

APLIKACJA RADCOWSKA I ADWOKACKA

**Kompendium wiedzy
na egzamin wstępny**

redakcja naukowa Jarosław Zagrodnik

Łukasz Breguła, Jakub Bryła, Marcin Burdzik
Sylwia Chlipała, Kinga Jaśkiewicz, Agata Majewska
Zofia Marcinek, Bartosz Pudo, Katarzyna Sychta
Kornelia Szymocha, Sonia Worwa

APLIKACJA RADCOWSKA I ADWOKACKA

**Kompendium wiedzy
na egzamin wstępny**

redakcja naukowa Jarosław Zagrodnik

Łukasz Breguła, Jakub Bryła, Marcin Burdzik
Sylwia Chlipała, Kinga Jaśkiewicz, Agata Majewska
Zofia Marcinek, Bartosz Pudo, Katarzyna Sychta
Kornelia Szymocha, Sonia Worwa

Stan prawny na 1 czerwca 2025 r.

Wydawczyni
Monika Pawłowska

Redaktorka prowadząca
Katarzyna Gierłowska

Opracowanie redakcyjne
JustLuk

Projekt okładek serii
Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2025

ISBN 978-83-8390-731-4

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. +48 728 313 462
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	9
Wprowadzenie	13
I. KONSTYTUCJA	15
Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.) (<i>Marcin Burdzik</i>)	17
II. AKTY MIĘDZYNARODOWE	57
Traktat o Unii Europejskiej oraz Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersje skonsolidowane: Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 13, s. 47) (<i>Katarzyna Sychta</i>)	59
III. KODEKSY	97
Ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2024 r. poz. 1061 ze zm.) (<i>Sylwia Chlipała, Bartosz Pudo</i>)	99
Ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2023 r. poz. 2809 ze zm.) (<i>Marcin Burdzik, Sonia Worwa</i>)	220
Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2024 r. poz. 1568 ze zm.) (<i>Sylwia Chlipała</i>)	258
Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2025 r. poz. 383) (<i>Łukasz Breguła, Sonia Worwa</i>)	325
Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2025 r. poz. 46 ze zm.) (<i>Marcin Burdzik, Kinga Jaśkiewicz</i>)	394
Ustawa z 26.06.1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 2025 r. poz. 277 ze zm.) (<i>Agata Majewska, Kornelia Szymocha</i>)	498
Ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2024 r. poz. 18 ze zm.) (<i>Zofia Marcinek, Kornelia Szymocha</i>)	573
Ustawa z 14.06.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2024 r. poz. 572) (<i>Jakub Bryła</i>)	643
Ustawa z 20.05.1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 2025 r. poz. 734) (<i>Kinga Jaśkiewicz</i>)	667

Ustawa z 24.08.2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz.U. z 2025 r. poz. 860) (<i>Marcin Burdzik, Kinga Jaśkiewicz</i>)	676
Ustawa z 10.09.1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 2025 r. poz. 633) (<i>Kinga Jaśkiewicz</i>)	702
IV. USTAWY USTROJOWE	719
Ustawa z 15.07.1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2024 r. poz. 1264 ze zm.) (<i>Kinga Jaśkiewicz</i>)	721
Ustawa z 12.05.2011 r. o Krajowej Radzie Sądownictwa (Dz.U. z 2024 r. poz. 1186) (<i>Katarzyna Sychta</i>)	725
Ustawa z 8.12.2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. z 2024 r. poz. 622) (<i>Kinga Jaśkiewicz</i>)	744
Ustawa z 27.07.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2024 r. poz. 334 ze zm.) (<i>Katarzyna Sychta</i>)	754
Ustawa z 25.07.2002 r. – Prawo o ustroju sądów administracyjnych (Dz.U. z 2024 r. poz. 1267) (<i>Jakub Bryła</i>)	814
Ustawa z 28.01.2016 r. – Prawo o prokuraturze (Dz.U. z 2024 r. poz. 390 ze zm.) (<i>Kinga Jaśkiewicz</i>)	822
Ustawa z 8.03.1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2024 r. poz. 1465 ze zm.) (<i>Jakub Bryła</i>)	837
Ustawa z 5.06.1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. z 2024 r. poz. 107 ze zm.) (<i>Jakub Bryła</i>)	852
Ustawa z 5.06.1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. z 2025 r. poz. 581) (<i>Jakub Bryła</i>)	869
Ustawa z 23.01.2009 r. o wojewodzie i administracji rządowej w województwie (Dz.U. z 2025 r. poz. 428) (<i>Jakub Bryła</i>)	885
Ustawa z 15.12.2016 r. o Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2024 r. poz. 1192) (<i>Katarzyna Sychta</i>)	891
Ustawa z 30.11.2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz.U. z 2019 r. poz. 2393) (<i>Katarzyna Sychta</i>)	910
V. USTAWY USTROJOWE ZWIĄZANE Z SAMORZĄDEM ADWOKACKIM I RADCOWSKIM	929
Ustawa z 26.05.1982 r. – Prawo o adwokaturze (Dz.U. z 2024 r. poz. 1564) (<i>Kinga Jaśkiewicz</i>)	931
Ustawa z 6.07.1982 r. o radcach prawnych (Dz.U. z 2024 r. poz. 499) (<i>Kornelia Szymocha</i>)	947
VI. INNE USTAWY	963
Ustawa z 20.08.1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. z 2025 r. poz. 869) (<i>Zofia Marcinek</i>)	965
Ustawa z 28.04.1936 r. – Prawo wekslowe (Dz.U. z 2022 r. poz. 282) (<i>Kornelia Szymocha</i>)	976

Ustawa z 6.07.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. z 2025 r. poz. 341) (Sylwia Chlipała)	984
Ustawa z 24.06.1994 r. o własności lokali (Dz.U. z 2021 r. poz. 1048) (Sylwia Chlipała)	994
Ustawa z 6.12.1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (Dz.U. z 2018 r. poz. 2017) (Zofia Marcinek)	1000
Ustawa z 21.06.2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i zmianie Kodeksu cywilnego (Dz.U. z 2023 r. poz. 725) (Sylwia Chlipała)	1007
Ustawa z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. z 2025 r. poz. 614) (Sonia Worwa)	1015
Ustawa z 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2024 r. poz. 959 ze zm.) (Sylwia Chlipała)	1027
Ustawa z 6.03.2018 r. – Prawo przedsiębiorców (Dz.U. z 2024 r. poz. 236 ze zm.) (Zofia Marcinek)	1038
Ustawa z 15.05.2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (Dz.U. z 2024 r. poz. 1428 ze zm.) (Sonia Worwa)	1052
Ustawa z 21.08.1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. z 2024 r. poz. 1145 ze zm.) (Jakub Bryła)	1064
Ustawa z 7.04.1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. z 2020 r. poz. 2261) (Bartosz Pudo)	1075
Ustawa z 30.08.2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz.U. z 2024 r. poz. 935 ze zm.) (Katarzyna Sychta) ...	1087
Ustawa z 25.06.1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz.U. z 2025 r. poz. 501) (Marcin Burdzik, Kornelia Szymocha)	1141
Ustawa z 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2025 r. poz. 350 ze zm.) (Kornelia Szymocha)	1152
Ustawa z 13.03.2003 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn niedotyczących pracowników (Dz.U. z 2025 r. poz. 570) (Agata Majewska, Kornelia Szymocha)	1164
Ustawa z 22.05.2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz.U. z 2025 r. poz. 367) (Kornelia Szymocha)	1170
Ustawa z 30.05.2014 r. o prawach konsumenta (Dz.U. z 2024 r. poz. 1796) (Sonia Worwa)	1186
Ustawa z 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. z 2025 r. poz. 24) (Bartosz Pudo)	1193
Autorzy	1205

Wykaz skrótów

Akty prawne

k.c.	– ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2024 r. poz. 1061 ze zm.)
k.k.	– ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2025 r. poz. 383)
k.k.s.	– ustawa z 10.09.1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 2025 r. poz. 633)
k.p.	– ustawa z 26.06.1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 2025 r. poz. 277 ze zm.)
k.p.a.	– ustawa z 14.06.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2024 r. poz. 572 ze zm.)
k.p.c.	– ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2024 r. poz. 1568 ze zm.)
k.p.k.	– ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2025 r. poz. 46 ze zm.)
k.p.w.	– ustawa z 24.08.2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz.U. z 2025 r. poz. 860)
k.r.o.	– ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2023 r. poz. 2809 ze zm.)
k.w.	– ustawa z 20.05.1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 2025 r. poz. 734)
k. wyb.	– ustawa z 5.01.2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz.U. z 2025 r. poz. 365)
Konstytucja RP	– Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
pr. adw.	– ustawa z 26.05.1982 r. – Prawo o adwokaturze (Dz.U. z 2024 r. poz. 1564)
pr. aut.	– ustawa z 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. z 2025 r. poz. 24 ze zm.)
pr. przeds.	– ustawa z 6.03.2018 r. – Prawo przedsiębiorców (Dz.U. z 2024 r. poz. 236 ze zm.)
pr. stow.	– ustawa z 7.04.1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. z 2020 r. poz. 2261)
pr. upadł.	– ustawa z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. z 2025 r. poz. 614)
p.u.s.a.	– ustawa z 25.07.2002 r. – Prawo o ustroju sądów administracyjnych (Dz.U. z 2024 r. poz. 1267)
p.u.s.p.	– ustawa z 27.07.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2024 r. poz. 334 ze zm.)
RODO	– rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z 27.04.2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych) (Dz.Urz. UE L 119, s. 1, ze zm.)

u.g.n.	– ustawa z 21.08.1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. z 2024 r. poz. 1145 ze zm.)
u.p.d.o.f.	– ustawa z 26.07.1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U. z 2025 r. poz. 163 ze zm.)
u.p.k.	– ustawa z 30.05.2014 r. o prawach konsumenta (Dz.U. z 2024 r. poz. 1796)
u.s.g.	– ustawa z 8.03.1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2024 r. poz. 1465 ze zm.)
u.s.p.	– ustawa z 5.06.1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. z 2024 r. poz. 107 ze zm.)
ustawa o PGRP	– ustawa z 15.12.2016 r. o Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2024 r. poz. 1192)
ustawa o SN	– ustawa z 8.12.2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. z 2024 r. poz. 622)
u.s.w.	– ustawa z 5.06.1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. z 2025 r. poz. 581)
u.w.a.r.w.	– ustawa z 23.01.2009 r. o wojewodzie i administracji rządowej w województwie (Dz.U. z 2025 r. poz. 428)
u.z.r.p.	– ustawa z 13.03.2003 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn niedotyczących pracowników (Dz.U. z 2025 r. poz. 570)

Organy i instytucje

EBC	– Europejski Bank Centralny
ESBC	– Europejski System Banków Centralnych
FRD	– Fundusz Rezerwy Demograficznej
FUS	– Fundusz Ubezpieczeń Społecznych
KRRiT	– Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji
KRS	– Krajowa Rada Sądownictwa
NBP	– Narodowy Bank Polski
NIK	– Najwyższa Izba Kontroli
NSA	– Naczelny Sąd Administracyjny
PRM	– Prezes Rady Ministrów
PUP	– powiatowy urząd pracy
RM	– Rada Ministrów
RPD	– Rzecznik Praw Dziecka
RPO	– Rzecznik Praw Obywatelskich
SN	– Sąd Najwyższy
TK	– Trybunał Konstytucyjny
TO	– Trybunał Obrachunkowy
TS	– Trybunał Stanu
TS	– Trybunał Sprawiedliwości
TSUE	– Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
UKE	– Urząd Komunikacji Elektronicznej
UOKiK	– Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów
URE	– Urząd Regulacji Energetyki
USC	– urząd stanu cywilnego
UTK	– Urząd Transportu Kolejowego
ZN	– Zgromadzenie Narodowe
ZUS	– Zakład Ubezpieczeń Społecznych

Inne

AO	– akt oskarżenia
EPU	– elektroniczne postępowanie upominawcze
JST	– jednostka samorządu terytorialnego
OPS	– oskarżyciel posiłkowy subsydiarny
OPU	– oskarżyciel posiłkowy uboczny
RUMN	– ratyfikowana umowa międzynarodowa
ST	– samorząd terytorialny
TNS	– tymczasowy nadzorca sądowy
UZP	– układ zbiorowy pracy
WPS	– wartość przedmiotu sporu
WPZ	– wartość przedmiotu zaskarżenia
WPZiB	– wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa
ZOZ	– zakładowa organizacja związkowa

Wprowadzenie

Aplikacja adwokacka i radcowska stanowią ścieżki kształcenia zawodowego, które są najczęściej wybierane przez absolwentów studiów zwieńczonych uzyskaniem tytułu magistra w dyscyplinie nauki prawne. Przepustką do tego kształcenia jest pozytywny wynik z egzaminu wstępnego na aplikację adwokacką i radcowską. Od wielu lat egzamin ten opiera się na znajomości aktów prawnych o kluczowym znaczeniu w polskim porządku prawnym. Założeniem niniejszego opracowania jest pomoc studentom i absolwentom studiów na kierunku prawo w przygotowaniu się do tego egzaminu. Jego urzeczywistnieniu służy kompleksowe omówienie wskazanych aktów prawnych. W celu ułatwienia nauki do egzaminu i przyswojenia wiedzy niezbędnej do tego, aby przyniósł on pozytywny wynik, prezentację uregulowań normatywnych zawartych w poszczególnych aktach prawnych wzbogacają liczne schematy oraz opracowania graficzne i tabelaryczne.

Prezentowane w kompendium akty normatywne zostały uporządkowane z uwzględnieniem ich miejsca w hierarchii aktów prawnych i wagi pod względem merytorycznym i praktycznym.

Podkreślenia wymaga, że kompendium zostało przygotowane z udziałem młodych osób, które w przeważającej mierze w ostatnich kilku latach z powodzeniem przystępowały do egzaminów na aplikacje i są doskonale zorientowane w tym, jakie wyzwania stoją przed zdającymi te egzaminy i jakie opracowania aktów prawnych są najbardziej przydatne do tego, aby im sprostać. W tym miejscu wszystkim Autorom i Autorom pragnę podziękować za przyjęcie zaproszenia do współpracy i wysiłek włożony w przygotowanie opracowania. Liczę też, że spotka się ono z życzliwym przyjęciem ze strony studentów i absolwentów prawa oraz okaże się przydatne w opo-
nowaniu wiedzy wymaganej na egzaminach na aplikację adwokacką i radcowską.

Kompendium zawiera omówienie aktów normatywnych w stanie prawnym z 1 czerwca 2025 r.

Jarosław Zagrodnik

I. KONSTYTUCJA

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)

1. Podstawowe zasady ustrojowe

Rzeczpospolita Polska:

- jest dobrem wspólnym wszystkich obywateli (art. 1);
- jest demokratycznym państwem prawnym; urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej (art. 2);
- jest państwem jednolitym (art. 3);
- strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolność i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się **zasadą zrównoważonego rozwoju** (art. 5);
- udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związku z narodowym dziedzictwem kulturalnym (art. 6 ust. 2);
- przestrzega wiążącego ją prawa międzynarodowego (art. 9);
- zapewnia wolność tworzenia i działania partii politycznych (art. 11);
- zapewnia wolność tworzenia i działania związków zawodowych, stowarzyszeń, ruchów obywatelskich, fundacji i innych dobrowolnych zrzeszeń (art. 12);

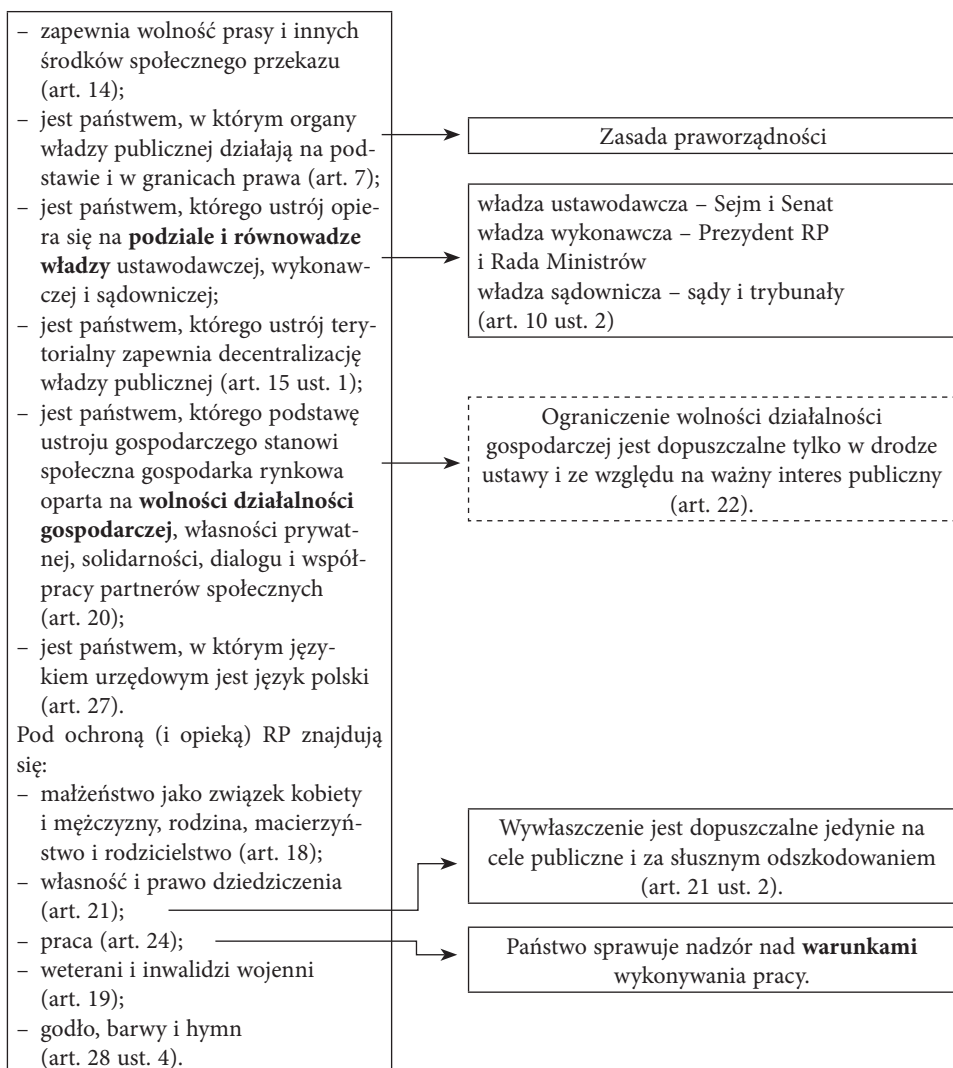

Władza zwierzchnia w Polsce należy do **Narodu (art. 4)**, który sprawuje ją przez **swoich przedstawicieli** (tj. w sposób pośredni) lub **bezpośrednio** (np. w drodze referendum).
Przez „naród” rozumie się wspólnotę wszystkich obywateli.

Zakazane jest istnienie partii politycznych i innych organizacji odwołujących się w swoich programach do totalitarnych metod i praktyk działania nazizmu, faszyzmu i komunizmu, a także tych, których program lub działalność zakłada lub dopuszcza nienawiść rasową i narodowościową, stosowanie przemocy w celu zdobycia władzy lub wpływu na politykę państwa albo przewiduje utajnienie struktur lub członkostwa.

ALE

Partie zraszają obywateli polskich na zasadach **dobrowolności i równości** w celu wpływania demokratycznymi metodami na kształtowanie polityki państwa.

Kościoły i związki wyznaniowe a państwo

Kościoły i inne związki wyznaniowe są **równouprawnione**.

Władze publiczne zachowują **bezstronność** w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych, zapewniając **swobodę ich wyrażania** w życiu publicznym.

Stosunki między państwem a kościołami i innymi związkami wyznaniowymi opierają się na zasadzie poszanowania ich autonomii, wzajemnej niezależności oraz współdziałania dla dobra człowieka i dobra wspólnego.

2. Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela

2.1. Zasady ogólne

Zasada przyrodzonej godności człowieka. Zgodnie z art. 30 godność człowieka jest przyrodzona i niezbywalna oraz nienaruszalna. Wartość ta stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela, zaś jej ochrona i poszanowanie jest obowiązkiem władz publicznych.

Zasada wolności. Wolność człowieka podlega ochronie prawnej. Każdy ma obowiązek szanować wolność i prawa innych (art. 31 ust. 1 Konstytucji RP).

Dopuszczalność i zakres ograniczenia konstytucyjnych wolności i praw. Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane **tylko w ustawie** i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla:

- bezpieczeństwa państwa,
- porządku publicznego,
- ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej,
- ochrony praw innych osób.

Ograniczenia nie mogą jednak naruszać istoty wolności i praw.

Zasada równości. Wszyscy są równi wobec prawa i mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne.

Równość płci

Kobieta i mężczyzna mają równe prawa w życiu rodzinnym, politycznym, społecznym i gospodarczym. Mają równe prawo do kształcenia, zatrudnienia i awansów oraz jednakowego wynagradzania za pracę jednakowej wartości, zabezpieczenia społecznego, zajmowania stanowisk, pełnienia funkcji oraz uzyskiwania godności publicznych i odznaczeń.

Zakaz dyskryminacji. Dopełnia zasadę równości w ujęciu negatywnym. Zgodnie z art. 32 ust. 2 nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny.

Obywatelstwo polskie

Nabycie. Obywatelstwo polskie nabywa się poprzez **urodzenie** z rodziców będących obywatelami polskimi (zasada krwi). Inne przypadki określa ustawa z 2.04.2009 r. o obywatelstwie polskim (Dz.U. z 2023 r. poz. 1989).

Niemożliwość utraty. Obywatel polski **nie może utracić** obywatelstwa, chyba że sam się go zrzeknie.

Niemożliwość wydalenia. Obywatela polskiego nie można wydalić z kraju ani zakazać mu powrotu do kraju.

Zakaz ekstradycji. Ekstradycja obywatela polskiego jest co do zasady zakazana. Może być jednak dokonana w przypadkach, o których mowa w art. 55 ust. 2 i 3 Konstytucji RP – **zapoznaj się z nim!**

O dopuszczalności ekstradycji orzeka sąd.

Ochrona obywateli RP przebywających za granicą. Obywatel polski ma prawo do opieki ze strony RP podczas pobytu za granicą (art. 36 Konstytucji RP).

Ochrona mniejszości

Rzeczpospolita Polska zapewnia obywatelom należącym do mniejszości narodowych i etnicznych wolność:

- zachowania i rozwoju własnego języka,
- zachowania obyczajów i tradycji,
- rozwoju własnej kultury.

Prawa mniejszości

Mniejszości mają prawo do:

- tworzenia własnych instytucji edukacyjnych i kulturalnych oraz służących ochronie tożsamości religijnej,
- uczestnictwa w rozstrzyganiu spraw dotyczących ich tożsamości kulturowej.

2.2. Prawa i wolności osobiste

Konstytucja wyróżnia następujące prawa i wolności osobiste oraz zakazy z nimi związane:

- **Prawo do życia.** Rzeczpospolita Polska zapewnia każdemu człowiekowi prawną ochronę życia.

Zakaz przymusowych eksperymentów naukowych

Nikt nie może być poddany eksperymentom naukowym, w tym medycznym, bez dobrowolnie wyrażonej zgody.

Zakaz tortur i innego nieludzkiego traktowania

Nikt nie może być poddany torturom ani okrutnemu, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu i karaniu. Zakazuje się stosowania kar cielesnych.

- **Prawo do nietykalności i wolności osobistej.** Każdemu zapewnia się nietykalność i wolność osobistą. Pozbawienie lub ograniczenie wolności może nastąpić tylko na zasadach i w trybie określonych w ustawie.

Gwarancje proceduralne dla osób pozbawionych wolności

- Każdy pozbawiony wolności nie na podstawie wyroku sądowego ma prawo odwołania się do sądu w celu niezwłocznego ustalenia legalności tego pozbawienia.
- O pozbawieniu wolności powiadamia się niezwłocznie rodzinę lub osobę wskazaną przez pozbawionego wolności.
- Każdy zatrzymany powinien być niezwłocznie i w sposób zrozumiały dla niego poinformowany o przyczynach zatrzymania. Powinien on być w ciągu 48 godzin od chwili zatrzymania przekazany do dyspozycji sądu. Zatrzymanego należy zwolnić, jeżeli w ciągu 24 godzin od przekazania do dyspozycji sądu nie zostanie mu doręczone postanowienie sądu o tymczasowym aresztowaniu wraz z przedstawionymi zarzutami.
- Każdy pozbawiony wolności powinien być traktowany w sposób humanitarny.
- Każdy bezprawnie pozbawiony wolności ma prawo do odszkodowania.

- **Prawo do sądu. Prawo do rzetelnej procedury sądowej (rzetelnego procesu).** Każdy ma prawo do **sprawiedliwego i jawnego** rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez sąd:
 - właściwy,
 - niezależny,
 - bezstronny
 - niezawisły.

Wyłączenie jawności rozprawy może nastąpić ze względu na moralność, bezpieczeństwo państwa i porządek publiczny oraz ze względu na ochronę życia prywatnego stron lub inny ważny interes prywatny.

ALE

Wyrok **zawsze** ogłaszany jest publicznie.

Podstawowe zasady odpowiedzialności karnej (art. 42 Konstytucji RP)

- ***Nullum crimen sine lege.*** Odpowiedzialności karnej podlega ten tylko, kto dopuścił się czynu zabronionego pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia. Możliwe jest przy tym ukaranie za czyn, który w czasie jego popełnienia stanowił przestępstwo w myśl prawa międzynarodowego.
- **Prawo do obrony.** Każdy, przeciw komu prowadzone jest postępowanie karne, ma prawo do obrony we wszystkich stadiach postępowania. Może on w szczególności wybrać obrońcę lub na zasadach określonych w ustawie korzystać z obrońcy z urzędu.
- **Zasada domniemania niewinności.** Każdego uważa się za niewinnego, dopóki jego wina nie zostanie stwierdzona prawomocnym wyrokiem sądu.

- **Prawo do ochrony prywatności i prawa z tym związane.** Konstytucja stanowi, iż:
 - każdy ma prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz decydowania o swoim życiu osobistym (art. 47 Konstytucji RP);
 - zapewnia się wolność i ochronę tajemnicy komunikowania się. Ich ograniczenie może nastąpić tylko w ustawie (art. 49 Konstytucji RP);
 - nikt nie może być obowiązany inaczej niż na podstawie ustawy do ujawniania informacji dotyczących jego osoby. Tym samym władze publiczne nie mogą pozyskiwać, gromadzić i udostępniać innych informacji o obywatelach niż niezbędne w demokratycznym państwie prawnym;
 - każdy ma prawo dostępu do dotyczących go urzędowych dokumentów i zbiorów danych oraz do żądania sprostowania oraz usunięcia informacji nieprawdziwych, niepełnych lub zebranych w sposób sprzeczny z ustawą (art. 51 Konstytucji RP);
 - nikt nie może być obowiązany przez organy władzy publicznej do ujawnienia swojego światopoglądu, przekonań religijnych lub wyznania (art. 53 ust. 7 Konstytucji RP).
- **Wolność przemieszczania się.** Każdemu zapewnia się wolność poruszania się po terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i jego opuszczenia oraz wyboru miejsca zamieszkania i pobytu.
- **Prawa rodzicielskie.** Rodzice mają prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem. Dotyczy to również wychowania i nauczania **moralnego i religijnego** (art. 53 ust. 3 Konstytucji RP). Wychowanie to powinno uwzględniać stopień dojrzałości dziecka, a także wolność jego sumienia i wyznania oraz jego przekonania.
- **Nienaruszalność mieszkania.** Zapewnia się nienaruszalność mieszkania. Przeszukanie mieszkania, pomieszczenia lub pojazdu może nastąpić jedynie w przypadkach określonych w ustawie i w sposób w niej określony.
- **Wolność sumienia i religii** obejmuje m.in.: wolność wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru oraz uzewnętrzniania indywidualnie lub z innymi, publicznie lub prywatnie, swojej religii przez uprawianie kultu, modlitwę, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie. Wolność religii obejmuje także posiadanie świątyń i innych miejsc kultu w zależności od potrzeb ludzi wierzących oraz prawo osób do korzystania z pomocy religijnej tam, gdzie się znajdują.

Prawo do nauczania religii dotyczy tylko kościołów lub związków wyznaniowych o uregulowanej sytuacji prawnej, pod warunkiem że nauczanie nie narusza wolności sumienia i religii innych osób.

Wolność uzewnętrzniania religii może być ograniczona jedynie w drodze ustawy i tylko wtedy, gdy jest to konieczne do ochrony bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, zdrowia, moralności lub wolności i praw innych osób.

Nikt nie może być zmuszany do uczestniczenia ani do nieuczestniczenia w praktykach religijnych.

- **Wolność słowa.** Każdemu zapewnia się wolność wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji. Cenzura prewencyjna jest zakazana. Ustawa może jednak wprowadzać obowiązek uprzedniego uzyskania **koncesji** na prowadzenie stacji radiowej lub telewizyjnej.
- **Prawo do azylu i status uchodźcy.** Cudzoziemcy na zasadach określonych w ustawie mogą korzystać w RP z prawa azylu, a jeśli poszukują ochrony przed prześladowaniem – mogą uzyskać status uchodźcy.

2.3. Wolności i prawa polityczne

- **Wolność zgromadzeń** – tj. **każdy** ma prawo do organizowania pokojowych zgromadzeń i uczestniczenia w nich.
- **Wolność zrzeszania się**, w tym prawo **każdego** do zrzeszania się w związkach zawodowych, organizacjach społeczno-zawodowych rolników oraz organizacjach pracodawców. Przy czym:
 - zakres ww. wolności może podlegać tylko takim ograniczeniom **ustawowym**, jakie są przewidziane w wiążących RP umowach międzynarodowych;
 - zakazane są zrzeszenia, których cel lub działalność są sprzeczne z Konstytucją lub ustawą. O odmowie rejestracji lub zakazie działania takiego zrzeszenia orzeka sąd.
- **Prawo do rokowań.** Związki zawodowe oraz pracodawcy i ich organizacje mają prawo do rokowań, w szczególności w celu rozwiązywania sporów zbiorowych, oraz do zawierania układów zbiorowych pracy i innych porozumień.
- **Prawo do strajku.** Związkom zawodowym przysługuje prawo do organizowania strajków pracowniczych i innych form protestu w zakresie przewidzianym ustawą. Przy czym:
 - ze względu na dobro publiczne ustawa może ograniczyć prowadzenie strajku lub zakazać go w odniesieniu do określonych kategorii pracowników lub w określonych dziedzinach.
- **Prawo do informacji publicznej.** Obywatel ma prawo do uzyskiwania informacji o działalności organów władzy publicznej oraz osób pełniących funkcje publiczne. Prawo to obejmuje również:
 - uzyskiwanie informacji o działalności organów samorządu gospodarczego i zawodowego, a także innych osób oraz jednostek organizacyjnych w zakresie, w jakim wykonują one zadania władzy publicznej i gospodarują mieniem komunalnym lub majątkiem Skarbu Państwa;
 - dostęp do dokumentów oraz wstęp na posiedzenia kolegialnych organów władzy publicznej pochodzących z powszechnych wyborów, z możliwością rejestracji dźwięku lub obrazu.
- **Prawo do petycji.** **Każdy** ma prawo składać petycje, wnioski i skargi w interesie publicznym, własnym lub innej osoby za jej zgodą do organów władzy pu-

blicznej oraz do organizacji i instytucji społecznych w związku z wykonywanymi przez nie zadaniami zleconymi z zakresu administracji publicznej.

- **Czynne prawo wyborcze (prawo wybierania** w wyborach Prezydenta RP, do Sejmu i Senatu, do organów samorządu terytorialnego oraz udziału w referendum). Przysługuje każdemu **obywatelowi**, który najpóźniej w dniu wyborów (referendum) ukończył 18 lat, chyba że został ubezwłasnowolniony, pozbawiony praw publicznych albo wyborczych prawomocnym orzeczeniem sądu.

2.4. Wolności i prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne

- **Prawo własności.** Każdy ma prawo do własności, innych praw majątkowych oraz prawo dziedziczenia. Prawa te podlegają **równej** dla wszystkich ochronie prawnej.
 - Własność może być ograniczona tylko w drodze ustawy i tylko w zakresie, w jakim nie narusza ona istoty prawa własności (art. 64 Konstytucji RP).
 - Przepadek rzeczy może nastąpić tylko na mocy orzeczenia sądu (art. 46 Konstytucji RP).
 - Wywłaszczenie jest dopuszczalne jedynie wówczas, gdy jest dokonywane na cele publiczne i za słusznym odszkodowaniem (art. 21 ust. 2 Konstytucji RP).
- **Wolność wykonywania zawodu.** **Każdemu** zapewnia się wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz wyboru miejsca pracy. Wyjątki od ww. zasady, nałożenie obowiązku pracy oraz wysokość minimalnego wynagrodzenia zarezerwowano dla materii ustawowej. Ustawa określa też zasady zatrudniania dzieci. Przy czym **stałe zatrudnianie dzieci do lat 16 jest zakazane**.
- **Prawo do BHP.** Każdy ma prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy.
- **Prawo do urlopu i wypoczynku.** Pracownik ma prawo do określonych w ustawie dni wolnych od pracy i corocznych płatnych urlopów. Maksymalny czas pracy określa Kodeks pracy.
- Obywatel ma **prawo do zabezpieczenia społecznego**:
 - w razie niezdolności do pracy ze względu na chorobę lub inwalidztwo,
 - po osiągnięciu wieku emerytalnego,
 - jeśli pozostaje bez pracy nie z własnej woli i nie ma innych środków utrzymania.
- **Prawo do ochrony zdrowia.** Przysługuje **każdemu**. Natomiast **obywatelom**, niezależnie od ich sytuacji materialnej, władze publiczne zapewniają równy dostęp do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanej ze środków publicznych. Władze publiczne są nadto zobowiązane do:
 - zapewnienia szczególnej opieki zdrowotnej dzieciom, kobietom ciężarnym, osobom niepełnosprawnym (oraz pomocy w zakresie określonym w art. 69) i osobom w podeszłym wieku;
 - zwalczania chorób epidemicznych i zapobiegania negatywnym dla zdrowia skutkom degradacji środowiska.

- **Prawo do nauki.** Każdy ma prawo do nauki. Przy czym nauka do **18. roku życia jest obowiązkowa**. Nauka w szkołach publicznych jest bezpłatna. Rodzice mają wolność wyboru dla swoich dzieci szkół innych niż publiczne. Władze publiczne zapewniają obywatelom powszechny i równy dostęp do wykształcenia. Zapewnia się autonomię szkół wyższych.
- **Ochrona praw dziecka.** Każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją. Dziecko pozbawione opieki rodzicielskiej ma prawo do opieki i pomocy władz publicznych.
- **Wolność twórczości artystycznej i badań.** Każdemu zapewnia się wolność twórczości artystycznej, badań naukowych oraz ogłaszania ich wyników, wolność nauczania, a także wolność korzystania z dóbr kultury.
- **Ochrona środowiska** jest obowiązkiem władz. **Każdy** ma prawo do informacji o stanie i ochronie środowiska.
- **Ochrona konsumentów.** Władze publiczne chronią konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi.

2.5. Środki ochrony wolności i praw

W celu realizacji praw i wolności opisanych w poprzednich podrozdziałach w Konstytucji przewidziano następujące środki ich ochrony:

- **Prawo do wynagrodzenia szkody** przysługuje każdemu w zakresie szkody, jaka została mu wyrządzona przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej (art. 77 ust. 1 Konstytucji RP).
- **Zakaz zamykania drogi sądowej.** Ustawa nie może zamykać nikomu drogi sądowej dochodzenia naruszenia wolności i praw (art. 77 ust. 2 Konstytucji RP).
- **Prawo do zaskarżania decyzji procesowych wydanych w pierwszej instancji.** Każda ze stron ma prawo do zaskarżenia orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji (art. 78 Konstytucji RP).
- **Skarga konstytucyjna.** Każdy, czyje konstytucyjne wolności lub prawa zostały naruszone, ma prawo na zasadach określonych w ustawie wnieść **skargę do Trybunału Konstytucyjnego** w sprawie zgodności z Konstytucją ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o jego wolnościach lub prawach albo o jego obowiązkach określonych w Konstytucji (art. 79 ust. 1 Konstytucji RP).

UWAGA. Skarga konstytucyjna nie przysługuje w odniesieniu do prawa azylu i prawa uzyskania statusu uchodźcy (art. 56 w zw. z art. 79 ust. 2 Konstytucji RP).

- **Wniosek do RPO.** Każdy ma prawo do wystąpienia do Rzecznika Praw Obywatelskich z wnioskiem o pomoc w ochronie swoich wolności lub praw

naruszonych przez organy władzy publicznej – na zasadach określonych w ustawie z 15.07.1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2024 r. poz. 1264 ze zm.).

2.6. Obowiązki przewidziane w Konstytucji

Każdy jest zobowiązany do:	Obywatel jest nadto zobowiązany do:
– przestrzegania prawa RP; – ponoszenia ciężarów i świadczeń publicznych, w tym podatków; – dbałości o stan środowiska i ponoszenia odpowiedzialności za spowodowane przez siebie pogorszenie.	– wierności RP oraz troski o dobro wspólne; – obrony ojczyzny.

3. Źródła prawa

3.1. Źródła prawa powszechnie obowiązującego

- Konstytucja RP,

Konstytucja jest **najwyższym prawem** RP. Przepisy Konstytucji stosuje się bezpośrednio, chyba że Konstytucja stanowi inaczej (art. 4 Konstytucji RP).

- ustawy,
- ratyfikowane umowy międzynarodowe,
- rozporządzenia,

Rozporządzenia są wydawane przez organy wskazane w Konstytucji, na podstawie szczegółowego upoważnienia zawartego w ustawie i w celu jej wykonania.

- akty prawa miejscowego – na obszarze działania organów, które je ustanowiły (art. 87 ust. 2, art. 94 Konstytucji RP).

Wymóg ogłoszenia aktu normatywnego. Warunkiem wejścia w życie ustaw, rozporządzeń oraz aktów prawa miejscowego jest ich ogłoszenie. Umowy międzynarodowe ratyfikowane za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie są ogłaszane w trybie wymaganym dla ustaw.

Ratyfikowane umowy międzynarodowe (RUMN)

- RUMN, po jej ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw, stanowi część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana, chyba że jej stosowanie jest uzależnione od wydania ustawy.

- Umowa międzynarodowa ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie ma pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli ustawy tej nie da się pogodzić z umową.

Ratyfikacja przez RP umowy międzynarodowej i jej wypowiedzenie **wymaga** uprzedniej zgody wyrażonej w ustawie, jeżeli umowa dotyczy:

- pokoju, sojuszy, układów politycznych lub układów wojskowych;
- wolności, praw lub obowiązków obywatelskich określonych w Konstytucji;
- członkostwa Rzeczypospolitej Polskiej w organizacji międzynarodowej;
- znacznego obciążenia państwa pod względem finansowym;
- spraw uregulowanych w ustawie lub w których Konstytucja wymaga ustawy.

O zamiarze przedłożenia Prezydentowi Rzeczypospolitej do ratyfikacji umów międzynarodowych, których ratyfikacja **nie wymaga** zgody wyrażonej w ustawie, Prezes Rady Ministrów zawiadamia Sejm.

Przekazanie kompetencji organów państwowych organom organizacji międzynarodowej

Rzeczpospolita Polska może na podstawie umowy międzynarodowej przekazać organizacji międzynarodowej lub organowi międzynarodowemu kompetencje organów władzy państwowej w niektórych sprawach (art. 90 Konstytucji RP).

Ustawa wyrażająca zgodę na ratyfikację ww. umowy międzynarodowej jest uchwalana przez Sejm, a następnie przez Senat większością **2/3 głosów** w obecności co najmniej 1/2 ustawowej liczby posłów (i odpowiednio senatorów).

ALBO

Wyrażenie zgody na ratyfikację ww. umowy może być uchwalone w referendum ogólnokrajowym.

Uchwałę w sprawie wyboru trybu wyrażenia zgody na ratyfikację podejmuje **Sejm** bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej 1/2 ustawowej liczby posłów.

3.2. Źródła prawa wewnątrznie obowiązującego

Uchwały Rady Ministrów oraz **zarządzenia Prezesa Rady Ministrów i ministrów** mają charakter wewnętrzny i obowiązują tylko jednostki organizacyjnie podległe organowi wydającemu te akty.

Zarządzenia są wydawane tylko na podstawie ustawy. Nie mogą one stanowić podstawy decyzji wobec obywateli, osób prawnych oraz innych podmiotów.

Uchwały i zarządzenia podlegają kontroli co do ich zgodności z powszechnie obowiązującym prawem.

4. Sejm i Senat

4.1. Zagadnienia ogólne

Władzę ustawodawczą sprawują Sejm i Senat (art. 10 ust. 2, art. 95 ust. 1 Konstytucji RP). **Sejm sprawuje nadto kontrolę nad działalnością Rady Ministrów.**

	Sejm	Senat
Władza	ustawodawcza	
Skład	460 posłów	100 senatorów
Cechy wyborów	powszechne, równe, bezpośrednie, proporcjonalne, tajne	powszechne, bezpośrednie, tajne
Kadencja	czas trwania: 4 lata Kadencje obu izb rozpoczynają się z dniem pierwszego posiedzenia Sejmu i trwają do dnia poprzedzającego dzień zebrania się Sejmu następnej kadencji.	
Wymogi wobec kandydata (warunki uzyskania biernego prawa wyborczego)	– obywatelstwo polskie, – czynne prawo wyborcze, – nieskazanie prawomocnym wyrokiem na karę pozbawienia wolności za przestępstwo umyślne ścigane z oskarżenia publicznego	
	ukończone 21 lat (najpóźniej w dniu wyborów)	ukończone 30 lat (najpóźniej w dniu wyborów)
Zakaz łączenia mandatu	Nie można kandydować jednocześnie do Sejmu i Senatu. Nie można być równocześnie posłem i senatorem.	

Kandydatów mogą zgłaszać partie polityczne oraz wyborcy.

4.2. Wybory parlamentarne

- Wybory do Sejmu i Senatu **zarządza Prezydent** na co najmniej 90 dni przed zakończeniem 4-letniej kadencji parlamentu.
- Wybory odbywają się w dniu wolnym od pracy, przypadającym w ciągu 30 dni przed upływem kadencji Sejmu i Senatu.
- Ważność wyborów do Sejmu i Senatu **stwierdza Sąd Najwyższy**. Wyborcy przysługuje prawo zgłoszenia do Sądu Najwyższego **protestu wyborczego** na zasadach określonych w ustawie z 5.01.2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz.U. z 2025 r. poz. 365).
- Pierwsze posiedzenie Sejmu i Senatu Prezydent RP zwołuje w ciągu 30 dni od dnia wyborów (art. 109 ust. 2 Konstytucji RP).

4.3. Skrócenie kadencji Sejmu

Uchwała Sejmu („samorozwiązanie”)	Sejm może skrócić swoją kadencję uchwałą podjętą większością co najmniej 2/3 ustawowej liczby posłów .
Zarządzenie Prezydenta	W dwóch przypadkach: – Sejm nie jest zdolny do wyboru Rady Ministrów i udzielenia jej wotum zaufania – obligatoryjne skrócenie kadencji (art. 155 ust. 2 Konstytucji RP); – nieprzyjęcie ustawy budżetowej w przewidzianym do tego terminie – fakultatywne skrócenie kadencji (art. 225 Konstytucji RP).

Pamiętaj! Skrócenie kadencji Sejmu zawsze pociąga za sobą skrócenie kadencji Senatu.

Zarządzając skrócenie kadencji Sejmu, Prezydent RP zarządza jednocześnie wybory do Sejmu i Senatu, które odbywają się w ciągu **45 dni** od skrócenia kadencji parlamentu. Prezydent zwołuje pierwsze posiedzenie nowo wybranego Sejmu **w ciągu 15 dni** od wyborów.

4.4. Posłowie i senatorowie – status, immunitet, ograniczenia

Posłowie i senatorowie są przedstawicielami narodu.

Nie wiążą ich jednak **instrukcje wyborców** (konstrukcja mandatu wolnego).

NIEPOŁĄCZALNOŚĆ MANDATU

Mandatu nie można łączyć z funkcją: – Prezesa NBP, – Prezesa NIK, – RPO, Rzecznika Praw Dziecka i ich zastępców, – członka KRRiT, – ambasadora.	Mandatu nie można łączyć z zatrudnieniem w: – Kancelarii Sejmu, – Kancelarii Senatu, – Kancelarii Prezydenta RP, – administracji rządowej. Nie dotyczy członków RM i sekretarzy stanu w administracji rządowej.	Mandatu nie może nadto sprawować: – sędzia, – prokurator, – urzędnik służby cywilnej, – żołnierz w czynnej służbie, – funkcjonariusz Policji, – funkcjonariusz Służby Ochrony Państwa.
--	--	--

Immunitet parlamentarny

- Poseł ani senator nie może być pociągnięty do odpowiedzialności za swoją działalność wchodzącą w zakres sprawowania mandatu ani w czasie jego trwania, ani po jego wygaśnięciu (immunitet materialny). Za taką działalność poseł odpowiada wyłącznie przed Sejmem (Senatem).

- Od dnia ogłoszenia wyników wyborów do dnia wygaśnięcia mandatu poseł (senator) nie może być pociągnięty bez zgody Sejmu (Senatu) do odpowiedzialności karnej – chyba że poseł (senator) wyrazi zgodę na pociągnięcie go do odpowiedzialności karnej.
- Postępowanie karne wszczęte wobec osoby przed dniem wyboru jej na posła ulega na żądanie Sejmu (Senatu) zawieszeniu do czasu wygaśnięcia mandatu (wówczas zawieszeniu ulega też bieg przedawnienia) – chyba że poseł (senator) wyrazi zgodę na pociągnięcie go do odpowiedzialności karnej.
- Poseł (senator) nie może być zatrzymany lub aresztowany bez zgody Sejmu (Senatu), z wyjątkiem ujęcia go na gorącym uczynku przestępstwa i jeżeli jego zatrzymanie jest niezbędne do zapewnienia prawidłowego toku postępowania. O zatrzymaniu niezwłocznie powiadamia się Marszałka Sejmu (Senatu), który może nakazać natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego.

Zakaz prowadzenia działalności gospodarczej. Poseł ani senator nie może prowadzić działalności gospodarczej z osiąganiem korzyści z majątku Skarbu Państwa lub samorządu terytorialnego ani nabywać tego majątku, w zakresie zakazanym ustawą z 9.05.1996 r. o wykonywaniu mandatu posła i senatora (Dz.U. z 2024 r. poz. 907).

Za naruszenie powyższego zakazu poseł (senator) może być pociągnięty do odpowiedzialności przed **Trybunałem Stanu**, który może orzec **pozbawienie mandatu** (art. 107 w zw. z art. 108 Konstytucji RP).

4.5. Organizacja i działanie parlamentu

Posiedzenia. Sejm obraduje na posiedzeniach, które z zasady są **jawne**. Jeżeli wymaga tego dobro państwa, Sejm może utajnić obrady (bezwzględną większością głosów, w obecności co najmniej 1/2 ustawowej liczby posłów).

Marszałek Sejmu. Sejm wybiera ze swojego grona Marszałka Sejmu, który:

- przewodniczy obradom Sejmu,
- strzeże praw Sejmu,
- reprezentuje Sejm na zewnątrz,
- przewodniczy obradom Zgromadzenia Narodowego (zob. niżej).

Komisje sejmowe. Sejm powołuje **komisje stałe**. Może nadto powoływać **komisje nadzwyczajne** oraz **komisje śledcze** (do zbadania określonej sprawy).

Regulamin Sejmu jest uchwalany przez Sejm i określa:

- organizację wewnętrzną i porządek prac Sejmu,
- tryb powoływania i działalność jego organów,

- sposób wykonywania konstytucyjnych i ustawowych obowiązków organów państwowych wobec Sejmu.

Zgromadzenie Narodowe. W przypadkach określonych w Konstytucji Sejm i Senat obradują wspólnie pod przewodnictwem **Marszałka Sejmu** (lub w jego zastępstwie – Marszałka Senatu). Zgromadzenie Narodowe uchwała swój regulamin.

Interpelacje poselskie. Prezes Rady Ministrów i pozostali członkowie RM mają obowiązek udzielania odpowiedzi na interpelacje i zapytania poselskie w ciągu **21 dni**.

Stan wojny. Sejm decyduje w imieniu RP o stanie wojny i o zawarciu pokoju.

Sejm może podjąć uchwałę o stanie wojny jedynie:

- w razie zbrojnej napaści na terytorium RP lub
- jeśli z umów międzynarodowych wynika zobowiązanie do wspólnej obrony przeciwko agresji.

Jeśli Sejm nie może zebrać się na posiedzenie, o stanie wojny postanawia Prezydent RP.

Uwaga!

stan wojny ≠ stan wojenny

Zob. pkt 12 tego rozdziału o stanach nadzwyczajnych.

4.6. Proces ustawodawczy

4.6.1. Inicjatywa ustawodawcza

Inicjatywa ustawodawcza przysługuje:

- posłom,
- Senatowi,
- Prezydentowi RP,
- Radzie Ministrów,
- grupie co najmniej 100 000 obywateli posiadających czynne prawo wyborcze.

Wnioskodawcy, przedkładając Sejmowi projekt ustawy, przedstawiają **skutki finansowe** jej wykonania.

4.6.2. Przebieg procedury

I. Sejm. Sejm rozpatruje projekt ustawy w trzech czytaniach.

Poprawki. Prawo do wnoszenia poprawek do projektu ustawy w czasie jego rozpatrywania przez Sejm przysługuje:

- wnioskodawcy,
- posłom,
- Radzie Ministrów.

Marszałek Sejmu może odmówić poddania pod głosowanie poprawki, która nie była przedłożona komisji.

Cofnięcie projektu. Wnioskodawca może cofnąć projekt ustawy w toku postępowania ustawodawczego w Sejmie **do zakończenia drugiego czytania** projektu.

Uchwalanie ustaw – większość, kworum. Sejm uchwała ustawy **zwykłą większością** głosów w obecności co najmniej 1/2 ustawowej liczby posłów, chyba że Konstytucja przewiduje inną większość.

W tym samym trybie Sejm podejmuje **uchwały**, jeżeli ustawa lub uchwała Sejmu nie stanowi inaczej.

Ustawę uchwaloną przez Sejm Marszałek Sejmu przekazuje Senatowi.

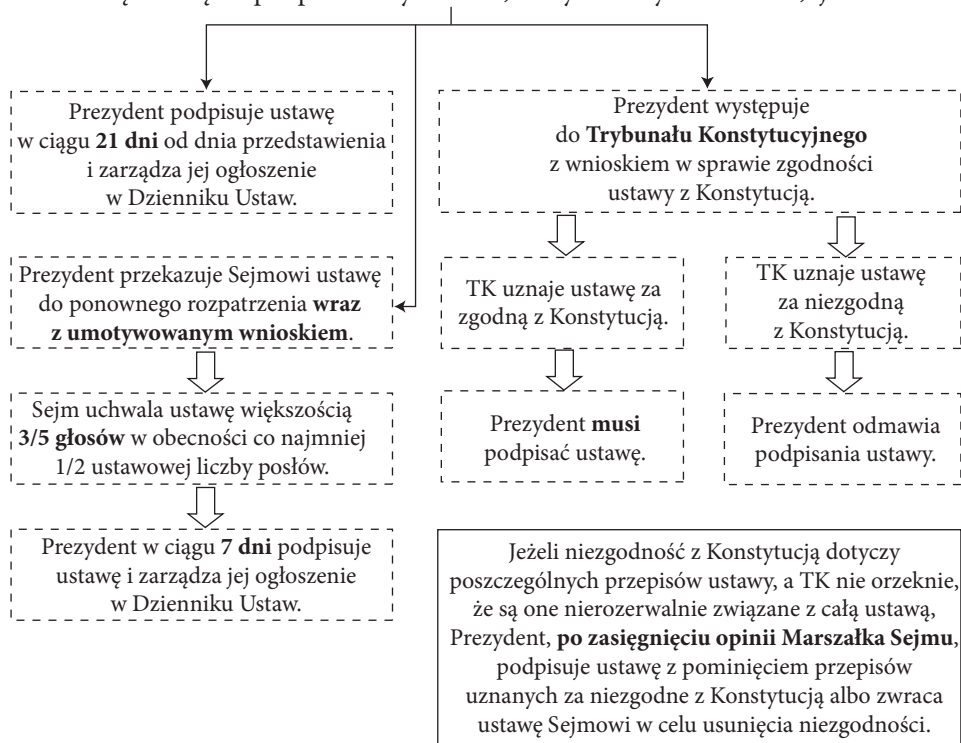
II. Senat. Senat w ciągu 30 dni od dnia przekazania ustawy może ją:

- przyjąć bez zmian,
- uchwalić poprawki,
- uchwalić odrzucenie jej w całości.

Uchwałę Senatu odrzucającą ustawę albo poprawkę zaproponowaną w uchwale Senatu uważa się za przyjętą, jeżeli Sejm nie odrzuci jej **bezwzględną większością głosów** w obecności co najmniej 1/2 ustawowej liczby posłów.

Jeżeli Senat w ciągu 30 dni od dnia przekazania ustawy nie podejmie stosownej uchwały, ustawę uznaje się za uchwaloną w brzmieniu przyjętym przez Sejm.

III. Prezydent RP. Po zakończeniu ww. postępowania Marszałek Sejmu przedstawia uchwaloną ustawę do podpisu Prezydentowi, który ma trzy możliwości, tj.:

4.6.3. Pilny projekt ustawy

Rada Ministrów może uznać uchwalony przez siebie projekt ustawy za pilny, z wyjątkiem:

- projektów ustaw podatkowych;
- ustaw dotyczących wyboru Prezydenta Rzeczypospolitej, Sejmu, Senatu oraz organów samorządu terytorialnego;
- ustaw regulujących ustrój i właściwość władz publicznych, a także kodeksów.

Zmiana terminów. W postępowaniu w sprawie projektów pilnych termin ich rozpatrzenia przez Senat wynosi 14 dni, a termin podpisania ustawy przez Prezydenta Rzeczypospolitej wynosi 7 dni.

Inne odrębności. Regulamin Sejmu oraz regulamin Senatu określają odrębności w postępowaniu ustawodawczym w sprawie projektu pilnego.

5. Referendum ogólnokrajowe

Przesłanki. Referendum ogólnokrajowe może być przeprowadzone w **sprawach o szczególnym znaczeniu dla państwa**.

Zarządzenie referendum. Referendum ogólnokrajowe ma prawo zarządzić:

- Sejm bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej 1/2 ustawowej liczby posłów;
- Prezydent RP za zgodą Senatu wyrażoną bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej 1/2 ustawowej liczby senatorów.

Ważność referendum. Wynik referendum jest wiążący, jeśli wzięła w nim udział więcej niż połowa uprawnionych do głosowania. Ważność referendum stwierdza Sąd Najwyższy.

6. Prezydent RP

6.1. Zagadnienia ogólne. Uprawnienia

Prezydent RP jest **najwyższym przedstawicielem RP i gwarantem ciągłości władzy państwowej**, który:

– czuwa nad przestrzeganiem Konstytucji;	podstawowe zadania
– stoi na straży suwerenności i bezpieczeństwa państwa oraz nienaruszalności i niepodzielności jego terytorium;	
– jest najwyższym zwierzchnikiem Sił Zbrojnych RP (w czasie pokoju sprawuje zwierzchnictwo za pośrednictwem Ministra Obrony Narodowej);	Siły Zbrojne, obronność
– mianuje Szefa Sztabu Generalnego i dowódców Sił Zbrojnych;	
– mianuje i odwołuje Naczelnego Dowódcę Sił Zbrojnych (na czas wojny, na wniosek PRM);	stosunki zewnętrzne
– nadaje określone w ustawie stopnie wojskowe (na wniosek Ministra Obrony Narodowej);	
– zarządza powszechną lub częściową mobilizację i użycie Sił Zbrojnych do obrony RP (w razie bezpośredniego, zewnętrznego zagrożenia państwa, na wniosek PRM);	
– ratyfikuje i wypowiada umowy międzynarodowe, o czym zawiadamia Sejm i Senat;	
– mianuje i odwołuje przedstawicieli RP w innych państwach i przy organizacjach międzynarodowych;	
– przyjmuje listy uwierzytelniające i odwołujące akredytowanych przedstawicieli dyplomatycznych innych państw;	

Przed ratyfikacją Prezydent może zwrócić się do TK z wnioskiem o zbadanie zgodności umowy z Konstytucją.

- nadaje obywatelstwo polskie i wyraża zgodę na zrzeczenie się obywatelstwa;
- nadaje ordery i odznaczenia;
- stosuje prawo łaski;

stosunki wewnętrzne

UWAGA

Prawo łaski nie ma zastosowania do osób skazanych przez Trybunał Stanu.

- może zwracać się z **orzędziem** do Sejmu, Senatu lub Zgromadzenia Narodowego;
- wydaje **rozporządzenia** (na podstawie delegacji ustawowej i w celu wykonania ustawy – art. 92 Konstytucji RP);
- wydaje **zarządzenia** (mają charakter wewnętrzny – są wiążące dla jednostek organizacyjnych podległych Prezydentowi – art. 93 Konstytucji RP);
- wydaje **postanowienia** – w zakresie realizacji pozostałych kompetencji;
- może wydawać **rozporządzenia z mocą ustawy** (w czasie stanu wojennego, na wniosek Rady Ministrów, jeśli Sejm RP nie może zebrać się na posiedzenie; art. 234 Konstytucji RP);
- posiada **inicjatywę ustawodawczą** (art. 118 ust. 1 Konstytucji RP);
- posiada prawo **weta** (art. 122 ust. 5 Konstytucji RP);
- posiada prawo zwracania się do TK z wnioskiem o zbadanie zgodności przepisów z Konstytucją (art. 122 ust. 3, art. 133 ust. 2, art. 191 ust. 1 pkt 1 Konstytucji RP).

kompetencje prawodawcze

KONTRASYGNATA I PREROGATYWY

Co do zasady akty urzędowe wydawane przez Prezydenta RP wymagają dla swojej ważności **podpisu Prezesa Rady Ministrów** (kontrasygnata). Zasada ta nie dotyczy aktów wyliczonych w art. 144 ust. 3 Konstytucji RP (prerogatywy Prezydenta RP).

6.2. Kadencja

Kadencja Prezydenta RP trwa 5 lat i rozpoczyna się w dniu objęcia urzędu. Istnieje możliwość **jednokrotnej** reelekcji.

Prezydent RP nie może piastować żadnego innego urzędu ani pełnić żadnej funkcji publicznej, z wyjątkiem tych, które są związane ze sprawowanym urzędem.

6.3. Wybory

Pamiętaj!

cztery cechy wyborów prezydenckich: powszechne, równe, bezpośrednie, tajne

Bierne prawo wyborcze	– obywatelstwo polskie, – 35. rok życia (ukończony najpóźniej w dniu wyborów), – pełnia praw wyborczych do Sejmu.	Kandydata zgłasza co najmniej 100 000 obywateli mających prawo wybierania do Sejmu.
-----------------------------	---	---

- **Marszałek Sejmu** zarządza wybory na dzień przypadający nie wcześniej niż na 100 dni i nie później niż na 75 dni przed upływem kadencji urzędującego Prezydenta (a w razie opróżnienia urzędu – nie później niż w 14. dniu od opróżnienia).
- Wybory odbywają się **w dniu wolnym od pracy**, w ciągu **60 dni** od ich zarządzenia.
- Na Prezydenta RP wybrany zostaje kandydat, który otrzymał **więcej niż połowę** ważnie oddanych głosów (wybór w pierwszej turze).
- Jeśli żaden z kandydatów nie uzyskał ww. większości, przeprowadza się drugą turę wyborów, która odbywa się **w 14. dniu po pierwszym głosowaniu**. W tej turze uczestniczy **dwóch kandydatów**, którzy w pierwszym głosowaniu otrzymali największą liczbę głosów. Na Prezydenta RP zostaje wybrany kandydat, który w drugiej turze otrzymał **większą liczbę głosów**.

Jeśli którykolwiek z **dwóch** kandydatów wycofa zgodę, utraci prawo wyborcze lub umrze, w jego miejsce dopuszcza się kandydata, który otrzymał kolejno największą liczbę głosów (w pierwszej turze). Datę drugiej tury odracza się wówczas o kolejne 14 dni.

- Ważność wyborów stwierdza Sąd Najwyższy. W razie stwierdzenia nieważności wyboru Prezydenta RP przeprowadza się nowe wybory, tak jakby urząd został **opróżniony**.

Protest wyborczy

Wyborcy przysługuje prawo do zgłoszenia do SN **protestu** przeciwko ważności wyboru Prezydenta RP na zasadach określonych w ustawie (art. 128 ust. 2 Konstytucji RP; art. 82 k. wyb.).

6.4. Wykonywanie obowiązków Prezydenta RP przez Marszałka Sejmu

Marszałek Sejmu **tymczasowo** wykonuje obowiązki Prezydenta RP w przypadku:

- przejściowej przeszkody w sprawowaniu urzędu przez Prezydenta RP (np. z powodu choroby);

do czasu ustania przeszkody

Jeżeli Prezydent nie jest w stanie zawiadomić Marszałka o istnieniu przeszkody, w przedmiocie tym rozstrzyga **Trybunał Konstytucyjny** na wniosek Marszałka Sejmu. W razie stwierdzenia ww. przeszkody TK powierza Marszałkowi Sejmu tymczasowe wykonywanie obowiązków Prezydenta RP.

- śmierci Prezydenta RP;
- zrzeczenia się urzędu przez Prezydenta RP;
- stwierdzenia przez SN nieważności wyborów albo innych przyczyn nieobjęcia urzędu po wyborze;
- złożenia z urzędu na skutek orzeczenia Trybunału Stanu;
- uznania przez Zgromadzenie Narodowe **trwałej niezdolności Prezydenta RP do sprawowania urzędu ze względu na stan zdrowia**.

do czasu wyboru nowego Prezydenta

Wymaga uchwały podjętej większością co najmniej 2/3 głosów ustawowej liczby członków ZN.

6.5. Wykonywanie obowiązków Prezydenta RP przez Marszałka Senatu

Obowiązki Prezydenta RP przejmuje Marszałek Senatu, jeśli w ww. sytuacjach nie może wykonywać ich Marszałek Sejmu (art. 131 ust. 3 Konstytucji RP).

Ograniczenia

Pamiętaj! Osoba wykonująca obowiązki Prezydenta RP **nie może** postanowić o skróceniu kadencji Sejmu.

6.6. Odpowiedzialność Prezydenta RP przed Trybunałem Stanu

Prezydent RP może być pociągnięty do odpowiedzialności przed Trybunałem Stanu za:

- naruszenie Konstytucji lub ustawy,
- popełnienie przestępstwa.

Prezydent RP nie odpowiada w tym zakresie przed sądem powszechnym.

Postawienie Prezydenta w stan oskarżenia przed TS wymaga **uchwały Zgromadzenia Narodowego** podjętej większością **co najmniej 2/3 głosów** ustawowej liczby członków ZN, na wniosek **co najmniej 140 członków**.

Z dniem podjęcia ww. uchwały sprawowanie urzędu przez Prezydenta ulega **zawieszeniu**. Obowiązki tymczasowo przejmuje **Marszałek Sejmu** (zob. pkt 6.4 powyżej).

6.7. Organy pomocnicze i doradcze Prezydenta RP

Rada Bezpieczeństwa Narodowego	Rada Gabinetowa
Organ doradczy Prezydenta RP w zakresie wewnętrznego i zewnętrznego bezpieczeństwa państwa (art. 135 Konstytucji RP).	Rada Ministrów obradująca pod przewodnictwem Prezydenta RP może być zwołana przez Prezydenta w sprawach szczególnej wagi . UWAGA: Radzie Gabinetowej nie przysługują kompetencje Rady Ministrów (art. 141 Konstytucji RP).

Kancelaria Prezydenta RP – organ pomocniczy Prezydenta RP. Prezydent nadaje statut Kancelarii oraz powołuje i odwołuje jej Szefa.

7. Rada Ministrów i administracja rządowa

7.1. Zagadnienia ogólne

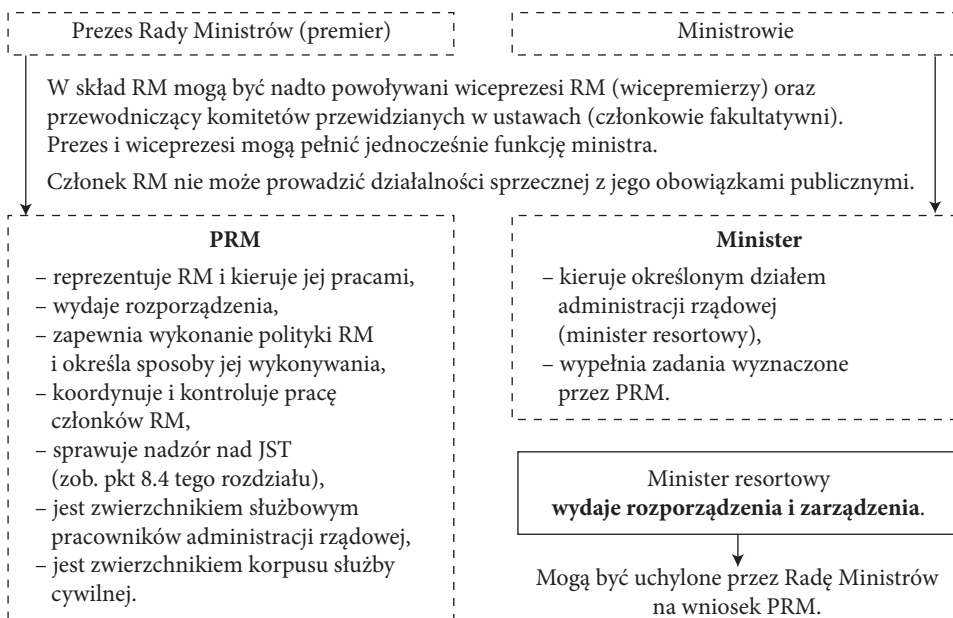
Rada Ministrów prowadzi politykę wewnętrzną i zagraniczną Rzeczypospolitej Polskiej.

Do RM należą sprawy polityki państwa niezastrzeżone dla innych organów państwowych i JST.

Domniemanie kompetencji RM

Podstawowe zadania RM wyliczono w art. 146 ust. 4 Konstytucji RP. Katalog ma charakter otwarty.

7.2. Skład

Pamiętaj! Przedstawicielem RM w województwie jest **wojewoda**.

7.3. Powołanie Rady Ministrów

- Prezydent RP desygnuje Prezesa Rady Ministrów, który proponuje skład RM.
- Prezydent **powołuje** PRM wraz z pozostałymi członkami RM w ciągu **14 dni** od pierwszego posiedzenia Sejmu lub przyjęcia dymisji poprzedniej RM i odbiera przysięgę od jej członków.
- W ciągu **14 dni** od powołania PRM przedstawia Sejmowi **program działania RM** wraz z **wnioskiem o udzielenie wotum zaufania**.

Sejm udziela wotum zaufania **bezwzględną większością głosów**, w obecności co najmniej 1/2 ustawowej liczby posłów.

W razie niepowołania RM przez Prezydenta lub nieudzielenia jej wotum zaufania **Sejm w ciągu 14 dni** wybiera PRM i proponowanych przez niego członków RM **bezwzględną większością głosów**, w obecności co najmniej 1/2 ustawowej liczby posłów. Prezydent powołuje tak wybraną RM i odbiera przysięgę od jej członków.

W razie niepowołania RM przez Sejm w sposób określony powyżej **Prezydent RP** w ciągu 14 dni powołuje PRM i na jego wniosek pozostałych członków RM. Sejm w ciągu 14 dni od powołania udziela jej wotum zaufania **większością głosów**, w obecności co najmniej 1/2 ustawowej liczby posłów.

Zwróć uwagę, że w tym kroku wotum zaufania udzielane jest już **zwykłą** większością głosów.

W razie nieudzielenia RM wotum zaufania przez Sejm Prezydent RP skracą kadencję Sejmu i zarządza wybory.

7.4. Zmiany w składzie RM

Zmian w składzie RM dokonuje **Prezydent** na wniosek **Prezesa Rady Ministrów**.

7.5. Odpowiedzialność polityczna przed Sejmem

7.5.1. Uwagi wprowadzające

Członkowie RM ponoszą **solidarną** odpowiedzialność przed Sejmem za działalność Rady Ministrów.

Członek RM ponosi nadto **indywidualną** odpowiedzialność przed Sejmem za sprawy należące do jego kompetencji lub powierzone mu przez PRM.

7.5.2. Wotum nieufności dla RM

Sejm wyraża wotum nieufności dla **Rady Ministrów** – większością ustawowej liczby posłów, na **wniosek** co najmniej 46 posłów. Wniosek musi wskazywać **imiennie** kandydata na nowego Prezesa Rady Ministrów (konstruktywne wotum nieufności).

W razie uchwalenia wotum nieufności Prezydent RP przyjmuje dymisję RM i powołuje nowego PRM, a na jego wniosek pozostałych członków RM.

Wniosek może być poddany pod głosowanie nie wcześniej niż po **7 dniach** od jego złożenia.

Powtórny wniosek może być złożony **nie wcześniej** niż po upływie **3 miesięcy** od zgłoszenia poprzedniego wniosku, chyba że wystąpi z nim **co najmniej 115 posłów**.

7.5.3. Wotum nieufności dla ministra

Wniosek może być złożony przez grupę co najmniej **69 posłów**. Może być poddany pod głosowanie nie wcześniej niż po **7 dniach** od jego zgłoszenia. Sejm wyraża wotum nieufności **większością głosów** ustawowej liczby posłów. W przypadku wyrażenia wotum nieufności Prezydent RP odwołuje ministra.

7.5.4. Wotum zaufania

Sejm może udzielić RM wotum zaufania. Z wnioskiem w tym przedmiocie występuje **Prezes Rady Ministrów**. Wotum udzielane jest większością głosów w obecności co najmniej 1/2 ustawowej liczby posłów.

7.6. Odpowiedzialność przed Trybunałem Stanu

Członkowie RM ponoszą odpowiedzialność przed Trybunałem Stanu za:

- naruszenie Konstytucji lub ustaw,
- przestępstwa popełnione **w związku z** zajmowanym stanowiskiem.

Zwróć uwagę, że Prezydent RP odpowiada przed TS za wszystkie przestępstwa, a członkowie RM tylko za te popełnione „w związku” z zajmowanym stanowiskiem.

Uchwałę o pociągnięciu członka RM do odpowiedzialności przed TS podejmuje **Sejm większością 3/5 ustawowej liczby posłów**, na wniosek Prezydenta RP lub co najmniej 115 posłów.

7.7. Dymisja Rady Ministrów

	PRM składa dymisję Rady Ministrów:
po zakończeniu kadencji	na pierwszym posiedzeniu nowo wybranego Sejmu
w innych przypadkach	– nieuchwalenie przez Sejm wotum zaufania dla RM, – wyrażenie RM wotum nieufności, – rezygnacja Prezesa Rady Ministrów

UWAGA! W przypadku złożenia rezygnacji przez Prezesa Rady Ministrów Prezydent RP może odmówić przyjęcia dymisji RM.

Prezydent RP, przyjmując dymisję RM, powierza jej dalsze sprawowanie obowiązków **do czasu powołania nowej RM.**

8. Samorząd terytorialny

8.1. Zagadnienia ogólne

Ustrój terytorialny RP zapewnia decentralizację władzy publicznej (art. 15 ust. 1 Konstytucji RP). Podział terytorialny musi uwzględniać więzi społeczne, gospodarcze i kulturowe oraz zapewniać jednostkom terytorialnym zdolność wykonywania zadań publicznych.

Samorząd terytorialny (ST) uczestniczy w sprawowaniu władzy publicznej (art. 16 ust. 1 Konstytucji RP). Tym samym wykonuje **zadania publiczne niezastrzeżone przez Konstytucję lub ustawy dla organów innych władz publicznych** (zadania własne). Są one wykonywane przez samorząd w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność (art. 16 ust. 2 Konstytucji RP). Ustawa może zlecić jednostkom samorządu terytorialnego wykonywanie innych zadań publicznych (zadania zlecone), jeśli wynika to z uzasadnionych potrzeb państwa (art. 163, 166 Konstytucji RP). Spory kompetencyjne pomiędzy JST a organami administracji rządowej rozstrzygają **sądy administracyjne**.

Wspólnota samorządowa – ogół mieszkańców jednostek zasadniczego podziału terytorialnego.

Pamiętaj!
Podstawowa JST to **gmina**.

JST

- mają **osobowość prawną**,
- posiadają prawo własności i inne prawa majątkowe,
- ich **samodzielność** podlega ochronie sądowej,
- mają prawo do zrzeszania się oraz przystępowania do międzynarodowych zrzeszeń społeczności lokalnych i regionalnych.

Domniemanie kompetencji gminy. Gmina wykonuje wszystkie zadania samorządu terytorialnego niezastrzeżone **dla innych JST**¹.

8.2. Organy JST

Określają ustrój wewnętrzny JST (w granicach przewidzianych w ustawie).

JST wykonują swoje zadania za pośrednictwem organów **stanowiących i wykonawczych**.

Wybory do organów stanowiących są **powszechne, równe, bezpośrednie i tajne**.

Konstytucja wskazuje jedynie, że zasady i tryb wyborów oraz odwoływania organów wykonawczych określa ustawa (podstawowym aktem w tej materii jest Kodeks wyborczy).

8.3. Dochody JST

- JST zapewnia się udział w dochodach publicznych odpowiednio do przypadających im zadań.
- Konstytucja gwarantuje, iż zmiany w zakresie zadań i kompetencji JST muszą wiązać się z odpowiednimi zmianami w podziale dochodów publicznych.
- JST mają prawo do ustalania wysokości podatków i opłat lokalnych (w zakresie określonym w ustawach).

Dochodami JST są: • dochody własne, • subwencje ogólne, • dotacje celowe z budżetu państwa.

8.4. Nadzór nad działalnością JST

Pamiętaj!

Działalność JST podlega nadzorowi tylko z punktu widzenia **legalności**.

Organy nadzoru:

- Prezes Rady Ministrów i wojewodowie,
- regionalne izby obrachunkowe (w zakresie spraw finansowych).

Sejm na wniosek PRM może rozwiązać organ stanowiący JST, jeżeli organ ten **rażąco** narusza Konstytucję lub ustawy.

¹ Inne jednostki samorządu regionalnego lub lokalnego określa ustawa (art. 164 ust. 2 Konstytucji RP). Obecnie są to: ustawa z 5.08.1998 r. o samorządzie powiatowym i ustawa z 5.08.1998 r. o samorządzie województwa. Zob. rozdziały tych ustaw na s. 852 i n. oraz s. 869 i n.

8.5. Referendum lokalne

Przedmiotem takiego referendum mogą być sprawy wspólnoty samorządowej, w tym odwołania pochodzącego z wyborów bezpośrednich organu samorządu terytorialnego (art. 170 Konstytucji RP).

9. Sądy i trybunały

9.1. Władza sądownicza – zagadnienia ogólne

Sądy i trybunały są władzą **odrębną i niezależną** od innych władz.

Niezależność władzy sądowniczej

Wymiar sprawiedliwości w RP sprawują:

- Sąd Najwyższy,
- sądy powszechne,

Sądy powszechne sprawują wymiar sprawiedliwości we wszystkich sprawach, które nie są ustawowo zastrzeżone dla właściwości innych sądów.

- sądy administracyjne,
- sądy wojskowe.

Sąd wyjątkowy lub tryb doraźny może być ustanowiony tylko **na czas wojny**.

UWAGA. Stan wojny to nie to samo co stan wojenny.

Pamiętaj! Sądy i trybunały wydają **wyroki w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej** (a nie w imieniu własnym). Postępowanie sądowe jest co najmniej dwuinstancyjne.

9.2. Sędziowie

Zasada niezawisłości sędziowskiej

- W sprawowaniu swojego urzędu sędziowie są **niezawisli** i podlegają tylko **Konstytucji oraz ustawom**.

Sędzia w sferze orzeczniczej nie podlega więc aktom rangi podustawowej, takim jak rozporządzenia.

- Sędzia nie może należeć do partii politycznej, związku zawodowego ani prowadzić działalności publicznej niedającej się pogodzić z zasadami niezależności sądów i niezawisłości sędziowskiej.
- Sędziowie są **nieusuwalni**, przy czym:

– złożenie sędziego z urzędu, – zawieszenie, – przeniesienie do innej siedziby lub na inne stanowisko, wbrew woli sędziego	jest możliwe, przy czym jedynie na mocy orzeczenia sądu i tylko w przypadkach przewidzianych w ustawie.
przeniesienie w stan spoczynku	jest możliwe w przypadku: – choroby lub utraty sił, które uniemożliwiają sprawowanie urzędu; – osiągnięcia wieku określonego w Prawie o ustroju sądów powszechnych; – zmiany ustroju sądów lub zmiany granic okręgów sądowych (pod warunkiem zachowania pełnego uposażenia).
przeniesienie do innego sądu	jest możliwe w razie zmiany ustroju sądów lub zmiany granic okręgów sądowych (pod warunkiem zachowania pełnego uposażenia).

Immunitet sędziowski

Sędzia nie może być pociągnięty do odpowiedzialności karnej ani pozbawiony wolności **bez uprzedniej zgody sądu dyscyplinarnego**. Nie może być zatrzymany lub aresztowany (z wyjątkiem ujęcia go na gorącym uczynku przestępstwa, jeśli jego zatrzymanie jest niezbędne do zapewnienia prawidłowego toku postępowania). O zatrzymaniu niezwłocznie powiadamia się **prezesa sądu apelacyjnego miejsca zatrzymania**, który może nakazać natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego (art. 181 Konstytucji RP; art. 80 p.u.s.p.).

9.3. Sąd Najwyższy i Naczelny Sąd Administracyjny

Sąd Najwyższy – sprawuje nadzór nad działalnością sądów powszechnych i wojskowych w zakresie orzekania, wykonuje inne czynności określone w Konstytucji (np. stwierdzenie ważności wyborów do Sejmu i Senatu, stwierdzenie ważności wyborów Prezydenta RP) i ustawach.

Naczelny Sąd Administracyjny – wraz z innymi sądami administracyjnymi sprawuje kontrolę działalności administracji publicznej, orzeka o zgodności z ustawami uchwał organów JST oraz aktów normatywnych terenowych organów administracji rządowej.

	Pierwszy Prezes SN	Prezes NSA
Kto powołuje	Prezydent RP	
Kto przedstawia kandydatów	Zgromadzenie Ogólne Sędziów SN	Zgromadzenie Ogólne Sędziów NSA
Kadencja	6 lat	

9.4. Krajowa Rada Sądownictwa

Krajowa Rada Sądownictwa **stoi na straży niezależności sądów i niezawisłości sędziowskiej**.

Konstytucja określa skład KRS oraz jej kadencję.

Kadencja KRS: 4 lata	Skład – Pierwszy Prezes SN; – Minister Sprawiedliwości; – Prezes NSA; – 1 osoba powołana przez Prezydenta RP; – 15 sędziów (wybieranych spośród sędziów SN, sądów powszechnych, administracyjnych i wojskowych); – 4 posłów (wskazywanych przez Sejm); – 2 senatorów (wskazywanych przez Senat).	KRS wybiera spośród swoich członków: ↓ – przewodniczącego, – 2 wiceprzewodniczących.
--------------------------------	--	--

Konstytucja przyznaje też KRS kompetencję do wystąpienia do TK z wnioskiem o zbadanie zgodności z Konstytucją **aktów normatywnych** w zakresie, w jakim dotyczą one **niezależności sądów i niezawisłości sędziów**.

Ustrój, zakres działania i tryb pracy KRS oraz sposób wyboru jej członków konkretyzuje ustawa o Krajowej Radzie Sądownictwa².

² Ustawa z 12.05.2011 r. o Krajowej Radzie Sądownictwa została omówiona na str. 725 i n.

9.5. Trybunał Konstytucyjny³

9.5.1. Zadania

Zadania określone w Konstytucji	Legitymacja do wystąpienia z wnioskiem do TK i jej zakres	
orzekanie w sprawach zgodności: – ustaw i umów międzynarodowych z Konstytucją; – ustaw z umowami międzynarodowymi ratyfikowanymi za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie (RUMN); – przepisów prawa wydawanych przez centralne organy państwowe z Konstytucją, ustawami i RUMN; – celów i działalności partii politycznych z Konstytucją	– Prezydent RP, – Marszałek Sejmu, – Marszałek Senatu, – Prezes Rady Ministrów, – 50 posłów, – 30 senatorów, – Pierwszy Prezes SN, – Prokurator Generalny, – Prezes NIK, – RPO	legitymacja ogólna (wniosek może dotyczyć każdego aktu normatywnego)
	Krajowa Rada Sądownictwa	akty normatywne dotyczące niezależności sądów i niezawisłości sędziów
	– organy stanowiące JST, – ogólnokrajowe organy związków zawodowych, – ogólnokrajowe władze organizacji pracodawców i organizacji zawodowych, – kościoły i inne związki wyznaniowe	legitymacja szczególna (akty normatywne dotyczące spraw objętych zakresem działania danego podmiotu)
orzekanie w przedmiocie skargi konstytucyjnej	Każdy , czyje konstytucyjne wolności lub prawa zostały naruszone, może wnieść skargę do TK w sprawie zgodności z Konstytucją ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o jego wolnościach, prawach lub obowiązkach określonych w Konstytucji.	
rozstrzyganie sporów kompetencyjnych pomiędzy centralnymi konstytucyjnymi organami państwa	– Prezydent RP, – Marszałek Sejmu, – Marszałek Senatu, – Prezes Rady Ministrów, – Pierwszy Prezes SN, – Prezes NSA, – Prezes NIK	
rozstrzyganie pytań prawnych	Każdy sąd może przedstawić TK pytanie prawne co do zgodności aktu normatywnego z Konstytucją, RUMN lub ustawą, jeżeli od odpowiedzi zależy rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed sądem.	

³ Organizację TK oraz tryb postępowania przed tymże określa ustawa z 30.11.2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym – zob. s. 910 i n.

Pamiętaj!

RUMN ma pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli aktów tych nie da się pogodzić
(art. 91 ust. 2 Konstytucji RP).

9.5.2. Orzeczenia TK

Orzeczenia TK:

- mają moc powszechnie obowiązującą i są **ostateczne**;
- zapadają większością głosów;
- podlegają **niezwłocznemu** ogłoszeniu w organie urzędowym, w którym akt będący przedmiotem kontroli TK został ogłoszony (jeśli nie był ogłoszony, orzeczenie TK ogłasza się w „Monitorze Polskim”);
- wchodzi w życie **z dniem ogłoszenia**, przy czym TK może określić inny termin derogacji aktu normatywnego.

Termin ten nie może przekroczyć **18 miesięcy** w przypadku ustawy oraz **12 miesięcy** odnośnie do innych aktów normatywnych.

Pamiętaj!

Orzeczenie o niezgodności z Konstytucją/RUMN/ustawą aktu normatywnego będącego podstawą wydania prawomocnego orzeczenia sądu, ostatecznej decyzji administracyjnej lub innego rozstrzygnięcia stanowi podstawę do wznowienia postępowania, uchylenia decyzji lub innego rozstrzygnięcia właściwego dla danego postępowania.

9.5.3. Skład TK

Sędziowie i ich status. 15 sędziów wybieranych **indywidualnie** przez **Sejm na 9-letnią kadencję**. Kandydat musi wyróżniać się wiedzą prawniczą. Ponowny wybór jest niedopuszczalny.

Tylko jedna kadencja

- Sędziowie TK są **niezawisli** i w sprawowaniu urzędu **podlegają tylko Konstytucji**.

Nie podlegają ustawom!

- Sędziom TK zapewnia się warunki pracy i wynagrodzenie odpowiadające godności urzędu i zakresowi obowiązków.
- Sędziowie TK **w okresie zajmowania stanowiska** nie mogą:
 - należeć do partii politycznej,
 - należeć do związku zawodowego,
 - prowadzić działalności **publicznej** niedającej się pogodzić z zasadami niezależności sądów i niezawisłości sędziowskiej.

Prezes i Wiceprezes TK. Są powoływani przez **Prezydenta RP** spośród kandydatów przedstawionych przez **Zgromadzenie Ogólne Sędziów TK**.

Immunitet sędziego TK

Sędzia TK nie może być pociągnięty do odpowiedzialności karnej ani pozbawiony wolności **bez uprzedniej zgody TK**. Nie może być zatrzymany lub aresztowany (z wyjątkiem ujęcia go na gorącym uczynku przestępstwa, jeśli jego zatrzymanie jest niezbędne do zapewnienia prawidłowego toku postępowania). O zatrzymaniu niezwłocznie powiadamia się **Prezesa TK**, który może nakazać natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego (art. 196 Konstytucji RP).

9.6. Trybunał Stanu

Skład. Zgodnie z art. 199 Konstytucji RP Trybunał Stanu składa się z:

- Przewodniczącego, którym *ex lege* jest Pierwszy Prezes SN;
- 2 zastępców Przewodniczącego;
- 16 członków wybieranych przez Sejm **spoza** grona posłów i senatorów.

Zastępcy przewodniczącego oraz co najmniej 1/2 członków TS powinni posiadać kwalifikacje wymagane do zajmowania stanowiska sędziego.

Kadencja. Każdorazowy skład Trybunału Stanu powoływany jest na czas kadencji Sejmu.

Status. Członkowie TS w sprawowaniu funkcji sędziego TS są **niezawisli** i podlegają tylko **Konstytucji oraz ustawom**.

Immunitet sędziego TS

Sędzia TS nie może być pociągnięty do odpowiedzialności karnej ani pozbawiony wolności **bez uprzedniej zgody TS**. Nie może być zatrzymany lub aresztowany (z wyjątkiem ujęcia go na gorącym uczynku przestępstwa, jeśli jego zatrzymanie jest niezbędne do zapewnienia prawidłowego toku postępowania). O zatrzymaniu niezwłocznie powiadamia się **Prezesa TS**, który może nakazać natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego (art. 200 Konstytucji RP).

Odpowiedzialność konstytucyjna przed TS

Zakres podmiotowy	Zakres przedmiotowy
– Prezydent RP, – Prezes i członkowie RM, – Prezes NBP, – Prezes NIK, – członkowie KRRiT, – Naczelný Dowódca Sił Zbrojnych, – osoby, którym Prezes RM powierzył kierowanie ministerstwem	naruszenie Konstytucji lub ustawy w związku z zajmowanym stanowiskiem lub w zakresie swojego urzędowania

Zakres podmiotowy	Zakres przedmiotowy
– posłowie, – senatorowie	prowadzenie działalności gospodarczej osiąga- jącej korzyści z majątku Skarbu Państwa lub sa- morządu terytorialnego albo nabycie takowego majątku (art. 107–108 Konstytucji RP)

10. Organy kontroli państwowej

10.1. Najwyższa Izba Kontroli

Najwyższa Izba Kontroli jest **naczelnym organem kontroli państwowej**, podlega **Sejmowi**, działa na zasadach kolegalności.

Zakres i kryteria kontroli

	Kryteria kontroli
NIK kontroluje działalność: – organów administracji rządowej, – NBP, – państwowych osób prawnych, – innych państwowych jednostek organizacyj- nych.	– legalność, – gospodarność, – celowość, – rzetelność
NIK może kontrolować działalność: – organów samorządu terytorialnego, – komunalnych osób prawnych, – innych komunalnych jednostek organizacyj- nych.	– legalność, – gospodarność, – celowość
NIK może kontrolować działalność: – innych jednostek organizacyjnych i pod- miotów gospodarczych w zakresie, w jakim wykorzystują one majątek lub środki pań- stwowe albo komunalne oraz wywiązują się z zobowiązań finansowych wobec państwa.	– legalność, – gospodarność

Kontrola działalności NIK przez Sejm

1. NIK **przedkłada** Sejmowi:
 - analizę wykonania budżetu państwa i założeń polityki pieniężnej,
 - opinię w przedmiocie absolutorium dla RM,
 - informacje o wynikach przeprowadzonych kontroli,
 - wnioski i wystąpienia określone w ustawie.
2. NIK **przedstawia** Sejmowi coroczne sprawozdanie ze swojej działalności.

Prezes Najwyższej Izby Kontroli:

- jest powoływany na **6-letnią** kadencję **przez Sejm** za zgodą Senatu (może piastować urząd maksymalnie przez dwie kadencje);
- nie może zajmować innego stanowiska (z wyjątkiem profesora szkoły wyższej) ani wykonywać innych zajęć zawodowych;
- nie może należeć do partii politycznej, związku zawodowego ani prowadzić działalności publicznej niedającej się pogodzić z godnością jego urzędu.

Immunitet Prezesa NIK

Prezes NIK nie może być pociągnięty do odpowiedzialności karnej ani pozbawiony wolności **bez uprzedniej zgody Sejmu**.

Nie może być zatrzymany lub aresztowany (z wyjątkiem ujęcia go na gorącym uczynku przestępstwa, jeśli jego zatrzymanie jest niezbędne do zapewnienia prawidłowego toku postępowania). O zatrzymaniu niezwłocznie zawiadamia się Marszałka Sejmu, który może nakazać natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego.

10.2. Rzecznik Praw Obywatelskich

Zadania. Rzecznik Praw Obywatelskich stoi na straży **wolności i praw człowieka i obywatela** określonych w Konstytucji oraz w innych aktach normatywnych.

Kadencja. Jest powoływany przez **Sejm** za zgodą Senatu na **5-letnią** kadencję.

Status. Rzecznik Praw Obywatelskich jest w swojej działalności **niezawisły i niezależny** (od innych organów państwa) – odpowiada **jedynie przed Sejmem**.

RPO informuje **corocznie** Sejm i Senat o swojej działalności oraz o stanie przestrzegania wolności i praw człowieka i obywatela.

Ograniczenia. RPO nie może:

- zajmować innego stanowiska (z wyjątkiem profesora szkoły wyższej) ani wykonywać innych zajęć zawodowych;
- należeć do partii politycznej, związku zawodowego ani prowadzić działalności publicznej niedającej się pogodzić z godnością jego urzędu.

Immunitet RPO

RPO nie może być pociągnięty do odpowiedzialności karnej ani pozbawiony wolności **bez uprzedniej zgody Sejmu**.

Nie może być zatrzymany lub aresztowany (z wyjątkiem ujęcia go na gorącym uczynku przestępstwa, jeśli jego zatrzymanie jest niezbędne do zapewnienia prawidłowego toku postępowania). O zatrzymaniu niezwłocznie zawiadamia się Marszałka Sejmu, który może nakazać natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego.

10.3. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji

Zadania	KRRiT stoi na straży wolności słowa, prawa do informacji oraz interesu publicznego w radiofonii i telewizji.
Formy wydawanych decyzji	KRRiT wydaje rozporządzenia , a w sprawach indywidualnych – uchwały .
Członkowie KRRiT	Powoływani są przez Sejm, Senat i Prezydenta RP. Członek KRRiT nie może należeć do partii politycznej, związku zawodowego ani prowadzić działalności publicznej niedającej się pogodzić z godnością pełnionej funkcji.

11. Finanse publiczne

11.1. Zagadnienia ogólne

Konstytucja w art. 216–219 zastrzega do wyłącznej kompetencji ustawowej:

- określenie sposobu gromadzenia i wydatkowania środków finansowych na cele publiczne;
- określenie trybu nabywania, zbywania i obciążania nieruchomości, udziałów lub akcji oraz emisji papierów wartościowych przez Skarb Państwa, NBP oraz inne państwowe osoby prawne;
- ustanawianie monopolu;
- określenie zasad i trybu zaciągania pożyczek oraz udzielania gwarancji i poręczeń finansowych przez państwo;

Jednakże Konstytucja **zakazuje** zaciągania pożyczek lub udzielania gwarancji i poręczeń finansowych, w następstwie których **państwowy dług publiczny przekroczy 3/5 wartości rocznego PKB**.

- określenie sposobu obliczania wartości rocznego produktu krajowego brutto (PKB) oraz państwowego długu publicznego;
- nakładanie podatków i innych danin publicznych;
- określenie podmiotów, przedmiotów opodatkowania i stawek podatkowych, zasad przyznawania ulg i umorzeń oraz kategorii podmiotów zwolnionych od podatków;
- określenie organizacji Skarbu Państwa oraz sposobu zarządzania jego majątkiem;
- określenie zasad i trybu opracowania projektu budżetu państwa, stopnia jego szczegółowości oraz wymagań, którym powinien odpowiadać projekt ustawy budżetowej;
- określenie trybu i zasad wykonywania ustawy budżetowej.

11.2. Budżet państwa i procedura jego uchwalania (art. 219–226 Konstytucji RP)

BUDŻET PAŃSTWA

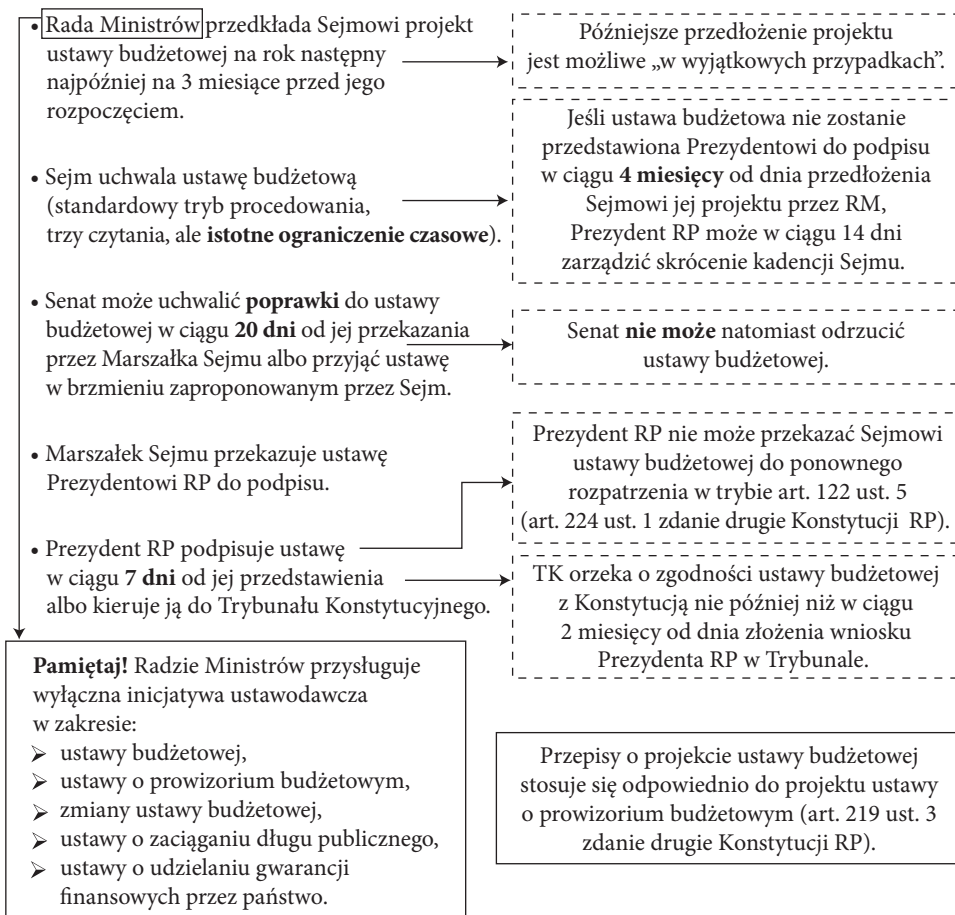
uchwalany jest przez Sejm na **rok budżetowy** w formie **ustawy budżetowej**.

PROWIZORIUM BUDŻETOWE

w wyjątkowych przypadkach może określać dochody i wydatki państwa w **okresie krótszym niż rok budżetowy**.

UWAGA: jeśli ani ustawa budżetowa, ani ustawa o prowizorium budżetowym nie weszły w życie w dniu rozpoczęcia roku budżetowego, Rada Ministrów prowadzi gospodarkę finansową na podstawie przedłożonego **projektu ustawy**.

Uchwalenie ustawy budżetowej (etapy)

Dodatkowe ograniczenia przewidziane w Konstytucji:

- Ustawa budżetowa nie może przewidywać pokrywania deficytu budżetowego przez zaciąganie zobowiązań w NBP.
- Zwiększenie wydatków / ograniczenie przychodów planowanych przez RM nie może skutkować ustaleniem przez Sejm większego deficytu budżetowego niż ten przewidziany w projekcie ustawy budżetowej.

11.3. Sprawozdanie z wykonania ustawy budżetowej

- **Rada Ministrów** przedkłada Sejmowi sprawozdanie z wykonania ustawy budżetowej wraz z informacją o stanie zadłużenia państwa w ciągu 5 miesięcy od zakończenia roku budżetowego.
- **Sejm w ciągu 90 dni** od przedłożenia sprawozdania rozpatruje je, zapoznaje się z opinią NIK, a następnie podejmuje uchwałę o **udzieleniu** lub o **odmowie udzielenia Radzie Ministrów absolutorium**.

11.4. Narodowy Bank Polski

Zadania. Narodowy Bank Polski jest centralnym bankiem państwa, który posiada **wyłączne** prawo do emisji pieniądza oraz ustalania i realizowania polityki pieniężnej oraz odpowiada za wartość pieniądza polskiego.

Organy NBP. Konstytucja wyróżnia trzy organy NBP, są to odpowiednio:

- 1) **Prezes NBP** – powoływany **przez Sejm**, na wniosek Prezydenta RP, **na 6-letnią kadencję**. Prezes NBP nie może należeć do partii politycznej ani związku zawodowego. Nie może też prowadzić działalności gospodarczej niedającej się pogodzić z godnością urzędu;
- 2) **Rada Polityki Pieniężnej (RPP)** – organ kolegialny, powoływany na **6-letnią** kadencję, składający się z:
 - a) Prezesa NBP – jako przewodniczącego,
 - b) osób wyróżniających się wiedzą z zakresu finansów, które powoływane są w równej liczbie przez Prezydenta RP (3), Sejm (3) i Senat (3);

Do zadań RPP wymienionych *explicite* w Konstytucji należy:

- 1) ustalanie corocznych **założeń polityki pieniężnej** i przedkładanie ich do wiadomości Sejmu (równocześnie z przedłożeniem przez RM projektu ustawy budżetowej);
- 2) składanie Sejmowi sprawozdania z wykonania założeń polityki pieniężnej (w ciągu 5 miesięcy od zakończenia roku budżetowego).

- 3) **Zarząd NBP** – organ jedynie przywołany i bliżej niesprecyzowany w Konstytucji⁴.

⁴ Organizację i zasady działania NBP oraz jego organów, w tym zasady ich powoływania i odwoływania, określa i konkretyzuje ustawa (art. 227 ust. 7 Konstytucji RP). Aktualnie jest to ustawa z 29.08.1997 r. o Narodowym Banku Polskim (Dz.U. z 2022 r. poz. 2025) – akt ten nie znajduje się w wykazie aktów prawnych na egzamin wstępny, toteż nie został poddany szerszej analizie.

12. Stany nadzwyczajne

Konstytucja wyróżnia **trzy** stany nadzwyczajne, które mogą być wprowadzone w sytuacjach szczególnych zagrożeń, jeżeli zwykłe środki konstytucyjne są niewystarczające – są to:

- stan wojenny,
- stan wyjątkowy,
- stan klęski żywiołowej.

Pamiętaj! Stan nadzwyczajny może być wprowadzony tylko **na podstawie ustawy, w drodze rozporządzenia**, które podlega dodatkowemu podaniu do publicznej wiadomości.

Działania podejmowane w wyniku wprowadzenia każdego z ww. stanów:

- muszą odpowiadać stopniowi zagrożenia,
- powinny zmierzać do jak najszybszego przywrócenia normalnego funkcjonowania państwa.

Ograniczenia. W czasie stanu nadzwyczajnego nie można zmieniać:

- Konstytucji RP;
- ordynacji wyborczej do Sejmu, Senatu i organów samorządu terytorialnego;
- ustawy o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej;
- ustawy o stanach nadzwyczajnych.

Dodatkowo w czasie stanu nadzwyczajnego oraz **w ciągu 90 dni po jego zakończeniu** nie można:

- skrócić kadencji Sejmu;
- przeprowadzić referendum ogólnokrajowego;
- przeprowadzić wyborów do Sejmu, Senatu, **organów samorządu terytorialnego** oraz wyborów Prezydenta RP.

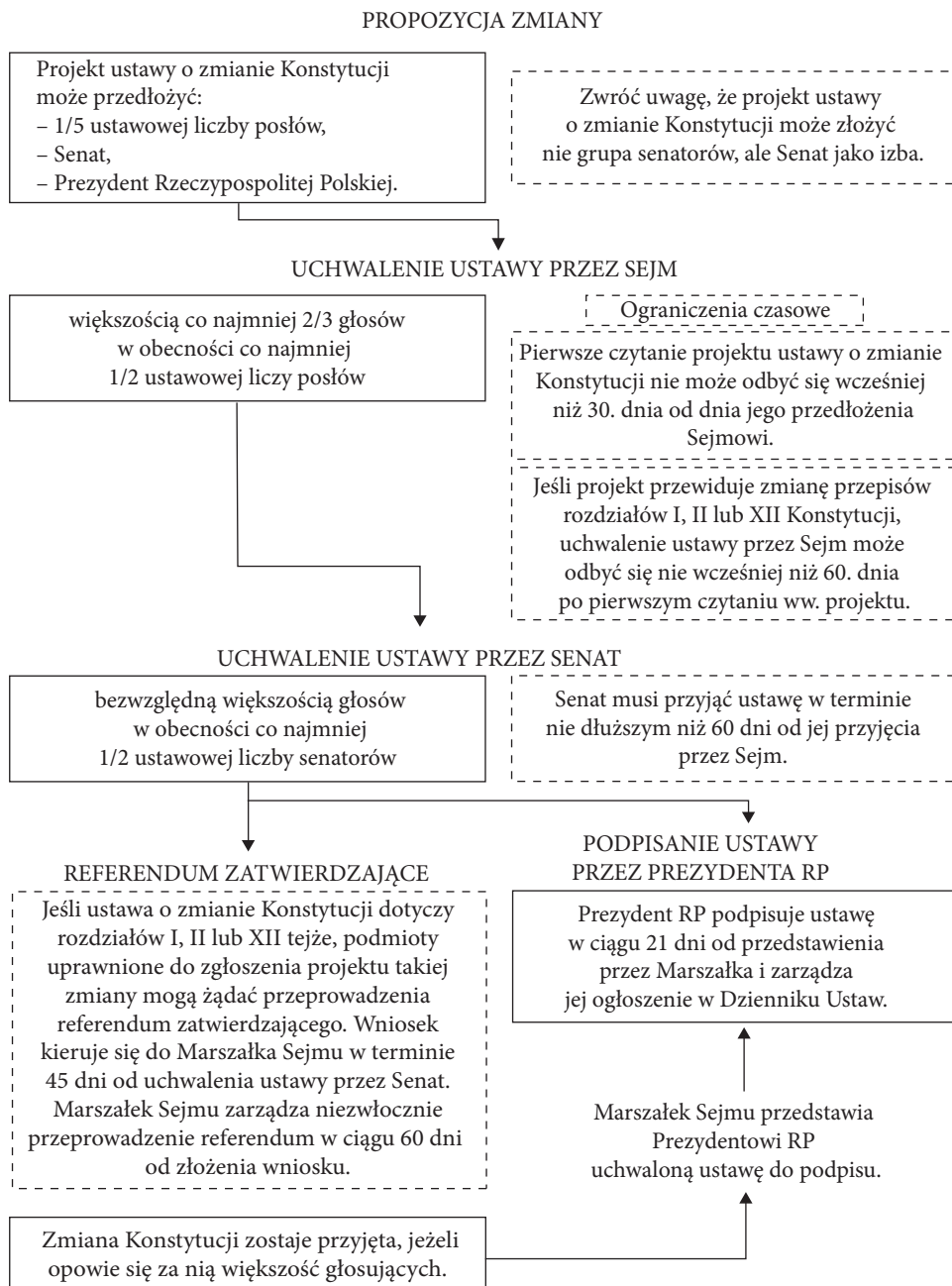
Kadencje ww. organów ulegają odpowiedniemu przedłużeniu.

Uwaga: wybory do organów samorządu terytorialnego, wobec ich lokalnego charakteru, mogą być jednak przeprowadzane na obszarach, na których nie wprowadzono stanu nadzwyczajnego.

Stan nadzwyczajny	Stan wojenny	Stan wyjątkowy	Stan klęski żywiołowej
Przesłanki wprowadzenia	– zewnętrzne zagrożenie państwa, – zbrojna napaść na terytorium RP, – zobowiązanie do wspólnej obrony przeciwko agresji wynikające z umowy międzynarodowej	zagrożenie: – konstytucyjnego ustroju państwa, – bezpieczeństwa obywateli, – porządku publicznego	zapobieżenie skutkom katastrof naturalnych lub awarii technicznych noszących znamiona klęski żywiołowej lub ich usunięcie

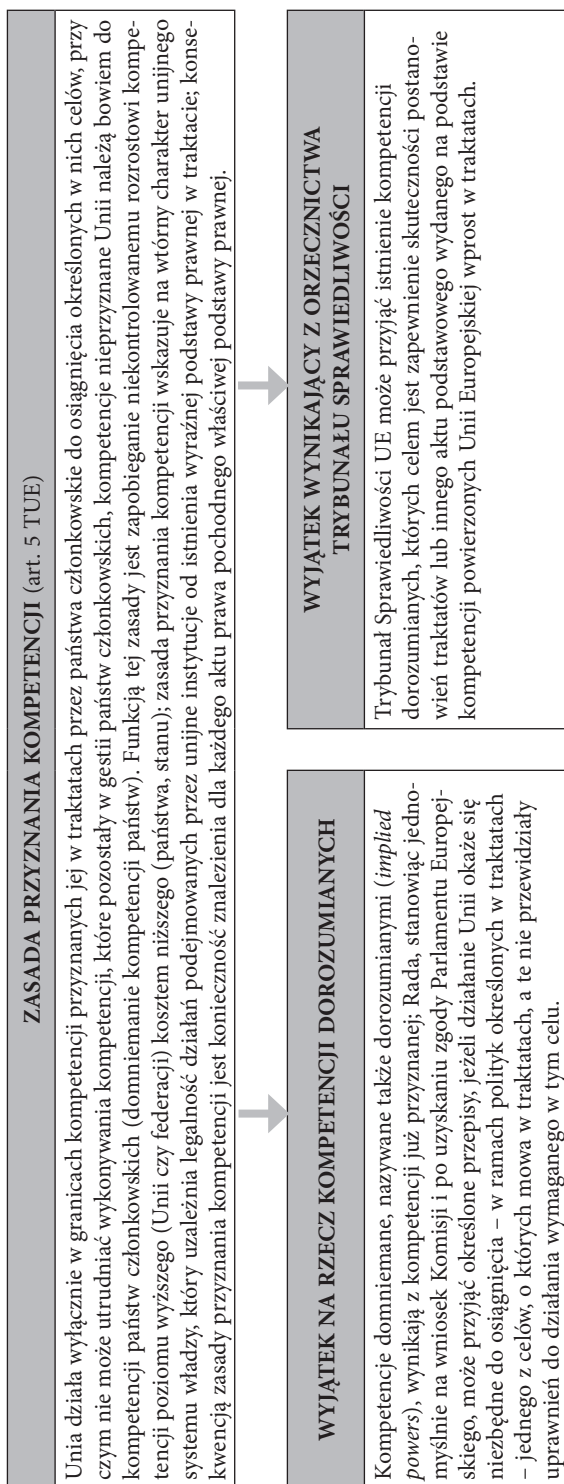
Organ wprowadzający	Prezydent RP na wniosek Rady Ministrów		Rada Ministrów
Forma aktu normatywnego	rozporządzenie		
Procedura zatwierdzenia	Prezydent RP przedstawia Sejmowi rozporządzenie o wprowadzeniu stanu wojennego lub wyjątkowego w ciągu 48 godzin od jego podpisania. Sejm niezwłocznie rozpatruje rozporządzenie. Może je uchylić bezwzględną większością głosów , w obecności co najmniej 1/2 ustawowej liczby posłów .		nieokreślona w Konstytucji
Obszar	Każdy stan nadzwyczajny może być wprowadzony na części albo na całym terytorium państwa.		
Czas trwania	nieoznaczony	oznaczony, nie dłuższy niż 90 dni	oznaczony, nie dłuższy niż 30 dni
Przedłużenie	-----	możliwe jednorazowo , na czas nie dłuższy niż 60 dni , za zgodą Sejmu	możliwe, za zgodą Sejmu
Zakres ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela	Nie można ograniczać wolności i praw określonych w art. 30 (godność człowieka), art. 34 i 36 (obywatelstwo), art. 38 (ochrona życia), art. 39, 40, 41 ust. 4 (humanitarne traktowanie), art. 42 (zasady odpowiedzialności karnej), art. 45 (prawo do sądu), art. 47 (dobra osobiste), art. 53 (sumienie i religia), art. 63 (prawo do petycji), art. 48 (władza rodzicielska i prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem) oraz art. 72 (ochrona praw dziecka).		Można ograniczać wolności i prawa określone w art. 22 (wolność działalności gospodarczej), art. 41 ust. 1, 3 i 5 (wolność osobista), art. 50 (nienaruszalność mieszkania), art. 52 ust. 1 (wolność poruszania się), art. 59 ust. 3 (prawo do strajku), art. 64 (prawo własności), art. 65 ust. 1 (wolność pracy), art. 66 ust. 1 (prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy) oraz art. 66 ust. 2 (prawo do wypoczynku).
Szczególne uprawnienia	W stanie wojennym Prezydent RP na wniosek Rady Ministrów może wydawać rozporządzenia z mocą ustawy, jeśli Sejm nie może zebrać się na posiedzenie. Rozporządzenia mają charakter prawa powszechnie obowiązującego. Podlegają zatwierdzeniu przez Sejm na najbliższym posiedzeniu. Niedopuszczalne jest jednak ograniczenie wolności i praw wyłącznie z powodu rasy, płci, języka, wyznania lub jego braku, pochodzenia społecznego, urodzenia czy majątku.		

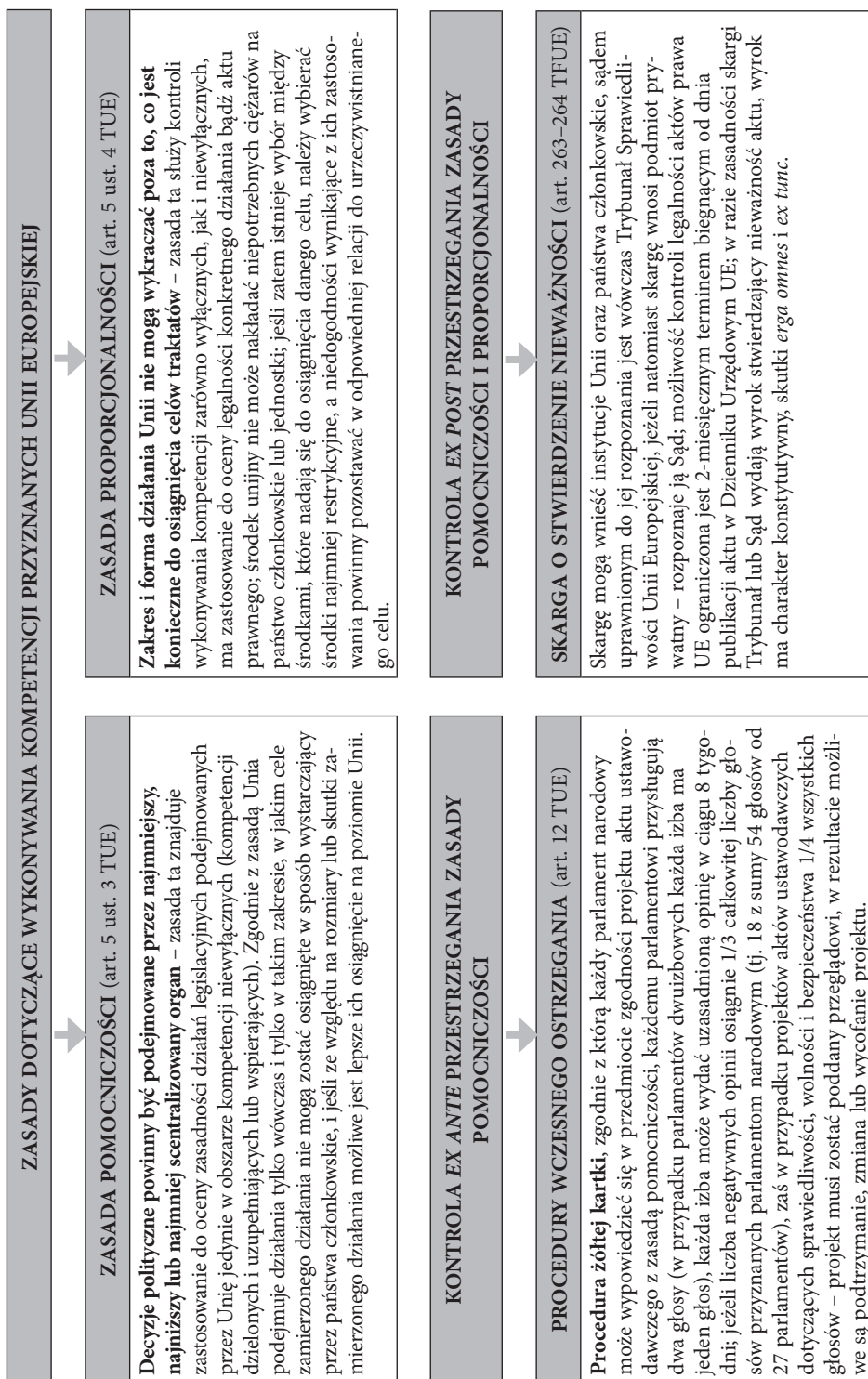
13. Zmiana Konstytucji

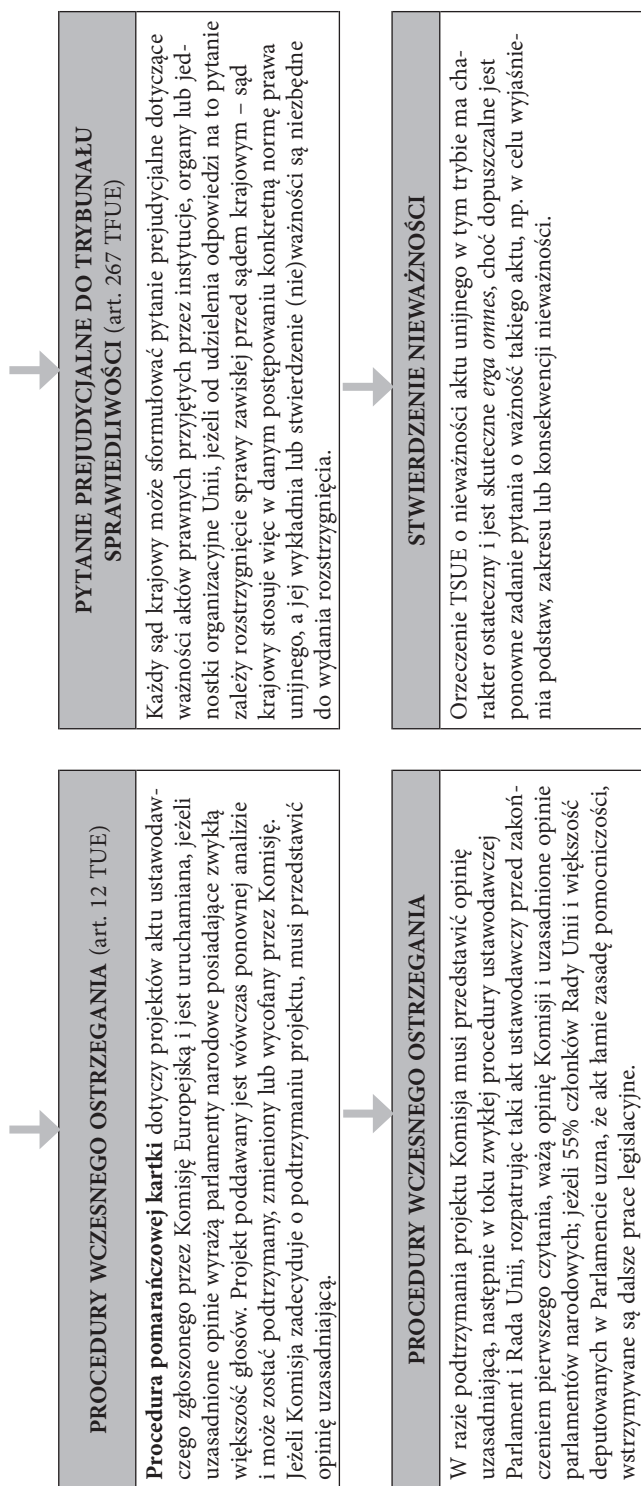

II. AKTY MIĘDZYNARODOWE

**Traktat o Unii Europejskiej oraz Traktat
o funkcjonowaniu Unii Europejskiej
(wersje skonsolidowane:
Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 13, s. 47)**

WYŁĄCZNE I NIEWYŁĄCZNE KOMPETENCJE UNII EUROPEJSKIEJ (tytuł I TFUE)		
KOMPETENCJE WYŁĄCZNE obejmują dziedziny, w obrębie których jedynie Unia może stanowić prawo oraz przyjmować akty prawnie wiążące, natomiast państwa członkowskie mogą to czynić wyłącznie z upoważnienia Unii lub w celu wykonania aktów Unii.	KOMPETENCJE DZIELONE obejmują dziedziny, w których Unia i państwa członkowskie mogą stanowić prawo i przyjmować akty prawnie wiążące w tej dziedzinie, jednak państwa członkowskie wykonują swoją kompetencję w zakresie, w jakim Unia nie wykonała swojej, ponadto zaś ponownie wykonują swoją kompetencję w zakresie, w jakim Unia postanowiła zaprzestać wykonywania swojej kompetencji; niedopuszczalne jest wydawanie przepisów krajowych, które powtarzałyby normy zawarte w rozporządzeniu, to tzw. skutek prekluzyjny lub efekt zajętego pola (<i>pre-emption</i>).	KOMPETENCJE WSPIERAJĄCE, KOORDYNUJĄCE I UZUPEŁNIAJĄCE obejmują dziedziny, w których Unia ma prawo do działań w celu wspierania, koordynowania lub uzupełniania działań państw członkowskich, kompetencje Unii nie zastępują jednak kompetencji państw w tych dziedzinach; prawo Unii Europejskiej nie może w tych dziedzinach prowadzić do harmonizacji przepisów ustawowych i wykonawczych państw członkowskich, co oznacza zakaz wydania dyrektywy harmonizacyjnej, ale także zakaz wydania rozporządzenia, które zastępowałoby pewne przepisy państw członkowskich.
	UNIA CELNA obejmuje zakaz cel przywozowych i wywozowych między państwami członkowskimi oraz wszelkich opłat o skutku równoważnym, jak również przyjęcie wspólnej taryfy celnej w stosunkach z państwami trzecimi; dla wspólnej taryfy celnej ustala Rada na wniosek Komisji.	RYNEK WEWNĘTRZNY, tj. obszar bez granic wewnętrznych, w którym zapewniony jest swobodny przepływ towarów, osób, usług i kapitału. POLITYKA SPOŁECZNA obejmuje promowanie zatrudnienia, poprawę warunków życia i pracy, tak aby umożliwić ich wyrównanie, z jednoczesnym zachowaniem postępu, odpowiedzialną ochronę socjalną, dialog między partnerami społecznymi, rozwój zasobów ludzkich pozwalający podnosić i utrzymywać poziom zatrudnienia oraz przeciwdziałanie wykluczeniu. SPÓJNOŚĆ GOSPODARCZA, SPOŁECZNA I TERYTORIALNA – polityka w tym zakresie powinna zmierzać do zmniejszenia dysproporcji poziomów rozwoju różnych regionów oraz zacofania regionów najmniej uprzywilejowanych; wzmocnienie spójności gospodarczej i społecznej stanowi zadanie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. OCHRONA I POPRAWA ZDROWIA LUDZKIEGO – działanie Unii i państw członkowskich powinno być nakierowane na poprawę zdrowia publicznego, zapobieganie chorobom i dolegliwościom ludzkim oraz usuwanie źródeł zagrożeń dla zdrowia fizycznego i psychicznego; działania te obejmują zwalczanie epidemii poprzez wspieranie badań nad ich przyczynami, sposobami ich rozprzestrzeniania się oraz zapobiegania im, jak również informację i edukację zdrowotną, a także monitorowanie poważnych transgranicznych zagrożeń dla zdrowia, wczesne ostrzeganie w przypadku takich zagrożeń oraz ich zwalczanie.

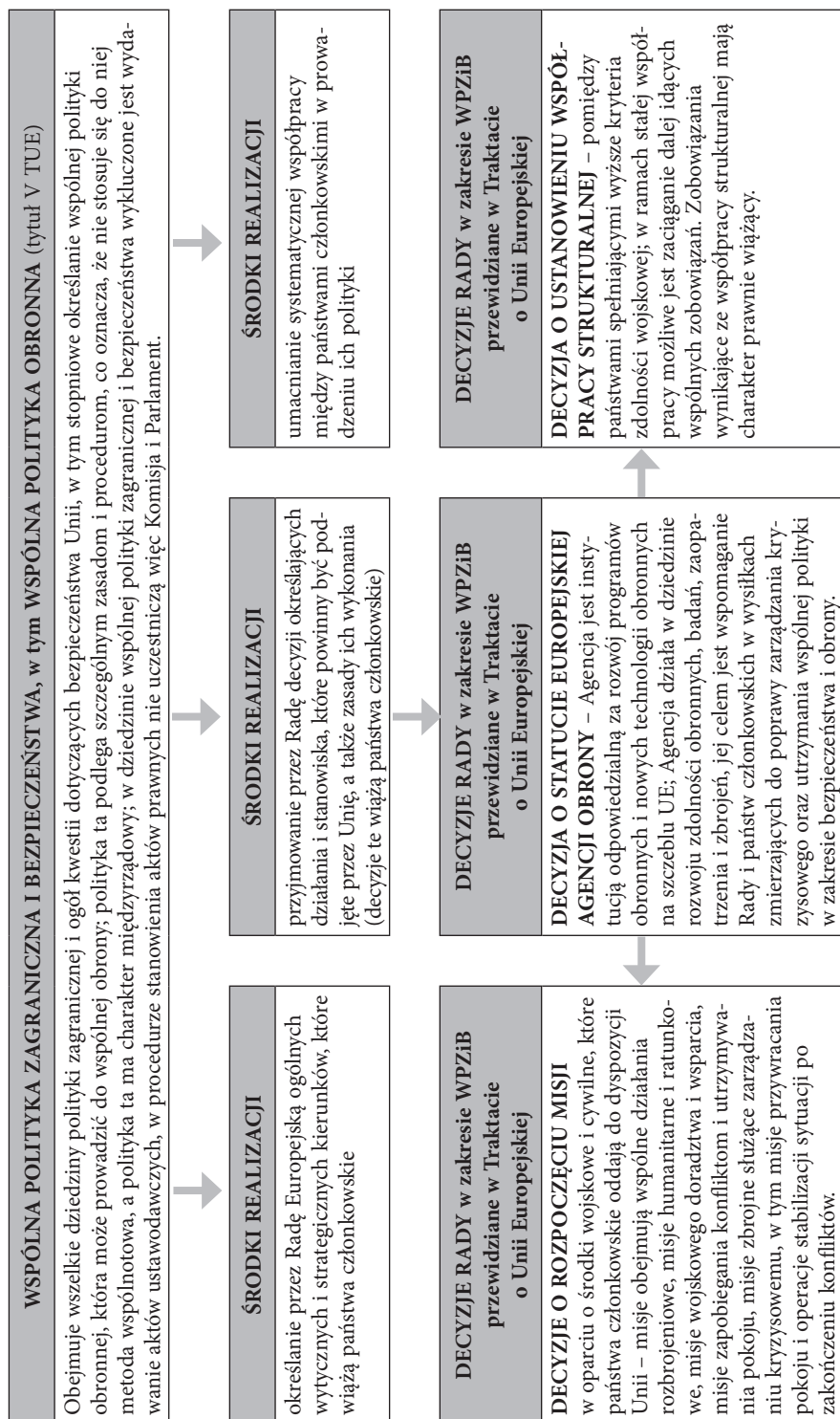
POLITYKA HANDLOWA – wyłączność Unii Europejskiej wynika ze wspomnianej zasady, zgodnie z którą polityka handlowa oparta jest na wspólnych zasadach, w szczególności w odniesieniu do zmian stawek celnych, zawierania umów celnych i handlowych dotyczących handlu towarami i usługami oraz do handlowych aspektów własności intelektualnej, bezpośrednich inwestycji zagranicznych, ujednolicenia środków liberalizacyjnych, polityki eksportowej, a także handlowych środków ochronnych, w tym środków podejmowanych w przypadku dumpingu lub subsydiów.	ROLNICTWO I RYBOŁÓWSTWO – z wyłączeniem zachowania morskich zasobów biologicznych, rolnictwo, rybołówstwo i handel produktami rolnymi są elementami wspólnego rynku; celami wspólnej polityki są: 1) zwiększenie wydajności rolnictwa przez wspieranie postępu technicznego, racjonalny rozwój produkcji rolnej, jak również optymalne wykorzystanie czynników produkcji, zwłaszcza siły roboczej; 2) zapewnienie w ten sposób odpowiedniego poziomu życia ludności wiejskiej, zwłaszcza przez podniesienie indywidualnego dochodu osób pracujących w rolnictwie; 3) stabilizacja rynków; 4) zagwarantowanie bezpieczeństwa dostaw; 5) zapewnienie rozsądnych cen w dostawach dla konsumentów.	PRZEMYSŁ – działanie Unii i państw członkowskich powinno być nakierowane na: 1) przyspieszanie dostosowania przemysłu do zmian strukturalnych; 2) wspieranie środowiska sprzyjającego inicjatywom i rozwojowi przedsiębiorstw w całej Unii, a zwłaszcza małych i średnich przedsiębiorstw; 3) wspieranie środowiska sprzyjającego współpracy między przedsiębiorstwami; 4) sprzyjanie lepszemu wykorzystaniu potencjału przemysłowego polityk innowacyjnych, badań i rozwoju technologicznego.
POLITYKA PIENIĘŻNA obejmuje emisję euro oraz takie instrumenty, jak operacje otwartego rynku, operacje kredytowe, rezerwy obowiązkowe i inne; jest realizowana m.in. przez Europejski System Banków Centralnych (złożony z banków centralnych państw członkowskich UE oraz z Europejskiego Banku Centralnego), którego celem jest utrzymanie stabilności cen. W ramach realizacji tego celu ESBC jest uprawniony do: 1) definiowania i urzeczywistniania polityki pieniężnej Unii;	ŚRODOWISKO – celem polityki w tej dziedzinie jest: 1) zachowanie, ochrona i poprawa jakości środowiska naturalnego; 2) ochrona zdrowia ludzkiego; 3) rozsądne i racjonalne wykorzystywanie zasobów naturalnych; 4) promowanie na płaszczyźnie międzynarodowej środków zmierzających do rozwiązywania regionalnych lub światowych problemów środowiska, w szczególności zwalczania zmian klimatu.	KULTURA – Unia Europejska powinna przyczyniać się do rozkwitu kultur państw członkowskich w poszanowaniu ich różnorodności narodowej i regionalnej, równocześnie podkreślając znaczenie wspólnego dziedzictwa kulturowego. W tym zakresie działania Unii mogą obejmować: 1) pogłębianie wiedzy oraz upowszechnianie kultury i historii narodów europejskich; 2) zachowanie i ochronę dziedzictwa kulturowego o znaczeniu europejskim;

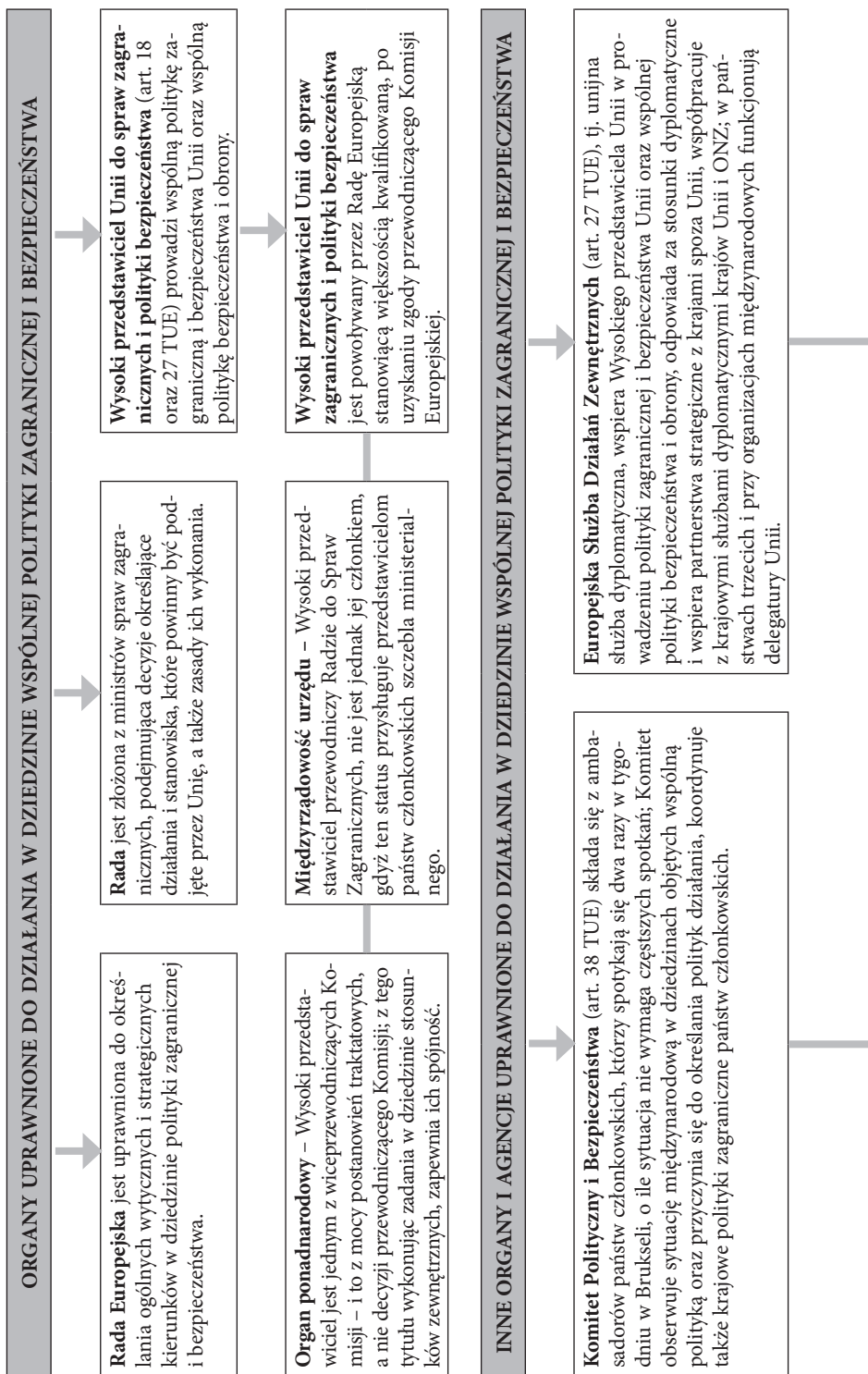
2) przeprowadzania operacji walutowych; 3) utrzymywania i zarządzania oficjalnymi rezerwami walutowymi państw członkowskich; 4) popierania należytego funkcjonowania systemów płatniczych.	OCHRONA KONSUMENTÓW obejmuje ochronę zdrowia, bezpieczeństwa i interesów gospodarczych konsumentów, jak również wspieranie ich prawa do informacji, edukacji i organizowania się w celu zachowania ich interesów. TRANSPORT – wspólna polityka transportowa zmierza do stworzenia jednolitego systemu transportu kolejowego, drogowego i śródlądowego w ramach rynku wewnętrznego.	3) niehandlową wymianę kulturalną oraz 4) twórczość artystyczną i literacką, włącznie z sektorem audiowizualnym.
ZACHOWANIE MORSKICH ZASOBÓW BIOLOGICZNYCH – polityka w tej dziedzinie obejmuje środki ochrony zasobów rybnych (żywych zasobów morza).	SIECI TRANSEUROPEJSKIE – polityka w tej dziedzinie powinna sprzyjać wzajemnym połączeniom oraz interoperacyjności sieci krajowych, jak również dostępowi do tych sieci; uwzględnia ona w szczególności potrzebę łączenia wysp, regionów zamkniętych i peryferyjnych z centralnymi regionami Unii. ENERGIA – Unia w tej dziedzinie powinna dążyć do: 1) zapewnienia funkcjonowania rynku energii; 2) zapewnienia bezpieczeństwa dostaw energii w Unii; 3) wspierania efektywności energetycznej i oszczędności energii, jak również rozwoju nowych i odnawialnych form energii; 4) wspierania wzajemnych połączeń między sieciami energii.	TURYSTYKA – działania w tej dziedzinie powinny być nakierowane na wspieranie konkurencyjności przedsiębiorstw Unii w tym sektorze. Unia ma uprawnienia do: 1) zachęcania do tworzenia korzystnego środowiska dla rozwoju przedsiębiorstw w tym sektorze oraz 2) wspierania współpracy między państwami członkowskimi, w szczególności przez wymianę dobrych praktyk.

USTANAWIANIE REGUŁ KONKURENCJI niezbędnych do funkcjonowania rynku wewnętrznego – obejmuje nie tylko reguły dotyczące przedsiębiorstw (zakaz porozumień i praktyk mających na celu zapobieżenie, ograniczenie lub zakłócenie konkurencji na rynku wewnętrznym, zakaz nadużywania pozycji dominującej), lecz także reguły odnoszące się do pomocy państwa (zakaz udzielania pomocy przy użyciu zasobów publicznych, która zakłóca lub grozi zakłóceniem konkurencji poprzez sprzyjanie niektórym przedsiębiorstwom lub produkcji niektórych towarów).	PRZESTRZEŃ WOLNOŚCI, BEZPIECZEŃSTWA I SPRAWIEDLIWOŚCI obejmuje: 1) ochronę granic zewnętrznych poprzez zapewnienie kontroli osób i skutecznego nadzoru przy przekraczaniu granic zewnętrznych, a także stopniowe wprowadzanie zintegrowanego systemu zarządzania granicami zewnętrznymi; 2) wspólny europejski system azylowy mający na celu przyznanie odpowiedniego statusu każdemu obywatelowi państwa trzeciego wymagającemu międzynarodowej ochrony oraz zapewnienie przestrzegania zasady <i>non-refoulement</i>, chroniącej uchodźców przed zawróceniem ich do państwa, w którym narażeni byłiby na tortury lub inne nieludzkie i poniżające traktowanie lub karanie; 3) wspólną politykę imigracyjną, mającą na celu zapewnienie skutecznego zarządzania przepływami migracyjnymi, sprawiedliwego traktowania obywateli państw trzecich przebywających legalnie w państwach członkowskich, a także zapobieganie nielegalnej imigracji i handlowi ludźmi oraz wzmocnienie ich zwalczanie; 4) współpracę sądową w sprawach cywilnych mających skutki transgraniczne w oparciu o zasadę wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych i pozasądowych;	EDUKACJA, KSZTAŁCENIE ZAWODOWE, MŁODZIEŻ I SPORT – w tym obszarze działania Unii powinny być nakierowane na: 1) rozwój wymiaru europejskiego w edukacji, zwłaszcza przez nauczanie i upowszechnianie języków państw członkowskich; 2) sprzyjanie mobilności studentów i nauczycieli, m.in. poprzez zachęcanie do akademickiego uznawania dyplomów i okresów studiów; 3) promowanie współpracy między instytucjami edukacyjnymi; 4) rozwój wymiany informacji i doświadczeń w kwestiach wspólnych dla systemów edukacyjnych państw członkowskich; 5) sprzyjanie rozwojowi wymiany młodzieży i wymiany instruktorów społeczno-owsiowych, a także zachęcanie młodzieży do uczestnictwa w demokratycznym życiu Europy; 6) popieranie rozwoju kształcenia na odległość; 7) rozwój europejskiego wymiaru sportu przez popieranie uczciwości i dostępności we współzawodnictwie sportowym oraz współpracy między podmiotami odpowiedzialnymi za sport, jak również przez ochronę integralności fizycznej i psychicznej sportowców, w szczególności tych najmłodszych.
--	--	--

	5) współpracę sądową w sprawach karnych opiekującą się na zasadzie wzajemnego uznawania wyroków i orzeczeń sądowych oraz zbliżaniu przepisów państw członkowskich w dziedzinach wzajemnego dopuszczania dowodów, praw jednostek w postępowaniu karnym, praw ofiar przestępstw oraz innych szczególnych aspektów postępowania karnego określonych przez Radę za zgodą Parlamentu; 6) współpracę policyjną obejmującą wszystkie właściwe organy państw członkowskich, w tym służby policji, służby celne oraz inne organy ścigania wyspecjalizowane w zapobieganiu przestępstwom lub ich wykrywaniu i ściganiu.	
ZAWIERANIE UMÓW MIĘDZYNARODOWYCH, jeżeli ich zawarcie zostało przewidziane w akcie ustawodawczym Unii lub jest niezbędne do umożliwienia Unii wykonywania jej wewnętrznych kompetencji lub w zakresie, w jakim ich zawarcie może wpływać na wspólne zasady lub zmieniać ich zakres.	WSPÓLNE PROBLEMY BEZPIECZEŃSTWA W ZAKRESIE ZDROWIA PUBLICZNEGO – polityka Unii Europejskiej w tej dziedzinie jest nakierowana na: 1) poprawę zdrowia publicznego; 2) zapobieganie chorobom i dolegliwościom ludzким oraz usuwanie źródeł zagrożeń dla zdrowia fizycznego i psychicznego poprzez zwalczanie epidemii, wspieranie badań nad ich przyczynami, sposobami ich rozprzestrzeniania się oraz zapobiegania im, zapewnianie informacji i edukacji zdrowotnej, a także monitorowanie poważnych transgranicznych zagrożeń dla zdrowia, wczesne ostrzeżenie w przypadku takich zagrożeń oraz ich zwalczanie.	OCHRONA LUDNOŚCI – Unia powinna zachęcać do współpracy między państwami członkowskimi w celu zwiększenia skuteczności systemów zapobiegania klęskom żywiołowym lub katastrofom spowodowanym przez człowieka i ochrony przed nimi. W tej dziedzinie Unia ma prawo do: 1) wspierania i uzupełniania działań państw członkowskich na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym w zakresie zapobiegania zagrożeniom, przygotowania personelu ochrony ludności w państwach członkowskich i reagowania na klęski żywiołowe lub katastrofy spowodowane przez człowieka na terytorium Unii; 2) wspierania szybkiej i skutecznej współpracy operacyjnej krajowych służb ochrony ludności na terytorium Unii; 3) wspierania spójności międzynarodowych działań w zakresie ochrony ludności.

	Dziedziny, w których Unia Europejska posiada kompetencje do prowadzenia działań i wspólnej polityki, jednakże wykonywanie tych kompetencji nie może doprowadzić do uniemożliwienia państwu członkowskiemu wykonywania ich kompetencji: BADANIA ROZWOJU TECHNOLOGICZNEGO I PRZESTRZENI KOSMICZNEJ – w tej dziedzinie Unia może prowadzić działania polegające na: 1) wykonywaniu programów badań, rozwoju technologicznego i pokazowych, wraz z promowaniem współpracy z przedsiębiorstwami, ośrodkami badawczymi i uniwersytetami oraz między nimi; 2) popieraniu współpracy w dziedzinie unijnych badań, rozwoju technologicznego i pokazów z państwami trzecimi i organizacjami międzynarodowymi; 3) upowszechnianiu i optymalizacji wyników działań w dziedzinie unijnych badań, rozwoju technologicznego i demonstracji; 4) stymulowaniu kształcenia i mobilności naukowców w Unii. WSPÓŁPRACA NA RZECZ ROZWOJU I POMOCY HUMANITARNEJ – obejmuje niesienie doraźnej pomocy i opieki dla ludności w państwach trzecich, która stała się ofiarą klęsk żywiołowych lub katastrof spowodowanych przez człowieka, oraz jej ochronę.	WSPÓŁPRACA ADMINISTRACYJNA – działania Unii w tej dziedzinie mogą polegać w szczególności na ułatwianiu wymiany informacji i urzędników oraz wspieraniu programów szkolenia.
--	--	--

Europejska Agencja Obrony (art. 45 TUE) posiada osobowość prawną, a jednocześnie podlega zwierzchnictwu Rady, jej organami są: Szef Agencji, Rada Sterująca i dyrektor naczelny; do jej zadań należą:

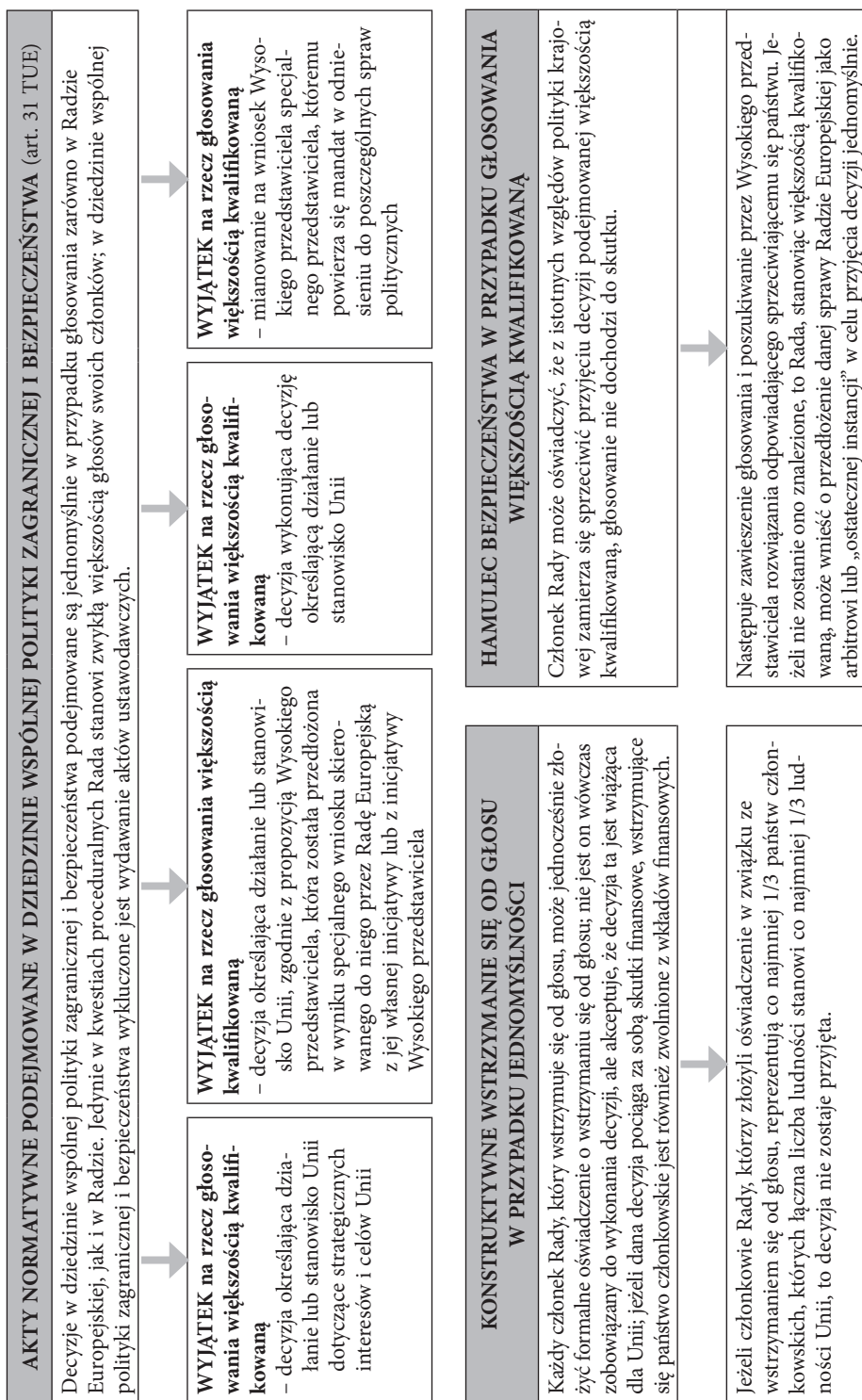
- 1) określanie zdolności wojskowych państw członkowskich i ocena wykonania podjętych w tym zakresie zobowiązań;
- 2) harmonizacja wymagań operacyjnych oraz ustanowienie skutecznych i spójnych metod dokonywania zamówień;
- 3) zgłaszanie wielostronnych projektów dla osiągnięcia celów zdolności wojskowych oraz koordynowanie programów krajowych;
- 4) wspieranie i koordynacja badań nad technologiami obronnymi;
- 5) określanie użytecznych środków wzmacniających bazę przemysłową i technologiczną sektora obrony oraz zwiększających efektywność wydatków wojskowych.

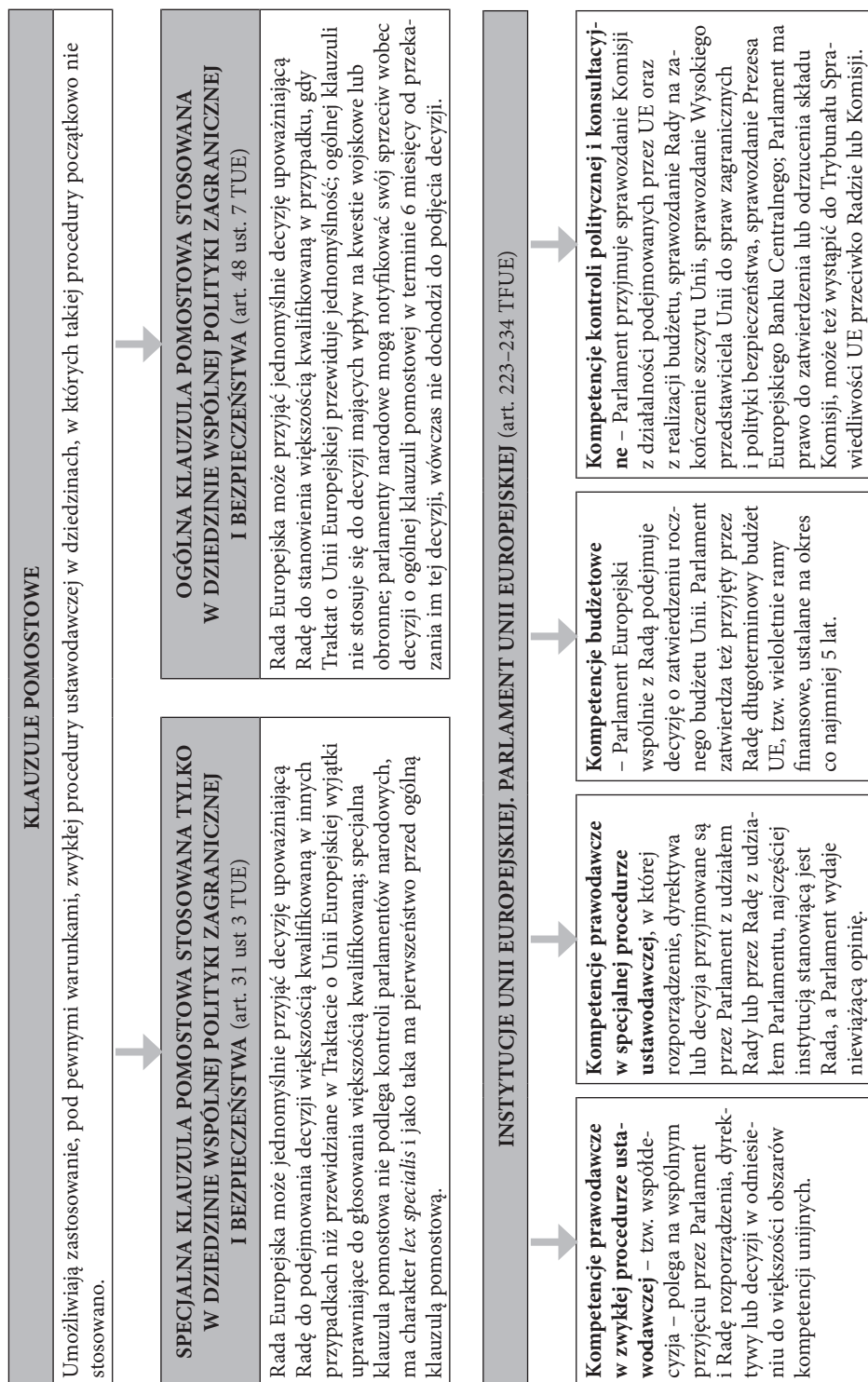
Centrum Satelitarne Unii – wspiera unijny proces decyzyjny oraz działania Unii w ramach europejskiej wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa; oferuje produkty i usługi oparte na wykorzystaniu aktywów kosmicznych i powiązanych danych, w tym zdjęć satelitarnych i lotniczych, oraz inne podobne usługi.

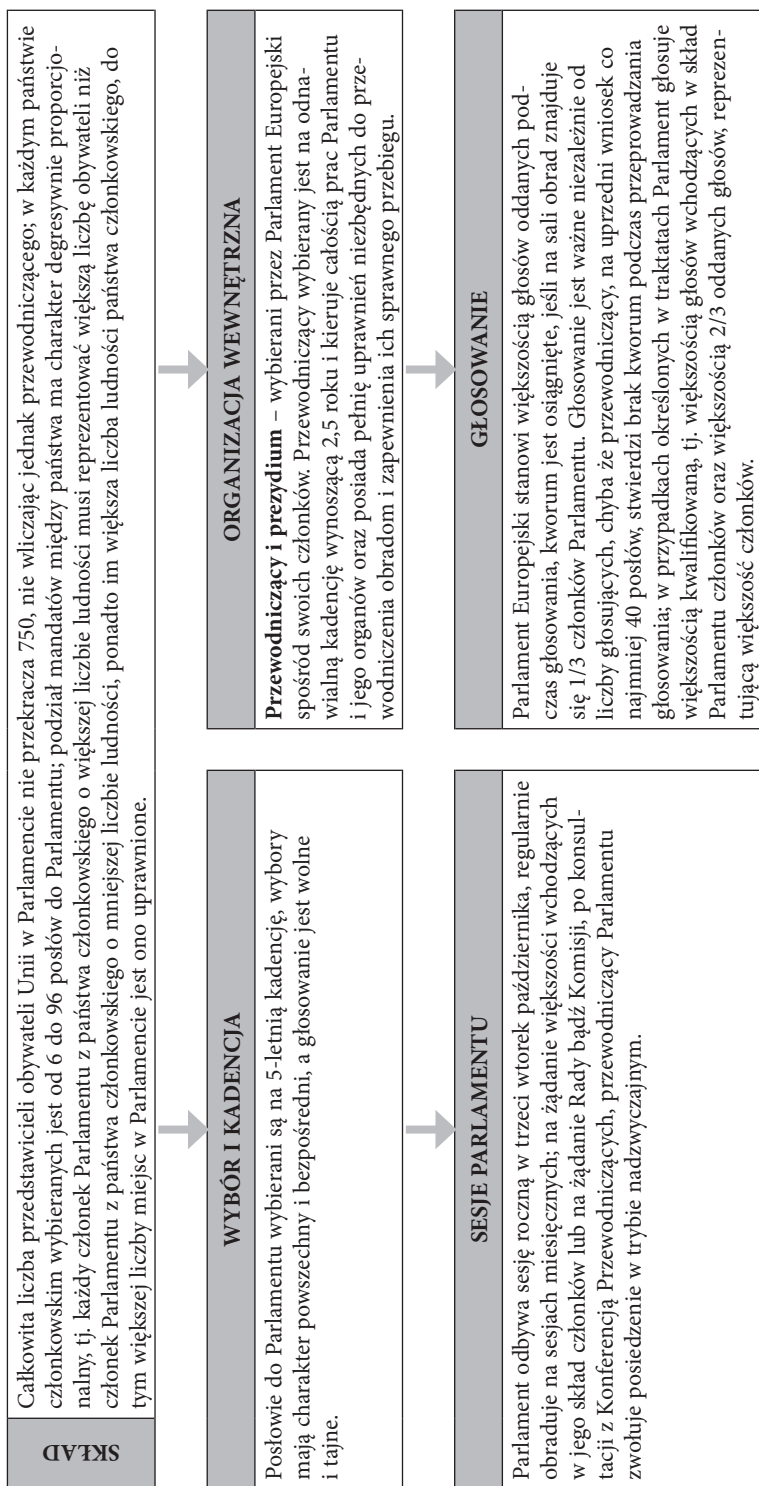
Komitet do spraw Aspektów Cywilnych Zarządzania Kryzysowego – organ doradczy Komitetu Politycznego i Bezpieczeństwa, zajmuje się cywilnym zarządzaniem kryzysowym, co obejmuje przygotowywanie dokumentów dotyczących nowych misji oraz opracowywanie związanych z nimi strategii i polityk, w tym cywilnych.

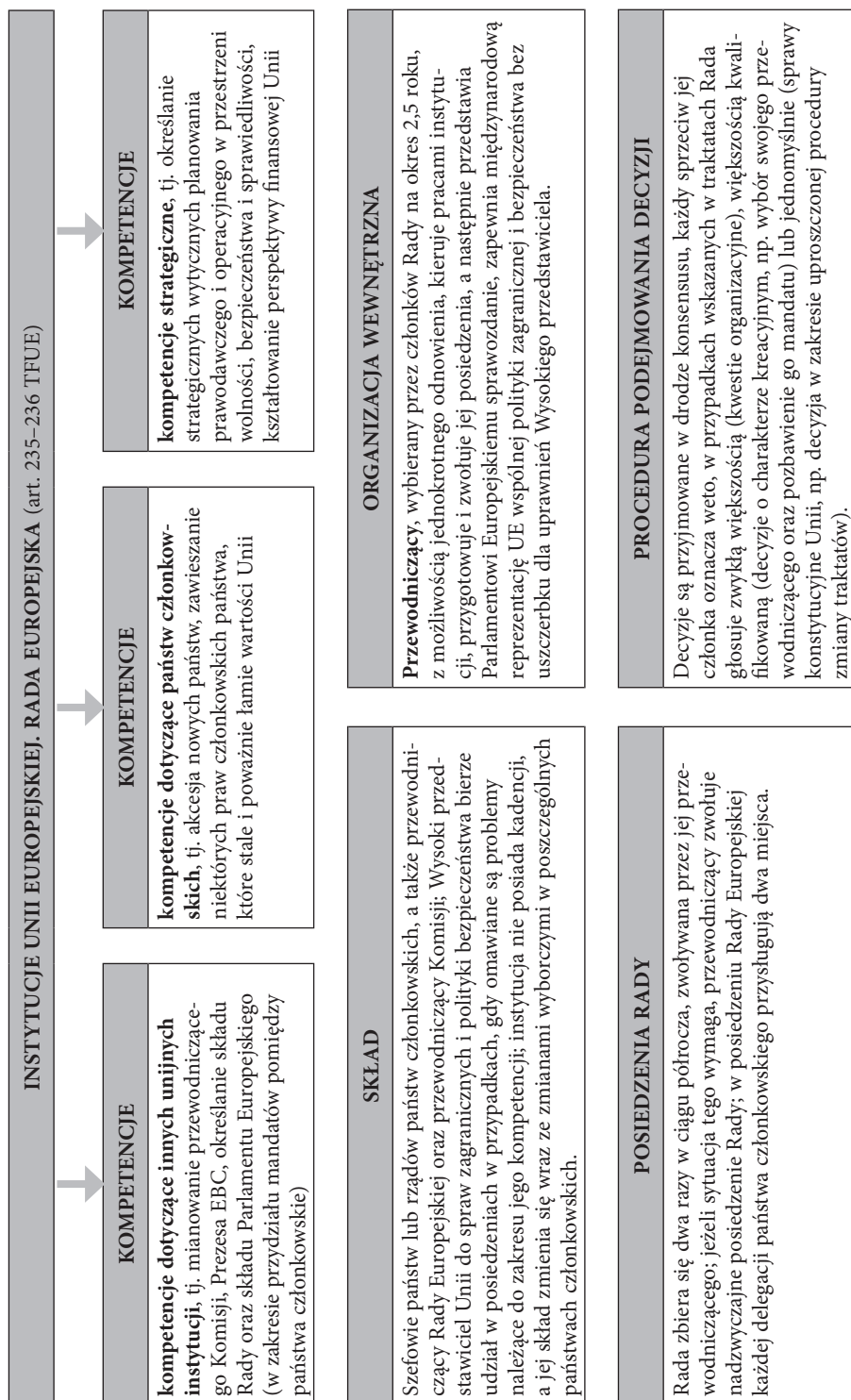
Grupa Polityczno-Wojskowa – przygotowuje prace Komitetu Politycznego i Bezpieczeństwa w zakresie wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony, zajmuje się polityczną stroną unijnych przedsięwzięć wojskowych i cywilno-wojskowych (np. koncepcji, zdolności, operacji i misji).

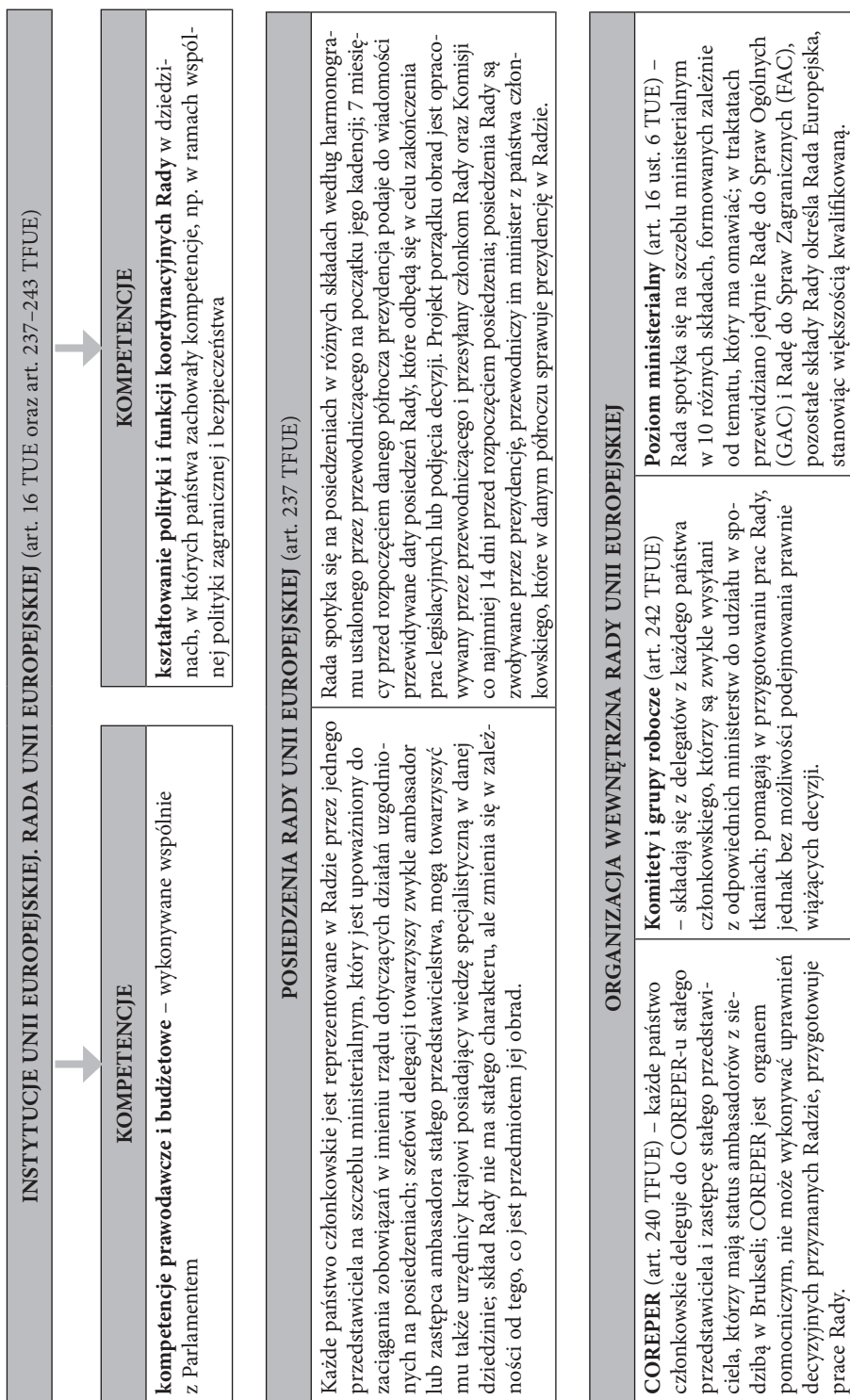
Komitet Wojskowy Unii Europejskiej – najwyższy rangą organ wojskowy w Radzie, ma za zadanie kierować wszystkimi unijnymi działaniami wojskowymi (zwłaszcza planowaniem i realizacją misji i operacji wojskowych w ramach wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony) oraz rozwojem zdolności wojskowych, doradzać Komitetowi Politycznemu i Bezpieczeństwa oraz wydawać zalecenia w sprawach wojskowych. Komitet składa się z szefów sztabu państw członkowskich.

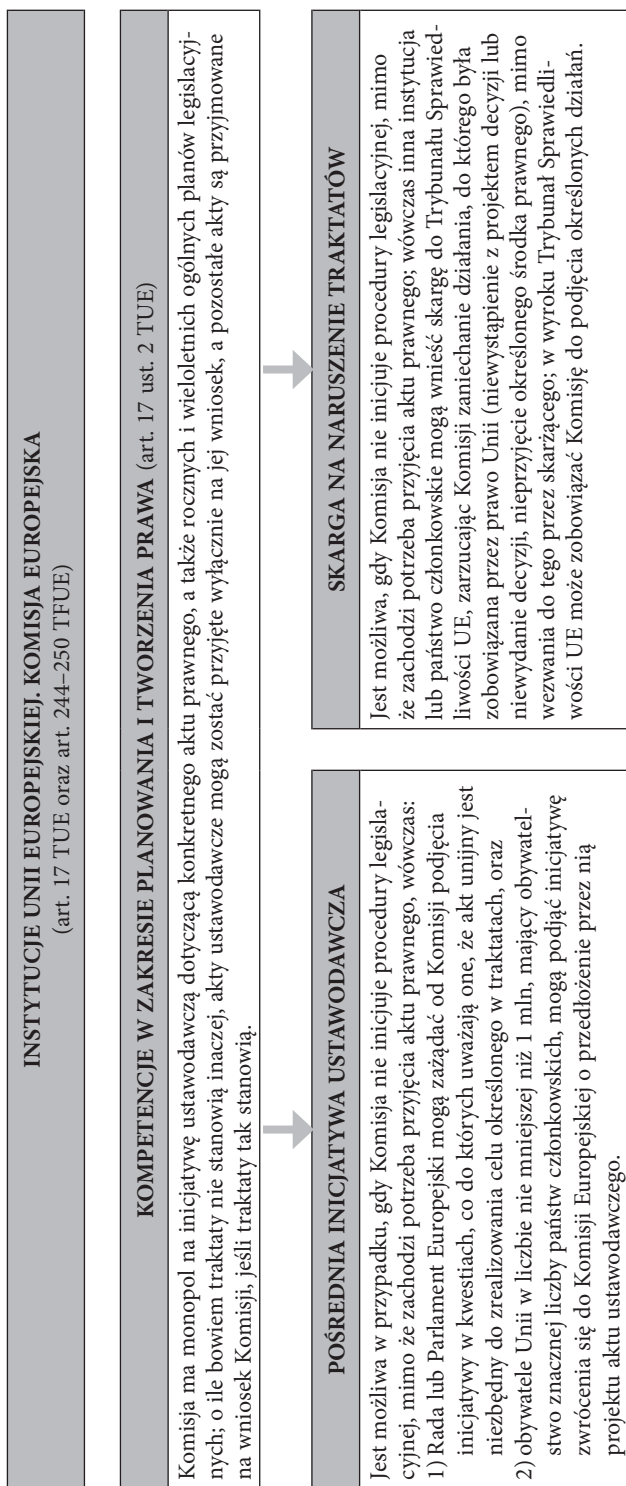

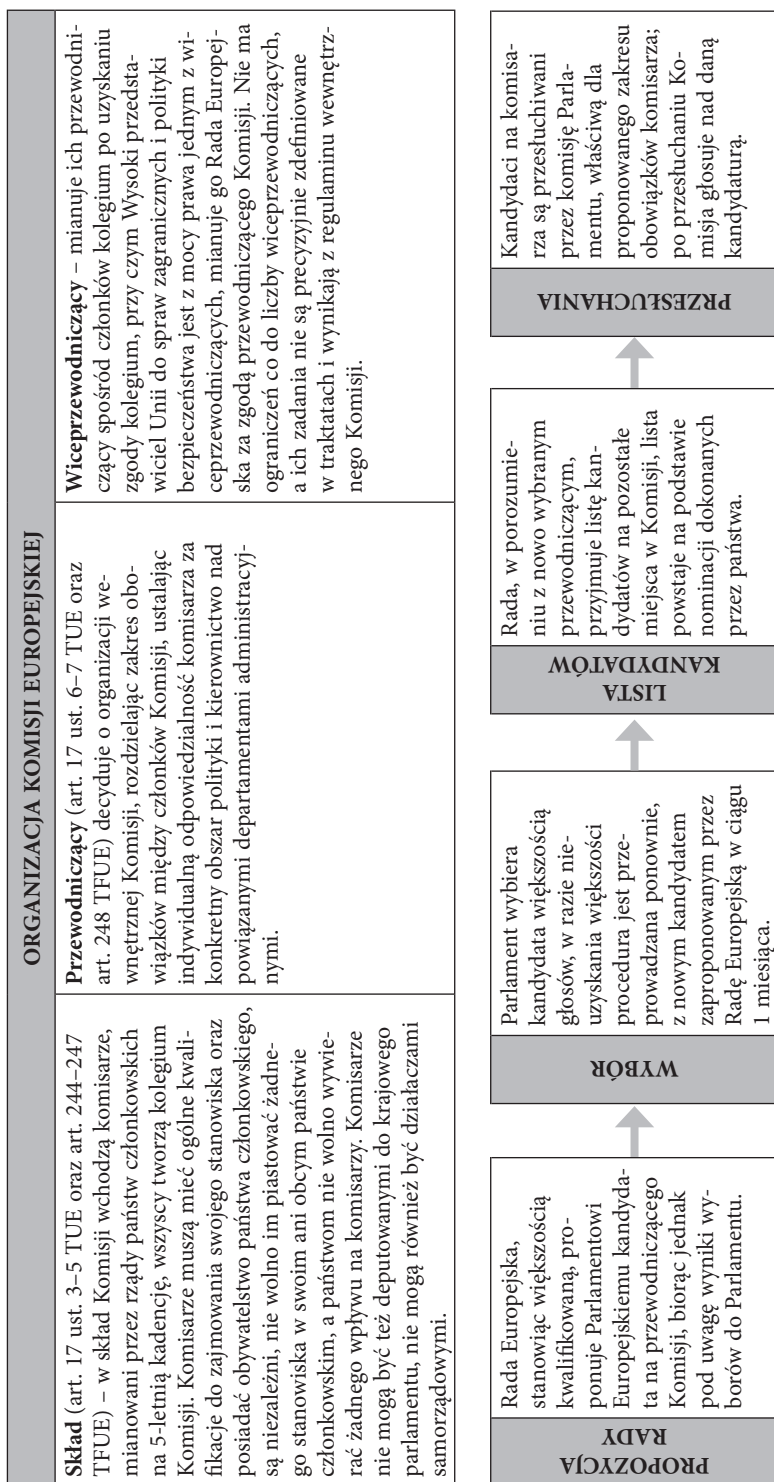

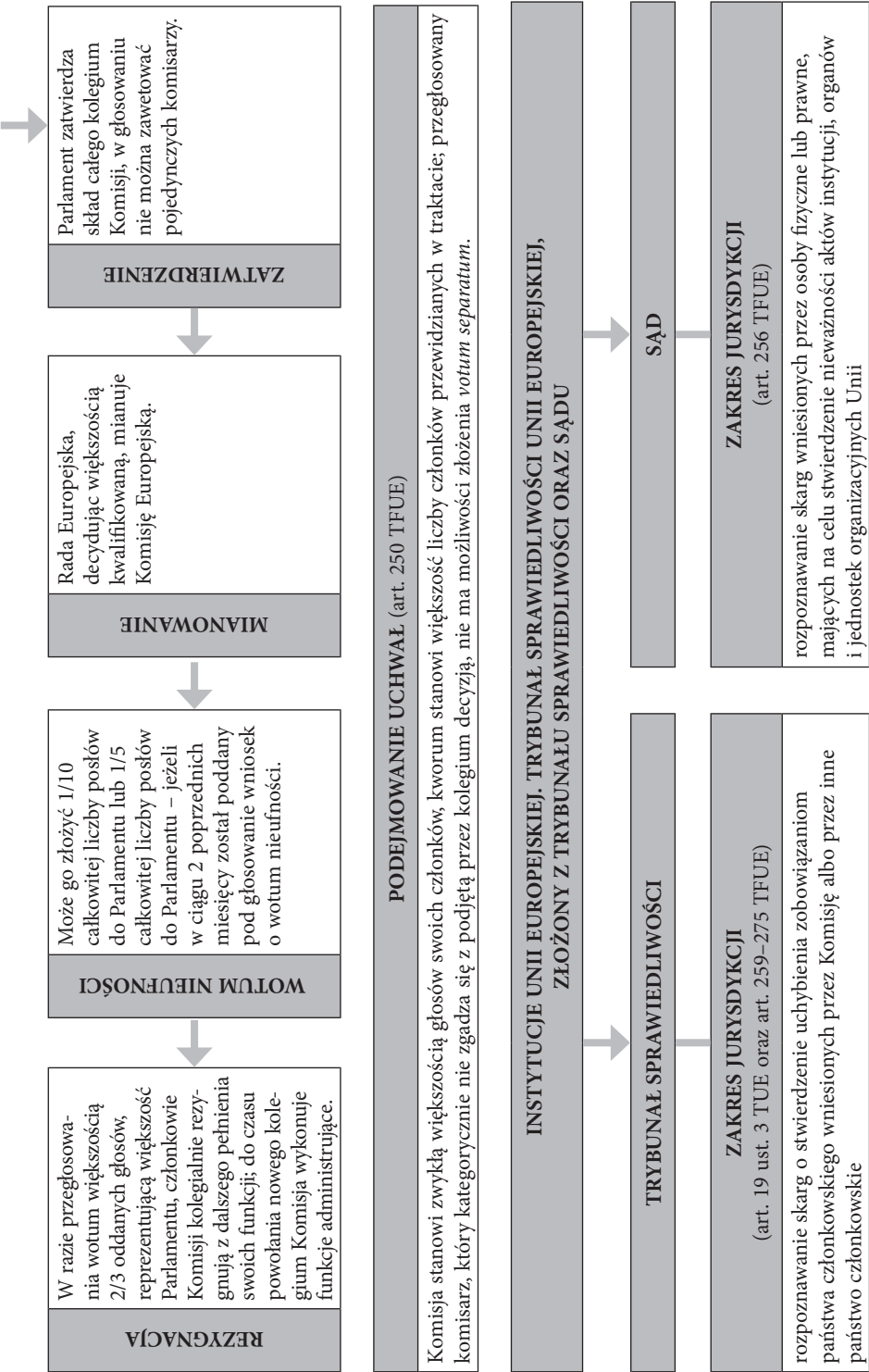

PREZYDENCJA		
Sprawowanie prezydencji – sprawuje się ją w ramach tzw. tria, realizują ją bowiem uprzednio ustalone grupy trzech państw członkowskich przez okres 18 miesięcy; grupy tworzy się na zasadzie równej rotacji między państwami członkowskimi, przy uwzględnieniu ich różnorodności i równowagi geograficznej w ramach Unii.	Rotacyjna prezydencja – każdy członek grupy kolejno, przez okres 6 miesięcy, sprawuje prezydencję wszystkich składów Rady, z wyjątkiem Rady do Spraw Zagranicznych; pozostali członkowie grupy wspierają prezydencję we wszystkich jej obowiązkach na podstawie wspólnego programu.	Kompetencje – prezydencja łączy się z: 1) przewodniczeniem i prowadzeniem posiedzeń na poziomie składów Rady (z wyjątkiem Rady do Spraw Zagranicznych, której zawsze przewodniczy Wysoki przedstawiciel Unii do spraw zagranicznych i polityki bezpieczeństwa), a także COREPER-u, również na poziomie komitetów i grup roboczych; 2) zwoływaniem posiedzeń Rady i przewodniczeniem tym posiedzeniom.
PODEJMOWANIE DECYZJI W RADZIE (art. 238 TFUE)		
Zasadą jest podejmowanie decyzji większością kwalifikowaną, tzw. podwójną większością, tj. większością 55% państw członkowskich, czyli co najmniej 15 państw członkowskich, reprezentujących większość 65% ogółu ludności Unii.	Przyjęcie wniosku nieporozumienia od Komisji ani Wysokiego przedstawiciela Unii do spraw zagranicznych i polityki bezpieczeństwa wymaga wzmocnionej większości kwalifikowanej, tj. większości co najmniej 72% państw członkowskich reprezentujących co najmniej 65% ogółu ludności Unii.	Możliwe jest zablokowanie wniosku mnijęszością blokującą, która musi składać się z co najmniej czterech członków Rady, zaś w przypadku gdy nie wszyscy członkowie Rady uczestniczyli w głosowaniu – z co najmniej minimalnej liczby członków Rady reprezentujących ponad 35% ludności uczestniczących państw członkowskich plus jednego członka Rady.
W przypadkach wskazanych w traktatach Rada głosuje zwykłą większością głosów członków wchodzących w jej skład, co oznacza, że przynajmniej 14 państw jest za daną decyzją; wstrzymanie się od głosu, podobnie jak brak udziału w głosowaniu, skutkuje głosowaniem przeciw decyzji.	W przypadkach wskazanych w traktatach Rada głosuje jednomyślnie, tj. każdy członek Rady musi być wówczas obecny lub reprezentowany i nie może sprzeciwić się podjęciu decyzji; wstrzymanie się od głosu przez członków Rady nie uniemożliwia przyjęcia jednomyślniej decyzji.	

KOMPETENCJE KOORDYNACYJNE (art. 17 ust. 1 TUE)	Komisja zarządza określonymi politykami państw członkowskich i Unii oraz ma na celu koordynację, harmonizację oraz ujednolicanie przepisów i działań państw członkowskich; dotyczy to w szczególności polityki społecznej, badań i rozwoju, zdrowia publicznego oraz polityki przemysłowej.	KOMPETENCJE WYKONAWCZE (art. 17 ust. 1 TUE)	Polegają m.in. na przyjmowaniu aktów nieustawodawczych, wykonywaniu budżetu, upoważnianiu państw członkowskich do przyjęcia środków ochronnych, egzekwowaniu przestrzegania prawa konkurencji, w szczególności przez kontrolowanie pomocy przyznawanej przez państwo, monitorowaniu antykonkurencyjnych porozumień, nadużywania pozycji dominującej na rynku oraz fuzji i przejęć.	KOMPETENCJE ADMINISTRACYJNE	Są realizowane przy pomocy aparatu urzędniczego, obejmują zakres spraw o charakterze publicznym oraz zarządzanie powierzonymi jej sprawami; Komisja może korzystać także z agencji wykonawczych, które wykonują pod jej nadzorem zadania w zakresie wsparcia technicznego i zarządzania.
KOMPETENCJE BUDŻETOWE I PLANOWANIE (art. 17 ust. 1 TUE)	Komisja ma inicjatywę budżetową oraz opracowuje projekt budżetu rocznego Unii, który przedstawia Radzie i Parlamentowi Europejskiemu. Komisja może także przedstawić Radzie projekt decyzji w sprawie zasobów własnych Unii, tj. sposobu finansowania dochodów budżetu Unii; Komisja określa też wytyczne dla głównych polityk Unii, realizowane w poszczególnych państwach.	KOMPETENCJE W ZAKRESIE REPREZENTOWANIA UNII W STOSUNKACH ZEWNĘTRZNYCH (art. 17 ust. 1 TUE)	Komisja zapewnia reprezentację Unii na zewnątrz, z wyjątkiem wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa oraz innych przypadków wskazanych w traktatach. Komisja, z upoważnienia Rady, jest odpowiedzialna za negocjowanie umów międzynarodowych, ponadto Komisja przedstawia zalecenia w sprawie otwarcia negocjacji dotyczących wystąpienia z Unii.	KOMPETENCJE W ZAKRESIE NADZOROWANIA STOSOWANIA PRAWA UNII (art. 17 ust. 1 TUE)	Komisja kontroluje wdrażanie i przestrzeganie prawa Unii przez instytucje unijne, państwa członkowskie i ich organy administracyjne, może wszcząć postępowanie przed Trybunałem Sprawiedliwości UE w sprawie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego lub zakwestionować legalność aktów ustawodawczych lub aktów instytucji Unii. Komisja monitoruje także wykonanie wyroków Trybunału.

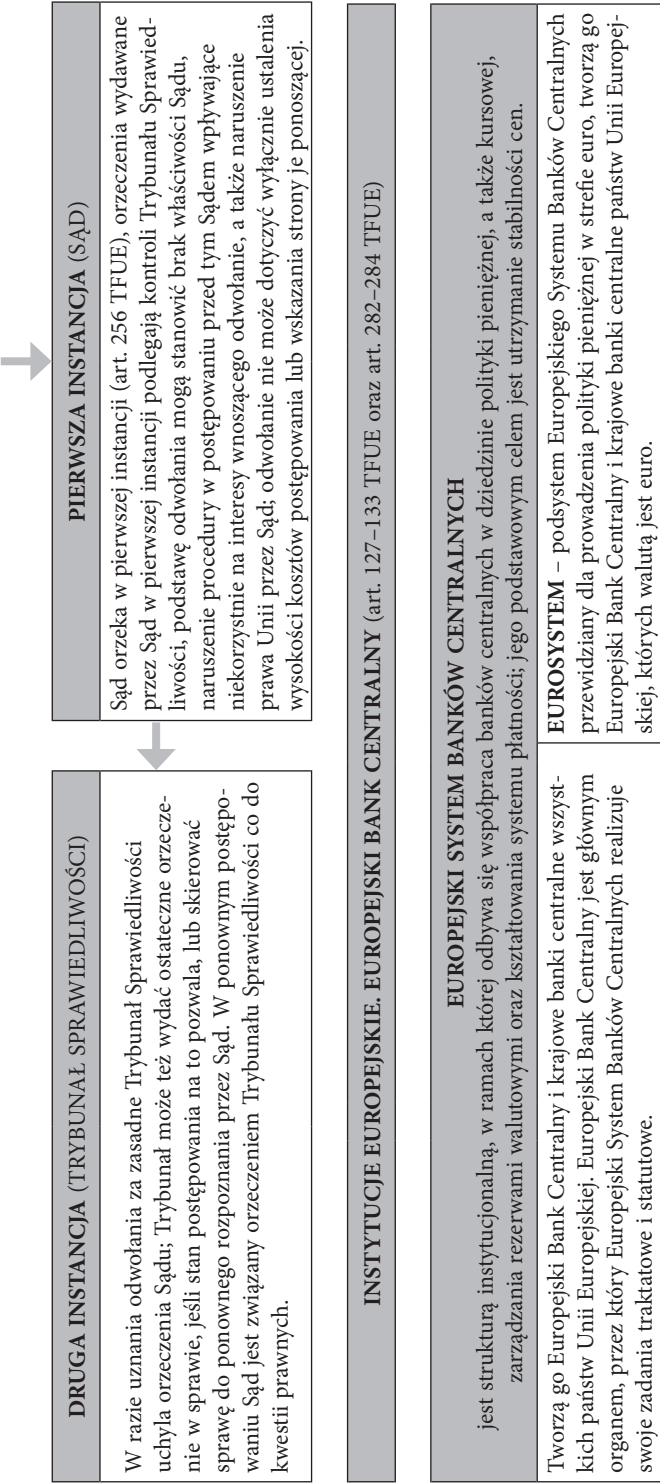

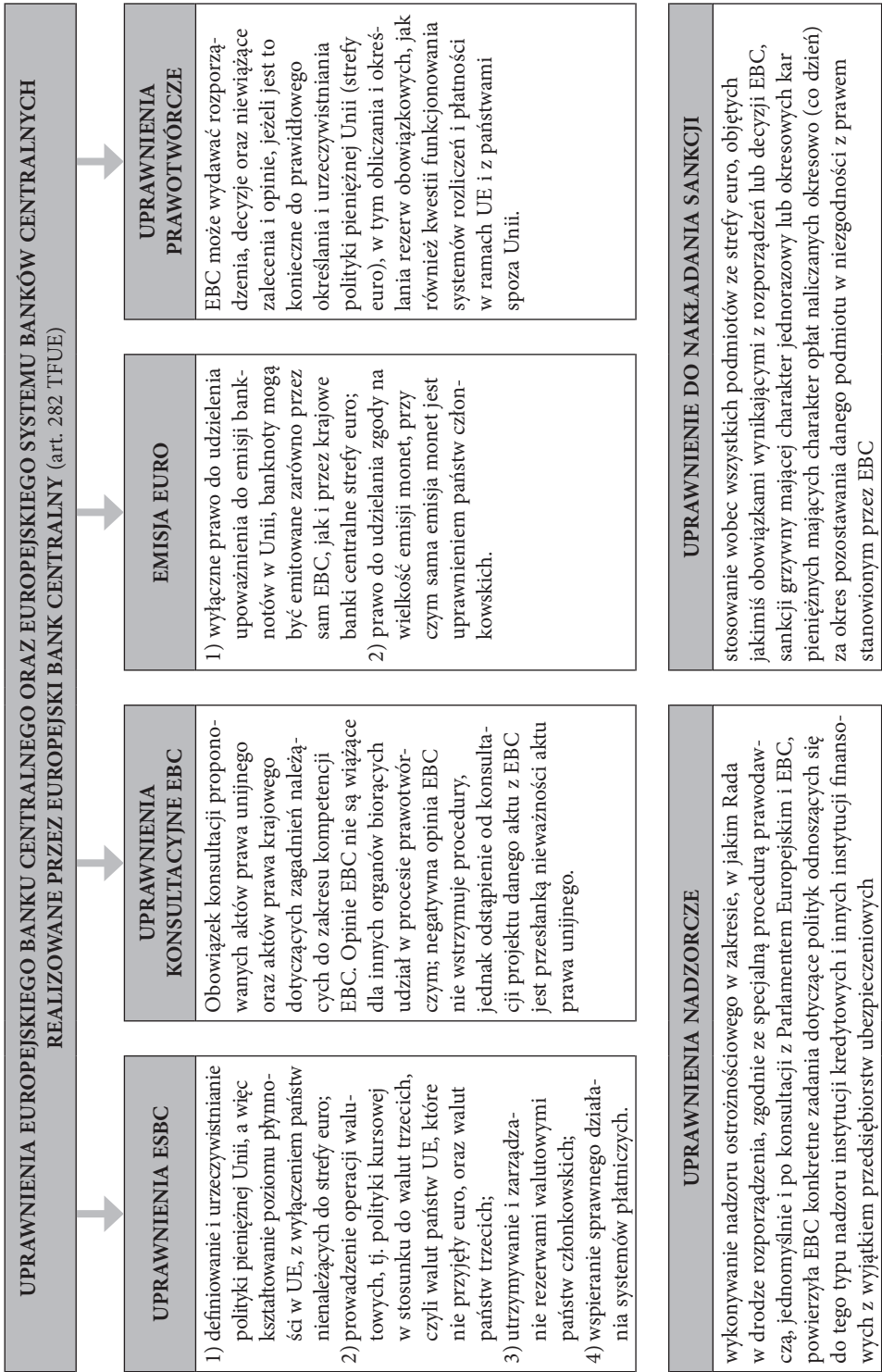

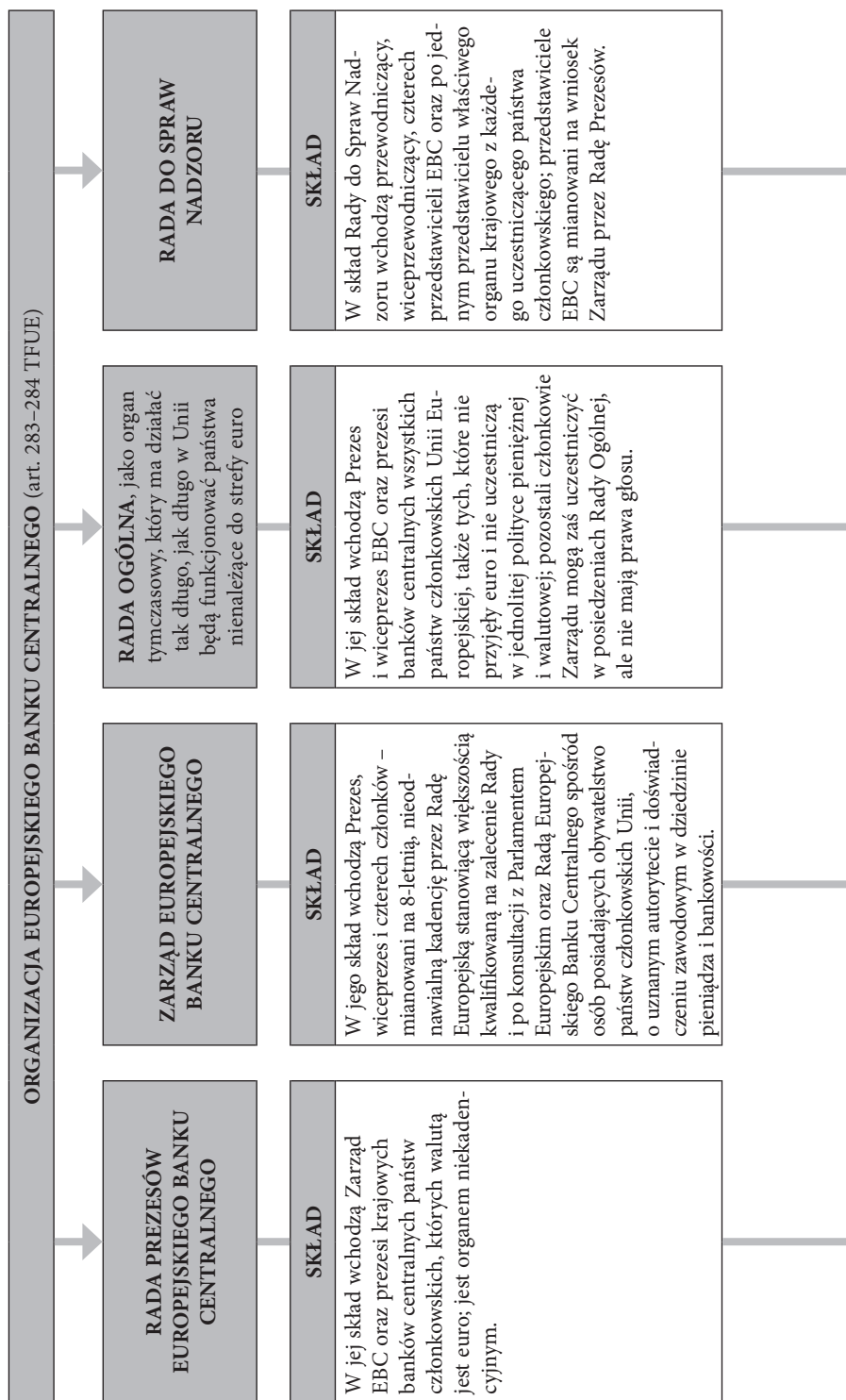
rozpoznanie skarg o stwierdzenie nieważności lub skarg na bezczynność wniesionych przeciwko instytucjom Unii przez państwa członkowskie, same instytucje lub każdą osobę fizyczną lub prawną	rozpoznanie skarg wniesionych przez te same osoby na zaniechanie działania przez instytucje, organy i jednostki organizacyjne Unii
rozpoznanie skarg na akt ustawodawczy, akt Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej lub Rady lub na zaniechanie działania przez jedną z tych instytucji lub większą ich liczbę, wniesionych przez państwo członkowskie lub przez instytucje Unii	rozpoznanie skarg wniesionych przez państwa członkowskie przeciwko Radzie, dotyczących aktów z dziedziny pomocy państwa, handlowych środków ochronnych (dumpingu) oraz aktów, za pomocą których korzysta ona z uprawnień wykonawczych
rozpoznanie skarg na akt Komisji stwierdzający uczestnictwo państwa członkowskiego we wzmocnionej współpracy lub określający środki, które państwo musi spełnić celem uczestnictwa w tej współpracy, albo na zaniechanie tych działań	rozpoznanie skarg wniesionych przez państwa członkowskie przeciwko Komisji
rozpoznanie skarg Komisji składanych w razie, gdy państwo nie podjęło środków zapewniających wykonanie wyroków Trybunału lub nie poinformowało o transpozycji dyrektyw	rozpoznanie skarg dotyczących umów zawartych przez Unię, przewidyujących jego właściwość
wydawanie orzeczeń dotyczących wykładni traktatów oraz ważności i wykładni aktów przyjętych przez instytucje, organy lub jednostki organizacyjne Unii, stanowiących odpowiedź na pytanie prejudycjalne, z którym zwrócił się organ sądowy państwa członkowskiego, jeżeli wykładnia lub stwierdzenie (nie)ważności konkretnej normy prawa unijnego są niezbędne do wydania rozstrzygnięcia w sprawie zawisłej przed sądem krajowym	rozpoznanie skarg o naprawienie szkody wyrządzonej przez instytucje, organy lub jednostki organizacyjne Unii Europejskiej lub ich pracowników
rozstrzygnięcie sporów mających związek z funkcjonowaniem Europejskiego Banku Centralnego oraz Europejskiego Banku Inwestycyjnego	rozpoznanie skarg dotyczących własności intelektualnej wniesionych przeciwko Urzędowi Unii Europejskiej do spraw Własności Intelektualnej (EUIPO) oraz przeciwko Wspólnotowemu Urzędowi Ochrony Odmian Roślin
nieograniczone prawo do orzekania w odniesieniu do grzywien nakładanych przez instytucje unijne na podstawie rozporządzeń uchwalonych wspólnie przez Parlament Europejski i Radę, i przez Radę (nieograniczone prawo oznacza dopuszczalność uchylecia decyzji nakładającej karę, jej zmianę, ale i prawo do całościowego rozstrzygnięcia o przedmiocie sprawy)	rozpoznanie sporów pomiędzy pracownikami (funkcjonariuszami) instytucji UE a tymi instytucjami, dotyczących stosunków pracy czy zatrudnienia i systemu zabezpieczenia społecznego

SKŁAD (art. 19 ust. 2 TUE oraz art. 254 TFUE)	54 sędziów, po dwóch z każdego państwa członkowskiego, każdy sędzia może pełnić funkcję rzecznika generalnego. Są mianowani za wspólnym porozumieniem przez rządy państw członkowskich na 6-letnią, odnawialną kadencję, przy czym co 3 lata następuje odnowienie połowy składu.
WYMOGI	posiadanie niekwestionowanej niezależności i spełnianie wymagań niezbędnych w ich państwach do zajmowania najwyższych stanowisk sądowych
USTRÓJ SĄDU (art. 245 TFUE)	Prezes i wiceprezes Sądu – wybierani przez sędziów Sądu na 3-letnią, odnawialną kadencję. Prezes kieruje pracami sądowymi i administracyjnymi Sądu, przewodniczy też posiedzeniom plenarnym i Wielkiej Izbie; wiceprezes wspiera Prezesa Sądu w wykonywaniu obowiązków i zastępuje go, jeżeli w odniesieniu do Prezesa wystąpi przeszkoda w wykonywaniu obowiązków, lub na wniosek Prezesa. Sekretarz Sądu , mianowany przez Sąd na 6-letnią, odnawialną kadencję, odpowiada za administrację Sądu, zarządzanie finansami i rachunkowość Sądu.

SKŁAD (art. 19 ust. 2 TUE oraz art. 253 TFUE)	27 sędziów, po jednym z każdego państwa członkowskiego, oraz 11 rzeczników generalnych, mianowanych za wspólnym porozumieniem przez rządy państw członkowskich na 6-letnią, odnawialną kadencję, przy czym co 3 lata następuje odnowienie połowy składu.
WYMOGI	posiadanie niekwestionowanej niezależności i spełnianie wymagań niezbędnych w ich państwach do zajmowania najwyższych stanowisk sądowych lub posiadanie uznanych kompetencji prawniczych
USTRÓJ TRYBUNAŁU (art. 253 TFUE)	Prezes Trybunału Sprawiedliwości – wybierany przez sędziów Trybunału Sprawiedliwości na 3-letnią, odnawialną kadencję. Prezes TS wypełnia zadania związane z prowadzeniem spraw sądowych, np. sporządza wokandy, wyznacza terminy w postępowaniu sądowym, kieruje pracami i administracją Trybunału, a także przewodniczy posiedzeniom i obradom. Sekretarz Trybunału Sprawiedliwości , mianowany przez Trybunał Sprawiedliwości na 6-letnią, odnawialną kadencję, stoi na czele sekretariatu, odpowiada za administrację, zarządzanie finansami i rachunkowość TS, a także sprawuje kontrolę nad urzędnikami i pracownikami TS.

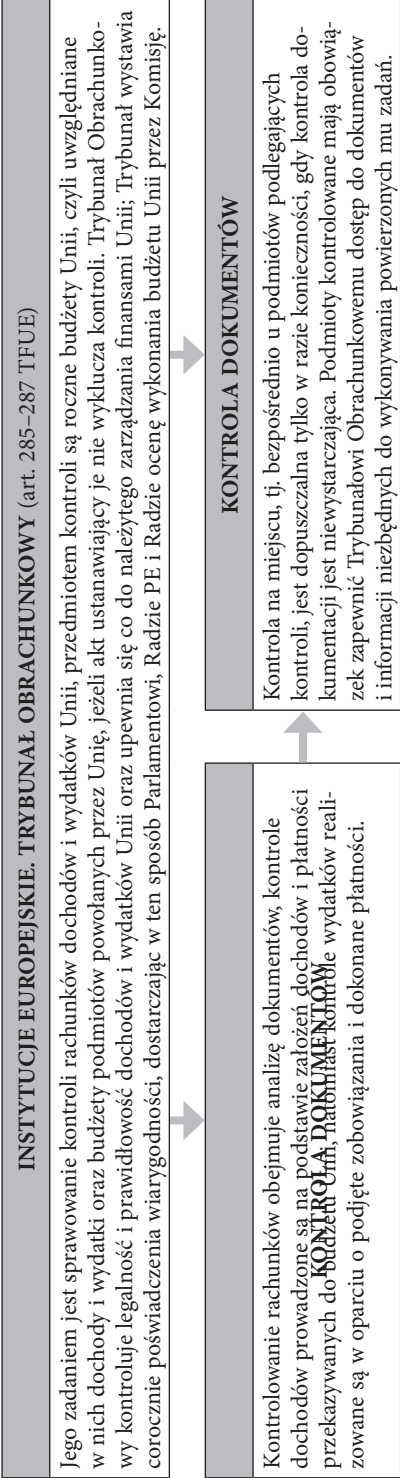
UPRAWNIENIA
1) podejmowanie decyzji kształtujących treść i narzędzia jednolitej polityki pieniężnej i walutowej; 2) inicjowanie i przyjmowanie w imieniu EBC jego aktów – wiążących prawnie rozporządzeń oraz decyzji, a także niewiążących opinii i zaleceń

UPRAWNIENIA
1) prowadzenie bieżącej działalności EBC – wykonując to zadanie, Zarząd może udzielać krajowym bankom centralnym instrukcji, jak również wykonywać inne uprawnienia delegowane mu przez Radę Prezesów, która nie może wykroczyć w delegacji poza zakres tych uprawnień, które sama posiada; 2) przygotowywanie obrad Rady Prezesów; 3) wydawanie aktów prawnych, jeżeli Rada Prezesów upoważni Zarząd do wydawania aktów, do których uchwalenia sama jest kompetentna

UPRAWNIENIA
1) wykonywanie zadań, których celem jest ułatwienie państwom objętym derogacją przygotowania do przejścia do strefy euro z jej jednolitą polityką pieniężną; 2) współdziałanie w wykonywaniu funkcji konsultacyjnych przez EBC; 3) zbieranie informacji statystycznych potrzebnych EBC do prawidłowego sprawowania jego funkcji, zwłaszcza w zakresie polityki pieniężnej

UPRAWNIENIA
wyrażanie opinii i udzielanie konsultacji Radzie, Komisji i właściwym organom państw członkowskich w sprawie zakresu i stosowania ustawodawstwa wspólnotowego odnoszącego się do nadzoru ostrożnościowego nad instytucjami kredytowymi i do stabilności systemu finansowego

TRYB PRACY	TRYB PRACY	TRYB PRACY	TRYB PRACY
Rada Prezesów zbiera się co najmniej 10 razy w roku; w głosowaniu każdy z sześciorga członków Zarządu zachowuje stałe prawo do głosowania, pozostali Prezesi zachowują pozostałe 15 praw do głosowania, które podlegają systemowi rotacji w odstępach miesięcznych; kworum wymagane do głosowania wynosi 2/3 członków dysponujących prawem głosu; Prezes może zarządzić głosowanie na żądanie co najmniej trzech członków Rady Prezesów.	Zarząd podejmuje swoje uchwały zwykłą większością głosów, w obecności 2/3 członków; w razie braku kworum Prezes EBC może zwołać posiedzenie nadzwyczajne, na którym już ono nie obowiązuje. Decyzje mogą być podejmowane również zgodnie z procedurą pisemną, chyba że co najmniej dwóch członków Zarządu wyraża sprzeciw.	Terminy posiedzeń ustala Rada Ogólna na wniosek Prezesa EBC; Prezes zwołuje posiedzenie Rady na wniosek co najmniej trzech jej członków lub gdy uzna zwołać posiedzenia za konieczne; decyzje podejmowane są zwykłą większością głosów; kworum wynosi 2/3 członków lub ich zastępców uczestniczących w posiedzeniu; w razie braku kworum Prezes EBC może zwołać posiedzenie nadzwyczajne, na którym już ono nie obowiązuje.	Rada ustala terminy posiedzeń na wniosek przewodniczącego, ponadto przewodniczący zwołuje posiedzenie Rady na wniosek co najmniej trzech jej członków; decyzje są podejmowane zwykłą większością głosów, w przypadku gdy wynik jest nierozstrzygnięty, decydujący głos ma przewodniczący; kworum wynosi 2/3 liczby członków mających prawo głosu w momencie głosowania; w razie braku kworum przewodniczący może zwołać posiedzenie nadzwyczajne, na którym już ono nie obowiązuje.

SPRAWOZDANIA TRYBUNAŁU OBRACHUNKOWEGO (art. 284 ust. 4 TFUE)	
SPRAWOZDANIE ROCZNE zawiera ocenę prawidłowości zarządzania finansami Unii w danym roku budżetowym, jego częścią jest poświadczenie wiarygodności; poświadczenie składa się z dwóch części, tj. z opinii o wiarygodności rachunków oraz z opinii o legalności i prawidłowości transakcji leżących u ich podstaw; sprawozdanie jest publikowane w Dzienniku Urzędowym UE.	SPRAWOZDANIA SPECJALNE zawierają opinie dotyczące poszczególnych zagadnień związanych z dochodami i wydatkami z budżetu Unii, Trybunał opracowuje je z własnej inicjatywy lub z inicjatywy innych instytucji Unii. Są publikowane w Dzienniku Urzędowym UE tylko wówczas, gdy zostają załączone do nich odpowiedzi zainteresowanych instytucji.

KOLEGIALNOŚĆ PRAC TRYBUNAŁU	
Najważniejsze dokumenty, tj. sprawozdania roczne dotyczące wykonania budżetów UE, sprawozdania specjalne i opinie, Trybunał przyjmuje większość głosów przy kworum 2/3 składu.	SESYJNY TRYB PRACY Trybunał pracuje w oparciu o roczny harmonogram sesji zwyczajnych, w sytuacjach szczególnych mogą być zwoływane sesje nadzwyczajne na wniosek Prezesa Trybunału lub 1/4 jego członków.

SKŁAD TRYBUNAŁU OBRACHUNKOWEGO (art. 286 TFUE)	
Każde państwo jest reprezentowane w Trybunale przez jednego członka, kandydatury na członków zgłaszają państwa członkowskie, członkowie są mianowani na odnawialną 6-letnią kadencję przez Radę, stanowiącą w tym celu większość kwalifikowaną, po konsultacji z Parlamentem.	Prezes – wybierany przez Trybunał spośród jego członków na 3-letnią, odnawialną kadencję. Prezes koordynuje prace Trybunału, m.in. zwołuje posiedzenia Trybunału i im przewodniczy, czuwa nad wprowadzaniem w życie jego decyzji, zarządza nim i reprezentuje go w stosunkach z innymi instytucjami UE, organizacjami międzynarodowymi, państwami członkowskimi i państwami trzecimi. Sekretarz Generalny – mianowany na odnawialną, 6-letnią kadencję; kieruje personelem i administracją Trybunału; zapewnia Trybunałowi obsługę administracyjną, personalną, wsparcie technologiczne i lingwistyczne. Członkowie Trybunału są wybierani spośród osób wchodzących w skład organów kontroli zewnętrznej w swych państwach obecnie lub w przeszłości albo osób posiadających szczególne kwalifikacje do zajmowania takich stanowisk, ich niezależność nie może być kwestionowana.

ŹRÓDŁA PRAWA UNII EUROPEJSKIEJ				
PRAWO PIERWOTNE – tj. prawo stanowione przez państwa członkowskie drogą umów międzynarodowych (traktaty). Na prawo pierwotne składają się: 1) traktaty założycielskie, łącznie z traktatami uzupełniającymi, zmieniającymi traktaty założycielskie oraz protokołami i załącznikami do traktatów; 2) umowy (traktaty akcesyjne); 3) Konwencja o niektórych instytucjach wspólnych dla Wspólnot Europejskich i Konwencja o ustanowieniu jednej Rady i jednej Komisji Wspólnot Europejskich; 4) Karta praw podstawowych UE; 5) ogólne zasady prawa.		PRAWO POCHODNE – tj. przepisy prawne zawarte w aktach instytucji Unii stanowiących na podstawie i w granicach upoważnień zawartych w przepisach traktatów oraz ze skutkami w nich określonymi; prawo pochodne stanowione jest przez instytucje unijne.		
AKTY PRAWA WΤÓRNEGO PRAWNIE WIAŻĄCE				
AKTY USTAWODAWCZE (art. 288–289 TFUE)			AKTY NIEUSTAWODAWCZE	
RODZAJ AKTU	ORGAN STANOWIĄCY	MOC WIAŻĄCA	PRAWO DELEGOWANE (art. 290 TFUE)	PRAWO WYKONAWCZE (art. 291 TFUE)
ROZPORZĄDZENIA	Parlament i Rada: 1) w zwykłej procedurze ustawodawczej , polegającej na wspólnym przyjęciu rozporządzenia dyrektywy lub decyzji; 2) w specjalnej procedurze ustawodawczej , w której	Wiążą w całości i są bezpośrednio stosowane we wszystkich państwach członkowskich, nie ma zatem konieczności ich transpozycji do systemów krajowych, gdyż stają się one z chwilą przyjęcia przez Unię integralną częścią porządków prawnych państw członkowskich.	rozporządzenie delegowane, dyrektywa delegowana, decyzja delegowana, które uzupełniają lub zmieniają niektóre, inne niż istotne, elementy aktu ustawodawczego,	rozporządzenie wykonawcze, dyrektywa wykonawcza, decyzja wykonawcza stanowiące przez Komisję Europejską lub Radę na podstawie upoważnienia stanowiącego aktu
			Wchodzą w życie i wiążą identycznie jak rozporządzenie, dyrektywa i decyzja jedynie wówczas, gdy Parlament lub Rada nie wyrażą sprzeciwu w terminie	Wiążą identycznie jak rozporządzenie, dyrektywa i decyzja.

DYREKTYWY	rozporządzenie, dyrektywa lub decyzja są przyjmowane przez Parlament z udziałem Rady lub przez Radę z udziałem Parlamentu, najczęściej instytucją stanowiącą jest Rada, a Parlament wydaje niewiążącą opinię.	Wiążą każde państwo członkowskie, do którego są skierowane, w odniesieniu do rezultatu, który ma być osiągnięty; organy krajowe mają swobodę wyboru formy i środków osiągnięcia tego rezultatu. Zawsze wymagają implementacji, tj. doprowadzenia przez akty prawa krajowego, i nie mają waloru bezpośredniej skuteczności w porządkach prawnych państw członkowskich.	ustanowione przez Komisję na podstawie aktu ustawodawczego wyraźnie określającego cele, treść, zakres oraz czas obowiązywania uprawnień przekazanych Komisji Europejskiej	przewidzianym przez akt ustawodawczy (tzw. procedura <i>call-back</i>).	prawnie wiążącego Unii, jeżeli konieczne jest zapewnienie jednolitych warunków wykonywania prawnie wiążących aktów Unii Rada ma z nich korzystać jedynie w uzasadnionych wypadkach lub w ramach wspólnej polityki zagranicznej i spraw bezpieczeństwa.	
DECYZJE		Decyzja odnosi się do konkretnej osoby i wiąże prawnie tylko tę osobę, może to być państwo członkowskie, osoba fizyczna oraz osoba prawna; obowiązuje bezpośrednio na terytorium państw członkowskich i nie wymaga krajowych przepisów wykonawczych do uzyskania mocy wiążącej.				
AKTY PRAWA WTÓRNEGO PRAWNIE NIEWIĄŻĄCE						
ZALECENIA (art. 292 TFUE) instytucji unijnych skierowane do państwa członkowskiego, jednostek (osób fizycznych i prawnych) oraz innych instytucji Unii, celem jest zalecenie (zaproponowanie) ich adresatom określonego zachowania, jednak bez nakładania takiego obowiązku.		OPINIE (art. 288 TFUE) instytucji unijnych skierowane do państwa członkowskiego, jednostek (osób fizycznych i prawnych) oraz innych instytucji Unii wyrażają stanowisko instytucji UE w danej sprawie, nie formułując jednak sugestii co do postępowania adresata.				

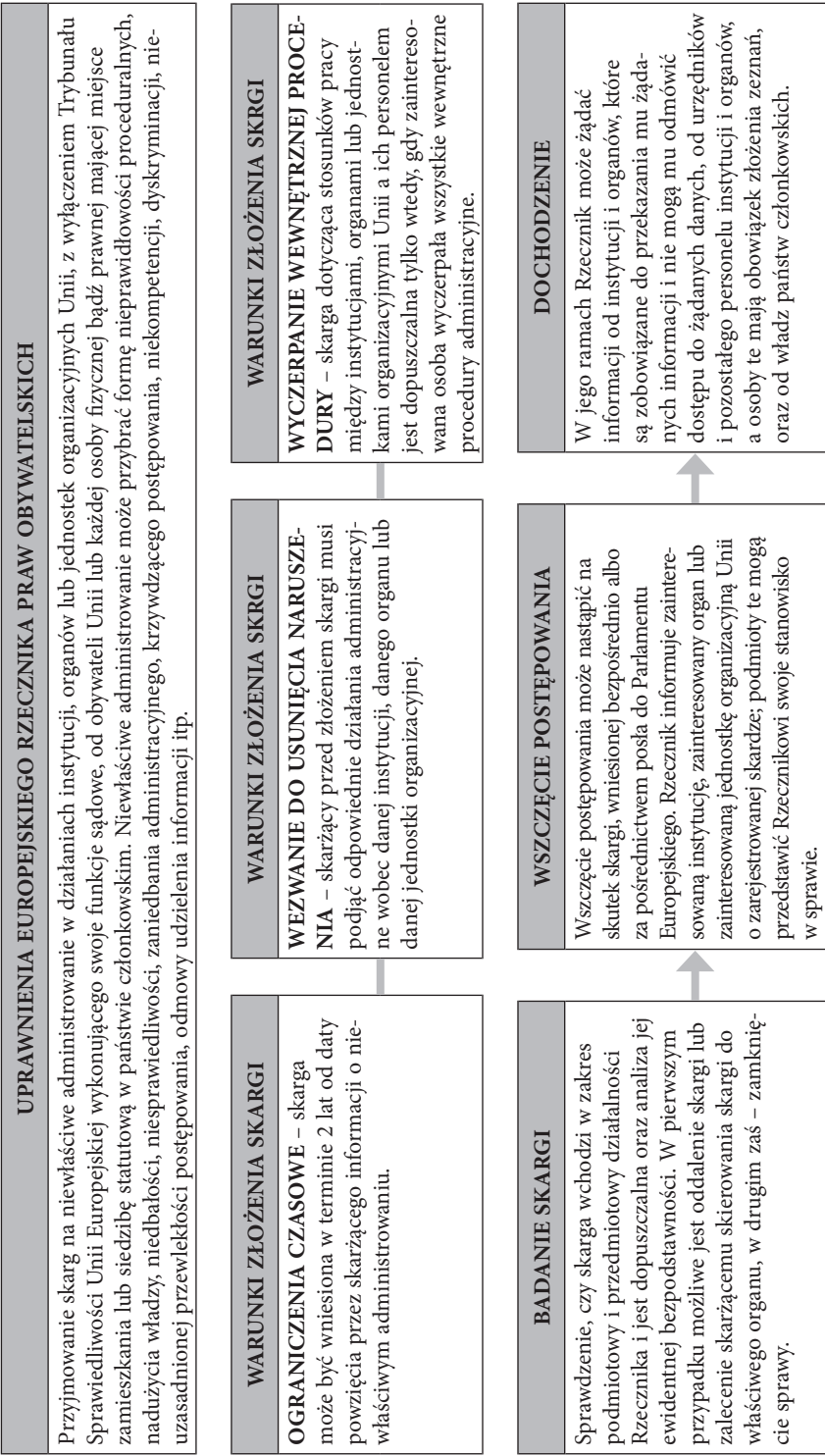
ORGANY REALIZUJĄCE WSPÓŁPRACĘ W SPRAWACH KARNYCH W OBRĘBIE PRZESTRZENI WOLNOŚCI, BEZPIECZEŃSTWA I SPRAWIEDLIWOŚCI		
ORGAN	UPRAWNIENIA	ORGANIZACJA
Agencja Unii Europejskiej do spraw Wymiarów Sprawiedliwości w Sprawach Karnych EUROJUST (art. 85 TFUE)	1) występowanie z wnioskiem o wszczęcie ścigania prowadzonego przez właściwe organy krajowe, w szczególności względem przestępców przeciwko interesom finansowym Unii, z wyłączeniem tych, które są objęte właściwością Prokuratury Europejskiej; 2) koordynacja tych śledztw i ścigania; 3) wzmacnianie współpracy sądowej, w tym rozstrzyganie sporów o właściwość i ścisła współpraca z Europejską Siecią Sądową; 4) wsparcie operacyjne, techniczne i finansowe na potrzeby transgranicznych operacji i postępowan przygotowanych przez państw członkowskich, w tym na potrzeby wspólnych zespołów dochodzeniowo-śledczych	KOLEGIUM – złożone z członków delegowanych przez państwa członkowskie. Delegowani muszą mieć status sędziego, prokuratora lub funkcjonariusza policji, każdy przedstawiciel krajowy korzysta ze wsparcia jednego zastępcy i jednego asystenta; kadencja trwa 5 lat i jest odnawialna jednokrotnie; kolegium jest kierowane przez przewodniczącego i dwóch wiceprzewodniczących, wybieranych spośród przedstawicieli krajowych większością 2/3 głosów swoich członków; w miesiącu organizowane jest co najmniej jedno posiedzenie kolegium; kolegium podejmuje decyzje w drodze konsensusu, jeżeli osiągnięcie konsensusu nie jest możliwe, kolegium podejmuje decyzje większością głosów swoich członków przy kworum wynoszącym 2/3 członków. ZARZĄD – odpowiedzialny za podejmowanie decyzji administracyjnych w celu zapewnienia właściwego funkcjonowania Eurojustu. W jego skład wchodzi przewodniczący i wiceprzewodniczący Eurojustu, jeden przedstawiciel Komisji i dwóch innych członków kolegium wyznaczonych w systemie 2-letniej rotacji; przewodniczącym zarządu jest przewodniczący Eurojustu; zarząd podejmuje decyzje większością głosów, w przypadku równego rozkładu głosów przewodniczący Eurojustu ma głos decydujący. DYREKTOR ADMINISTRACYJNY – powoływany przez kolegium z listy kandydatów zaproponowanej przez zarząd na 4-letnią kadencję, kolegium na wniosek zarządu może ją przedłużyć jeden raz, na okres nie dłuższy niż 4 lata. Dyrektor jest przedstawicielem prawnym Eurojustu, odpowiada za realizację zadań administracyjnych powierzonych Eurojustowi.
		PRZEDSTAWICIELE NARODOWI – każde państwo członkowskie ustala charakter i zakres kompetencji sądowych, które przyznaje swojemu przedstawicielowi krajowemu na swoim terytorium; państwa określają także kadencję przedstawicieli. Przedstawiciele krajowi, w zakresie statusu, podlegają prawu krajowemu ich państwa członkowskiego.

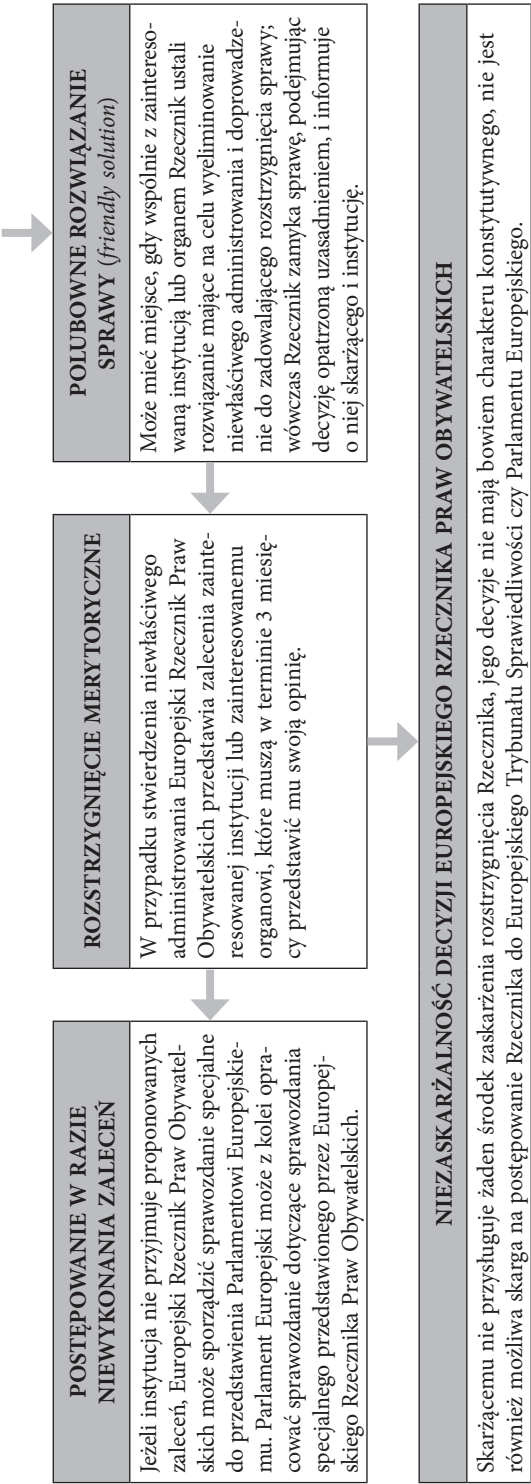
PROKURATURA EUROPEJSKA (art. 86 TFUE)	wszczęcie, prowadzenie postępowań przygotowawczych oraz wnoszenie publicznego oskarżenia w sprawach o przestępstwa należące do jej kognicji przed właściwe sądy państw członkowskich w sprawach: 1) przestępstw naruszających interesy finansowe Unii, jeżeli działanie lub zaniechanie jest związane z terytorium dwóch lub większej liczby państw członkowskich i wiąże się z wystąpieniem całkowitej szkody o wartości co najmniej 10 mln euro; 2) przestępstw dotyczących udziału w organizacji przestępczej, jeżeli jej celem jest popełnienie ww. przestępstwa oraz 3) innych przestępstw nierozdzielnie związanych ze wskazanym czynem zabronionym.	EUROPEJSKI PROKURATOR GENERALNY – powoływany za obopólną zgodą Parlamentu Europejskiego i Rady na nieodnawialną 7-letnią kadencję spośród czynnych prokuratorów lub sędziów albo osób posiadających kwalifikacje wymagane do powołania na najwyższe stanowiska prokuratorskie lub sędziowskie w swoim państwie członkowskim i mających doświadczenie praktyczne w działaniu krajowych systemów prawnych, w dochodzeniach finansowych i w międzynarodowej współpracy w zakresie wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych.
		DWÓCH ZASTĘPCÓW Europejskiego Prokuratora Generalnego, wybieranych na odnawialną 3-letnią kadencję
		KOLEGIUM – złożone z prokuratorów europejskich z każdego państwa członkowskiego, powołuje ich Rada zwykłą większością głosów spośród trzech kandydatów przedstawionych przez państwo członkowskie, będących czynnymi prokuratorami lub sędziami albo osobami posiadającymi kwalifikacje wymagane do powołania na najwyższe stanowiska prokuratorskie lub sędziowskie w swoim państwie członkowskim i mających doświadczenie praktyczne w działaniu krajowych systemów prawnych, w dochodzeniach finansowych i w międzynarodowej współpracy w zakresie wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych. Co 3 lata następuje wymiana 1/3 prokuratorów europejskich; kolegium podejmuje decyzje zwykłą większością głosów, w przypadku równej liczby głosów głos rozstrzygający ma Europejski Prokurator Generalny. Kolegium nadzoruje postępowania przygotowawcze prowadzone w państwach członkowskich oraz wnoszenie oskarżenia w tych sprawach.

EUROPEJSKI URZĄD POLICJI EUROPOL (art. 88 TFUE)	wspieranie i zwiększanie skuteczności działań i wzajemnej współpracy właściwych organów państw członkowskich w ramach zapobiegania: 1) przestępczości zorganizowanej, terroryzmowi i innym formom poważnej przestępczości, które dotyczą co najmniej dwóch państw członkowskich, oraz zwalczania tych zjawisk; 2) przestępstwom powiązanym, tj. przestępstwom służącym uzyskaniu środków do popełniania czynów, które podlegają kompetencjom Europolu, przestępstwom mającym je umożliwić oraz mającym na celu uniknięcie kary za te czyny.	ZARZĄD – w jego skład wchodzi po jednym przedstawicielu z każdego państwa członkowskiego oraz jeden przedstawiciel Komisji. Zarząd przyjmuje strategię Europolu oraz podejmuje wszelkie decyzje lub środki wykonawcze; za sprawne działanie zarządu jest odpowiedzialny przewodniczący zarządu. Przewodniczący i jego zastępcy są wybierani przez grupę trzech państw członkowskich wspólnie sporządzających 18-miesięczny program Rady i pochodzą z tej grupy państw; ich kadencja trwa 18 miesięcy. DYREKTOR – mianowany przez Radę stanowiącą większością kwalifikowaną, wybierany na okres 4 lat z przedstawionej przez zarząd listy obejmującej nazwiska przynajmniej trzech kandydatów; Rada na wniosek zarządu może jednokrotnie przedłużyć okres sprawowania funkcji dyrektora na nie dłużej niż 4 lata. Dyrektor jest odpowiedzialny za realizację zadań powierzonych Europolowi oraz bieżącą administrację.
--	---	--

EUROPEJSKI RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH (art. 228 TFUE)

WYMOGI POWOŁANIA NA STANOWISKO	WYBÓR Rzecznik jest wybierany po każdym wyborach do Parlamentu Europejskiego na okres jego kadencji, może być wybrany ponownie, kandydatury zgłasza co najmniej 39 posłów wywodzących się z co najmniej dwóch państw członkowskich.
1) obywatelstwo Unii; 2) korzystanie z pełni praw obywatelskich i politycznych; 3) gwarancja niezależności; 4) spełnianie warunków wymaganych przy sprawowaniu najwyższych urzędów sądowych w swoim kraju lub posiadanie uznanych kompetencji i kwalifikacji niezbędnych do wykonywania funkcji oraz 5) niepełnienie funkcji członka rządu krajowego, Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej czy Komisji Europejskiej w okresie 2 lat poprzedzających nabór kandydatów.	

III. KODEKSY

**Ustawa z 23.04.1964 r. –
Kodeks cywilny
(Dz.U. z 2024 r. poz. 1061 ze zm.)**

CZĘŚĆ OGÓLNA

1. Przepisy wstępne

1.1. Zakres regulacji

Kodeks cywilny reguluje stosunki cywilnoprawne między osobami fizycznymi i osobami prawnymi (art. 1 k.c.).

1.2. Nadużycie prawa podmiotowego

Nie można czynić ze swego prawa użytku, który byłby sprzeczny ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego prawa lub z zasadami współżycia społecznego. Takie działanie lub zaniechanie uprawnionego nie jest uważane za wykonywanie prawa i nie korzysta z ochrony (art. 5 k.c.).

1.3. Ciężar dowodu

Ciężar udowodnienia faktu spoczywa na osobie, która z faktu tego wywodzi skutki prawne (art. 6 k.c.).

1.4. Domniemanie dobrej wiary

Jeżeli ustawa uzależnia skutki prawne od dobrej lub złej wiary, domniemywa się istnienie dobrej wiary (art. 7 k.c.).

2. Osoby fizyczne

2.1. Zdolność prawna i zdolność do czynności prawnych

2.1.1. Zdolność prawna

Jest to zdolność do bycia podmiotem praw i obowiązków. Każdy człowiek ma zdolność prawną od chwili urodzenia (art. 8 § 1 k.c.).

2.1.2. Zdolność do czynności prawnych

2.1.2.1. Definicja

Jest to zdolność do nabywania praw i zaciągania zobowiązań własnym działaniem poprzez składanie oświadczeń woli. Przy czym z chwilą:

- uzyskania **pełnoletności** uzyskuje się **pełną zdolność** do czynności prawnych,
- **ukończenia 13 lat** uzyskuje się **ograniczoną zdolność** do czynności prawnych.

2.1.2.2. Pełnoletność

Osoba fizyczna uzyskuje pełnoletność z chwilą ukończenia **18 lat** lub przez **zawarcie małżeństwa przed ukończeniem 18 lat** (nie ustaje w razie unieważnienia małżeństwa) – art. 10 k.c.

2.1.2.3. Ubezważnowolnienie

Jeżeli wskutek choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych osoba fizyczna nie jest w stanie kierować swoim postępowaniem:

- może być **ubezważnowolniona całkowicie**, jeżeli ukończyła 13 lat (skutek – **brak zdolności do czynności prawnych**);
- może być **ubezważnowolniona częściowo**, jeżeli jest pełnoletnia i jej stan nie uzasadnia ubezważnowolnienia całkowitego, lecz potrzebna jest pomoc do prowadzenia jej spraw (skutek – **ograniczona zdolność do czynności prawnych**).

2.1.2.4. Czynności prawne osób z ograniczoną zdolnością do czynności prawnych

Czynności prawne osób z ograniczoną zdolnością do czynności prawnych wymagają dla swojej **ważności zgody przedstawiciela ustawowego** udzielonej przed dokonaniem czynności (zezwolenie) lub po jej dokonaniu (potwierdzenie, art. 17–18 k.c.) –

z zastrzeżeniem wyjątków przewidzianych przepisami szczególnymi (np. przyjęcie darowizny).

Wyjątek: Osoby mające ograniczoną zdolność do czynności prawnych bez zgody przedstawiciela ustawowego mogą:

- zawierać umowy powszechnie zawierane w drobnych, bieżących sprawach życia codziennego;
- rozporządzać swoim zarobkiem;
- dokonywać czynności prawnych dotyczących przedmiotów majątkowych oddanych im do swobodnego użytku.

2.1.2.5. Czynności prawne dokonane przez osoby bez zdolności do czynności prawnych

Czynności prawne dokonane przez osoby bez zdolności do czynności prawnych są nieważne z mocy prawa.

Wyjątek: Ważne są dokonane przez osoby bez zdolności do czynności prawnych **umowy powszechnie zawierane w drobnych, bieżących sprawach życia codziennego po ich wykonaniu**, chyba że pociągają za sobą rażące pokrzywdzenie osoby niezdolnej do czynności prawnych (art. 14 § 2 k.c.).

2.2. Miejsce zamieszkania

Miejszem zamieszkania osoby fizycznej jest **miejsceowość**, w której osoba ta przebywa z zamiarem **stałego pobytu** (art. 25 k.c.). Można mieć tylko **jedno** miejsce zamieszkania (art. 28 k.c.).

Wyjątek: Miejszem zamieszkania **dziecka** pozostającego pod władzą rodzicielską jest **miejsce zamieszkania rodziców albo tego z rodziców, któremu wyłącznie przysługuje władza rodzicielska** lub któremu zostało powierzone wykonywanie władzy rodzicielskiej (art. 26 § 1 k.c.). Miejszem zamieszkania **osoby pozostającej pod opieką** jest miejsce zamieszkania **opiekuna** (art. 27 k.c.).

2.3. Uznanie za zmarłego

Zaginiony może być uznany za zmarłego, co wywołuje **takie same skutki prawne jak śmierć**:

- co do zasady – jeżeli upłynęło **10 lat** od końca roku kalendarzowego, w którym według istniejących wiadomości zaginiony jeszcze żył (art. 29 § 1 k.c.);

- jeżeli w chwili uznania za zmarłego zaginiony **ukończył 70 lat** – po upływie **5 lat** od końca roku kalendarzowego, w którym według istniejących wiadomości jeszcze żył (art. 29 § 1 *in fine* k.c.);
- jeżeli zaginiony zginął **w czasie podróży powietrznej lub morskiej** w związku z katastrofą statku lub okrętu albo w związku z innym szczególnym zdarzeniem – po upływie **6 miesięcy** od dnia, w którym nastąpiły katastrofa albo szczególne zdarzenie (art. 30 § 1 k.c.);
- jeżeli zaginiony zginął w związku z **bezpośrednim niebezpieczeństwem dla życia** innym niż określone powyżej (np. działania wojenne) – po upływie **roku** od dnia, w którym niebezpieczeństwo ustało albo według okoliczności powinno było ustać (art. 30 § 2 k.c.).

WAŻNE: Uznanie za zmarłego **nie może nastąpić** przed końcem roku kalendarzowego, w którym zaginiony ukończyłby **23 lata** (art. 29 § 2 k.c.).

WAŻNE: Domniemywa się, że zaginiony zmarł **w chwili oznaczonej w orzeczeniu** o uznaniu za zmarłego, przy czym gdy w orzeczeniu oznaczono wyłącznie datę, domniemywa się, że zaginiony zmarł z końcem tego dnia.

3. Osoby prawne

3.1. Definicja

Osobami prawnymi są **Skarb Państwa** i jednostki organizacyjne, którym przepisy szczególnie przyznają **osobowość prawną** (art. 33 k.c.). Osoba prawna ma siedzibę **w miejscowości siedziby jej organu zarządzającego**, chyba że przepis szczególny bądź statut tej osoby prawnej (umowa spółki, regulamin) stanowi inaczej. Osobom prawnym przyznaje się:

- **zdolność prawną** (od momentu powstania do momentu wykreślenia z rejestru lub innego momentu określonego w przepisach szczególnych);
- **zdolność do czynności prawnych**.

3.2. Reprezentacja osób prawnych

Osoba prawna **działa przez swoje organy**. W przypadku gdy osoba działająca jako organ osoby prawnej **nie ma umocowania lub je przekracza**:

- **ważność umowy** zawartej przez tę osobę **zależy od potwierdzenia** jej przez tę osobę prawną,
- **jednostronna czynność prawna jest nieważna**,
- druga strona umowy może wyznaczyć **termin do potwierdzenia umowy** przez osobę prawną,

- osoba ta obowiązana jest do **zwrotu** tego, co otrzymała, oraz **naprawienia szkody**, którą druga strona poniosła, nie wiedząc o braku lub przekroczeniu umocowania.

3.3. Kurator osoby prawnej

W przypadku braku organu albo braku w składzie organu uprawnionego do reprezentowania osoby prawnej **sąd ustanawia dla osoby prawnej kuratora**, który:

- reprezentuje osobę prawną i prowadzi jej sprawy w granicach określonych przez sąd,
- podejmuje czynności zmierzające do powołania albo uzupełnienia składu organu osoby prawnej uprawnionego do jej reprezentowania,
- podejmuje czynności zmierzające do likwidacji osoby prawnej – w razie potrzeby.

Ważne: Kurator obowiązany jest pod rygorem nieważności uzyskać zezwolenie sądu rejestrowego na:

- nabycie i zbycie przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części bądź oddania ich do czasowego korzystania,
- nabycie i zbycie oraz obciążanie nieruchomości (w tym udziału) lub użytkowania wieczystego.

3.4. Skarb Państwa

- Jest w stosunkach cywilnoprawnych podmiotem praw i obowiązków dotyczących mienia państwowego nienależącego do innych państwowych osób prawnych.
- Nie ponosi odpowiedzialności za zobowiązania państwowych osób prawnych, a państwowe osoby prawne nie ponoszą odpowiedzialności za zobowiązania Skarbu Państwa.
- Odpowiada solidarnie z państwową osobą prawną za zobowiązania powstałe w okresie, gdy nieodpłatnie przejęty przez Skarb Państwa składnik mienia państwowej osoby prawnej stanowił mienie tej osoby prawnej, do wysokości wartości tego składnika (według stanu z chwili przyjęcia i według cen z chwili zapłaty).

3.5. Jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną (tzw. ułomne osoby prawne)

- Stosuje się do nich **odpowiednio** przepisy o osobach prawnych.
- Za ich zobowiązania **odpowiedzialność subsydiarną** ponoszą jej członkowie (np. wspólnicy spółki jawnej, członkowie stowarzyszenia).

4. Dobra osobiste

4.1. Definicja

Dobra osobiste pozostają pod ochroną prawa cywilnego i przysługują:

- **osobom fizycznym** (w szczególności zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska);
- **osobom prawnym** (w szczególności renoma i dobra sława).

4.2. Ochrona dóbr osobistych

Ten, czyje dobro osobiste zostaje zagrożone cudzym działaniem (**bezprawnym**), może żądać **zaniechania** tego działania, a w razie dokonanego naruszenia żądać:

- dopełnienia czynności potrzebnych do usunięcia skutków naruszenia, w szczególności **złożenia oświadczenia** w odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie;
- **zadośćuczynienia** pieniężnego albo zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny;
- **naprawienia szkody** na zasadach ogólnych.

5. Przedsiębiorcy i ich oznaczenia

5.1. Definicja przedsiębiorcy

Przedsiębiorcą jest osoba fizyczna, osoba prawna i jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której ustawa przyznaje zdolność prawną, prowadząca we własnym imieniu działalność gospodarczą lub zawodową (art. 43¹ k.c.).

5.2. Firma

Przedsiębiorca działa pod firmą, która **nie może być zbyta i podlega ujawnieniu we właściwym rejestrze**. Firma obejmuje:

- **imię i nazwisko** oraz może zawierać także pseudonim (**firma osoby fizycznej**);
- **nazwę** i określenie formy prawnej (może być podane w skrócie) oraz może zawierać także nazwisko lub pseudonim osoby fizycznej (za zgodą tej osoby), jeżeli służy to ukazaniu związku tej osoby z powstaniem lub działalnością przedsiębiorcy (**firma osoby prawnej**).

Ponadto firma osoby fizycznej i firma osoby prawnej:

- może zawierać określenia wskazujące na przedmiot działalności przedsiębiorcy, miejsce jej prowadzenia oraz inne określenia dowolnie obrane;

- powinna odróżniać się od firm innych przedsiębiorców prowadzących działalność na tym samym rynku (zasada wyłączności);
- nie może wprowadzać w błąd;
- może być używana w postaci skrótu firmy.

6. Mienie

6.1. Definicja

Mienie to własność i inne prawa majątkowe.

6.2. Mienie państwowe

Mienie państwowe to własność i inne prawa majątkowe przysługujące Skarbowi Państwa albo innym państwowym osobom prawnym.

6.3. Rzeczy

Rzeczy to przedmioty materialne, w tym:

- **nieruchomości** – części powierzchni ziemskiej stanowiące odrębny przedmiot własności (nieruchomości gruntowe/**grunty**), budynki trwale z gruntem związane (**nieruchomości budynkowe**) lub części takich budynków, jeżeli na mocy przepisów szczególnych stanowią odrębny od gruntu przedmiot własności (np. **nieruchomości lokalowe** powstałe w wyniku ustanowienia odrębnej własności lokalu);
- **nieruchomości rolne (grunty rolne)** – nieruchomości, które są lub mogą być wykorzystywane do prowadzenia działalności wytwórczej w rolnictwie;
- **ruchomości** – rzeczy niebędące nieruchomościami.

6.4. Części składowe

Częścią składową rzeczy jest wszystko, co nie może być od rzeczy odłączone:

- bez uszkodzenia lub istotnej zmiany całości albo
- bez uszkodzenia lub istotnej zmiany przedmiotu odłączonego.

Ważne: Część składowa **nie może** być odrębnym przedmiotem własności i innych praw rzeczowych (art. 47 § 1 k.c.).

6.5. Części składowe nieruchomości

Częścią składową nieruchomości są:

- **prawa** związane z własnością nieruchomości;
- **rzeczy trwale związane z nieruchomością gruntową (gruntem)**, w szczególności budynki oraz inne urządzenia trwale z gruntem związane, jak również drzewa i inne rośliny od chwili zasadzenia lub zasiania.

Wyjątek: Urządzenia służące do doprowadzania lub odprowadzania wody, pary, gazu, prądu elektrycznego oraz inne podobne urządzenia (**urządzenia przesyłowe**) **nie należą do części składowych nieruchomości**, jeżeli wchodzą w skład przedsiębiorstwa (art. 49 § 1 k.c.).

6.6. Przynależności

Przynależności to rzeczy ruchome potrzebne do korzystania z innej rzeczy (rzeczy głównej) zgodnie z jej przeznaczeniem, jeżeli pozostają z nią w faktycznym związku odpowiadającym temu celowi. Nie tracą tego charakteru przez przemijające pozbawienie ich faktycznego związku z rzeczą główną (art. 51 k.c.).

6.7. Pożytki

Pożytki obejmują:

- **pożytki naturalne rzeczy** – jej plody i inne odłączone od rzeczy części składowe, o ile według zasad prawidłowej gospodarki stanowią normalny dochód z rzeczy (np. plody rolne);
- **pożytki cywilne rzeczy** – dochody, które rzecz przynosi na podstawie stosunku prawnego (np. czynsz najmu);
- **pożytki prawa** – dochody, które prawo przynosi zgodnie ze swym społeczno-gospodarczym przeznaczeniem (np. wynagrodzenie twórcy związane z autorskimi prawami majątkowymi, czyli tzw. tantiemy autorskie).

6.8. Przedsiębiorstwo

Przedsiębiorstwo to zorganizowany zespół składników **niematerialnych i materialnych** przeznaczony do prowadzenia **działalności gospodarczej**, obejmujący w szczególności:

- oznaczenie indywidualizujące przedsiębiorstwo lub jego wyodrębnione części (nazwa przedsiębiorstwa);

- własność nieruchomości lub ruchomości oraz inne prawa rzeczowe do nieruchomości lub ruchomości;
- prawa wynikające z umów najmu i dzierżawy nieruchomości lub ruchomości oraz prawa do korzystania z nieruchomości lub ruchomości wynikające z innych stosunków prawnych;
- wierzytelności, prawa z papierów wartościowych i środki pieniężne;
- koncesje, licencje i zezwolenia;
- prawa własności przemysłowej;
- majątkowe prawa autorskie i majątkowe prawa pokrewne;
- tajemnice przedsiębiorstwa;
- księgi i dokumenty związane z prowadzeniem działalności gospodarczej.

Ważne: Czynność prawna mająca za przedmiot przedsiębiorstwo obejmuje **wszystko, co wchodzi w skład przedsiębiorstwa**, chyba że co innego wynika z treści czynności prawnej lub przepisów szczególnych.

Ważne: Zbycie lub wydzierżawienie przedsiębiorstwa albo ustanowienie na nim **użytkowania** wymaga zachowania formy pisemnej z **podpisami notarialnie poświadczonymi** (nie uchybia przepisom o formie czynności prawnych dotyczących nieruchomości).

6.9. Gospodarstwo rolne

Gospodarstwo rolne to **grunty rolne** wraz z gruntami leśnymi, budynkami lub ich częściami, urządzeniami i inwentarzem, jeżeli stanowią lub mogą stanowić zorganizowaną całość gospodarczą, oraz **prawami związanymi z prowadzeniem gospodarstwa rolnego**.

6.10. Odpowiedzialność nabywcy przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego

Nabywca przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego jest **odpowiedzialny solidarnie** ze zbywcą za jego zobowiązania związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa lub gospodarstwa (**do wartości nabytego mienia według stanu w chwili nabycia, a według cen w chwili zaspokojenia wierzyciela**), chyba że w momencie nabycia nie wiedział o tych zobowiązaniach mimo zachowania należytej staranności. Odpowiedzialności tej **nie można bez zgody wierzyciela wyłączyć ani ograniczyć**.

7. Czynności prawne i oświadczenia woli

7.1. Czynność prawna

- Wywołuje skutki prawne wyrażone w **treści oświadczenia woli** oraz **wynikające z ustawy, zasad współżycia społecznego i ustalonych zwyczajów**.
- **Nie może wyłączyć ani ograniczyć** uprawnienia do przeniesienia, obciążenia, zmiany lub zniesienia prawa zbywalnego.
- Sprzeczna **z ustawą** albo mająca na celu **obejście ustawy** bądź sprzeczna z zasadami współżycia społecznego jest **nieważna** (w całości lub w części).
- Czyniąca **całkowicie lub w części niemożliwym** zadośćuczynienie roszczeniu osoby trzeciej, o której strony umowy wiedziały, lub jeżeli umowa była nieodpłatna, może być uznana – na żądanie tej osoby trzeciej – za bezskuteczną w stosunku do tej osoby w ciągu roku od zawarcia umowy (**bezskuteczność względna**).

7.2. Oświadczenie woli

- Jest złożone innej osobie z chwilą, w której doszło do niej w taki sposób, że **mogła zapoznać się z jego treścią** (w formie elektronicznej – z chwilą **wprowadzenia do środka komunikacji elektronicznej** w taki sposób, że adresat mógł się z nim zapoznać).
- Może zostać **skutecznie odwołane**, jeżeli zostało dokonane **jednocześnie** z dojściem oświadczenia do adresata **lub wcześniej**.
- **Nie traci mocy** wskutek tego, że zanim doszło do adresata, **składający oświadczenie zmarł lub utracił zdolność do czynności prawnych** (chyba że co innego wynika z treści oświadczenia lub ustawy).
- Może zostać zastąpione **prawomocnym orzeczeniem sądu** stwierdzającym obowiązek danej osoby złożenia oznaczonego oświadczenia woli.
- Należy je tłumaczyć tak, jak wymagają tego – ze względu na okoliczności złożenia – zasady współżycia społecznego oraz ustalone zwyczaje.
- Należy je badać w umowach, kierując się **zgodnym zamiarem stron i celem umowy**, zamiast opierania się na dosłownym brzmieniu umowy.

8. Zawarcie umowy

8.1. Oferta

Oświadczenie woli stanowi ofertę zawarcia umowy, jeżeli określa **istotne postanowienia tej umowy** (*essentialia negotii*). W braku oznaczenia terminu związania ofertą przestaje wiązać oferenta:

- oferta złożona w obecności drugiej strony lub za pomocą środka bezpośredniego porozumiewania się na odległość, np. telefonu – gdy nie zostanie **przyjęta niezwłocznie**;
- oferta złożona elektronicznie (inną drogą niż przez e-mail) – jeżeli jej otrzymanie **nie zostanie niezwłocznie potwierdzone**;
- oferta złożona w inny sposób – z upływem czasu, w którym oferent mógł otrzymać odpowiedź w zwykłym toku czynności (**odpowiedź bez nieuzasadnionego opóźnienia**);
- oferta złożona w toku aukcji – gdy inny uczestnik aukcji złożył ofertę korzystniejszą (chyba że inaczej zastrzeżono w warunkach aukcji);
- oferta złożona w toku przetargu – gdy została wybrana inna oferta albo przetarg został zamknięty bez wybrania którejkolwiek z ofert (chyba że inaczej zastrzeżono w warunkach aukcji).

Wyjątek: Ogłoszenia, reklamy i cenniki poczytuje się – w razie wątpliwości – nie za ofertę, lecz za zaproszenie do zawarcia umowy (art. 71 k.c.).

Ważne: Przyjęcie oferty z zastrzeżeniem zmiany jej treści poczytuje się za **nową ofertę**.

8.2. Odwołanie oferty

Oferta może być odwołana przed zawarciem umowy, jeżeli oświadczenie o odwołaniu zostało złożone drugiej stronie **przed wysłaniem** przez nią oświadczenia o przyjęciu oferty.

8.3. Przyjęcie oferty

Przyjęcie oferty następuje:

- przez odpowiedź adresata na ofertę z zastrzeżeniem zmian nieistotnych (z uwzględnieniem tych zmian) – pomiędzy przedsiębiorcami;
- przy braku niezwłocznej odpowiedzi adresata oferty – pomiędzy przedsiębiorcami pozostającymi w **stałych stosunkach gospodarczych**.

8.4. Chwila zawarcia umowy

Zawarcie umowy następuje w chwili:

- otrzymania przez oferenta oświadczenia o przyjęciu oferty – co do zasady;
- przystąpienia przez adresata oferty do wykonania umowy – jeżeli przyjęcie nie jest wymagane;

- udzielenia przybicia – w wyniku aukcji;
- dojścia stron do porozumienia co do wszystkich postanowień, które były przedmiotem negocjacji – w wyniku negocjacji.

Ważne: Organizator oraz uczestnik aukcji albo przetargu może – w ciągu **miesiąca** od dowiedzenia się o przyczynie unieważnienia umowy, jednak nie później niż z upływem roku od zawarcia umowy – **żądać unieważnienia umowy**, jeżeli strona umowy, inny uczestnik lub osoba działająca z nimi w porozumieniu **wpłynęli na wynik aukcji** albo przetargu w sposób sprzeczny z prawem lub dobrymi obyczajami.

8.5. Aukcja i przetarg

W ogłoszeniu aukcji albo przetargu określa się czas, miejsce, przedmiot oraz warunki lub wskazuje sposób udostępnienia tych warunków (**warunki podlegają zmianie, jeżeli zastrzeżono to w ich treści**).

8.6. Wadium

Organizator może zastrzec, że przystępujący do aukcji albo przetargu powinien, pod rygorem niedopuszczenia do aukcji lub przetargu, wpłacić określoną sumę albo ustanowić zabezpieczenie jej zapłaty. W przypadku uchylenia się od zawarcia umowy:

- przez zwycięzcę aukcji albo przetargu – organizator może zaspokoić się z wadium;
- przez organizatora – zwycięzca aukcji albo przetargu może żądać zapłaty podwójnego wadium albo naprawienia szkody.

8.7. Odpowiedzialność przy zawieraniu umowy

Strona obowiązana jest do naprawienia szkody, w przypadku gdy:

- rozpoczęła lub prowadziła negocjacje z naruszeniem dobrych obyczajów,
- ujawniła informacje poufne uzyskane w toku negocjacji lub wykorzystała je do własnych celów (chyba że postanowiono inaczej).

9. Forma czynności prawnych

9.1. Zasada swobody formy

Jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, czynność prawna może być dokonana w dowolnej formie, tj. przez każde zachowanie się osoby, które ujawnia jej wolę w sposób dostateczny (art. 60 k.c.).

9.2. Forma dokumentowa

Zachowanie formy dokumentowej wymaga złożenia oświadczenia woli w postaci dokumentu (każdy nośnik informacji umożliwiający zapoznanie się z jej treścią) w taki sposób, by możliwe było ustalenie osoby składającej oświadczenie.

9.3. Forma pisemna

Zachowanie formy pisemnej wymaga złożenia **własnoręcznego podpisu** na dokumencie obejmującym treść oświadczenia woli oraz **wymiany dokumentów**:

- obejmujących treść oświadczeń woli stron, z których każdy jest podpisany przez jedną ze stron, lub
- z których każdy obejmuje treść oświadczenia woli jednej ze stron i jest przez nią podpisany.

Wyjątek: Osoba niemogąca pisać może dochować formy pisemnej przez:

- uczynienie tuszowego odcisku palca, obok którego osoba przez nią upoważniona wypisze jej imię i nazwisko oraz złoży swój podpis, albo
- złożenie przez osobę przez nią upoważnioną podpisu poświadczonego przez notariusza, wójta (burmistrza, prezydenta miasta), starostę lub marszałka województwa z adnotacją, że został złożony na życzenie osoby niemogącej pisać.

9.4. Forma elektroniczna

Zachowanie formy elektronicznej wymaga złożenia oświadczenia woli w formie elektronicznej i opatrzenia go **kwalifikowanym podpisem elektronicznym**.

Ważne: Oświadczenie woli złożone w formie elektronicznej jest **równoważne z oświadczeniem woli złożonym w formie pisemnej**.

9.5. Forma z datą pewną

Czynność ma datę pewną w przypadku:

- urzędowego poświadczenia daty – od daty poświadczenia;
- stwierdzenia dokonania czynności w jakimkolwiek dokumencie urzędowym – od daty dokumentu urzędowego;
- umieszczenia na dokumencie jakiegokolwiek wzmianki przez organ państwowy, organ jednostki samorządu terytorialnego lub przez notariusza – od daty wzmianki;

- opatrzenia kwalifikowanym elektronicznym znacznikiem czasu dokumentu w postaci elektronicznej – od daty opatrzenia znacznikiem czasu;
- śmierci jednej z osób podpisanych na dokumencie – od daty śmierci tej osoby.

9.6. Forma z podpisem poświadczonym

Zachowanie formy z podpisem poświadczonym wymaga złożenia oświadczenia woli w formie pisemnej poświadczonego przez notariusza, wójta (burmistrza, prezydenta miasta), starostę lub marszałka województwa.

9.7. Forma aktu notarialnego

Zachowanie formy aktu notarialnego wymaga złożenia oświadczenia woli do aktu notarialnego sporządzonego przez notariusza.

9.8. Skutki niezachowania formy

W przypadku zastrzeżenia dla czynności prawnej formy:

- pod rygorem nieważności (*ad solemnitatem*) – niezachowanie formy zastrzeżonej powoduje nieważność czynności prawnej;
- dla wywołania określonych skutków prawnych (*ad eventum*) – niezachowanie formy zastrzeżonej powoduje brak wystąpienia skutków prawnych, dla których ta forma była zastrzeżona;
- dla celów dowodowych (*ad probationem*) – niezachowanie **formy pisemnej, elektronicznej lub dokumentowej** zastrzeżonej **bez rygору nieważności** wyłącza możliwość przeprowadzenia dowodu z zeznań świadków lub przesłuchania stron na okoliczność dokonania czynności.

Wyjątek: Dowód z zeznań świadków lub przesłuchania stron jest dopuszczalny pomimo niezachowania formy dla celów dowodowych (*ad probationem*), jeżeli:

- obie strony wyrażają na to zgodę;
- żąda tego konsument w sporze z przedsiębiorcą;
- fakt dokonania czynności prawnej jest uprawdopodobniony za pomocą dokumentu;
- żąda tego druga strona – jeżeli forma dla celów dowodowych była zastrzeżona dla oświadczenia jednej ze stron.

Wyjątek: Zastrzeżenie przez strony umowy **formy pisemnej, dokumentowej albo elektronicznej** bez określenia skutków niezachowania formy zastrzeżonej poczytuje się – w razie wątpliwości – za zastrzeżenie dla celów dowodowych (*ad probationem*). **Zastrzeżenie innej formy warunkuje dojście czynności do skutku** (art. 76 k.c.).

Ważne: Brak zachowania zastrzeżonej **przez ustawę:**

- **formy pisemnej, dokumentowej albo elektronicznej** – nie skutkuje nieważnością czynności, chyba że taki rygor ustawa wyraźnie zastrzega;
- **innej formy szczególnej** – skutkuje nieważnością czynności, chyba że wyraźnie zastrzeżono ją dla wywołania określonych skutków prawnych.

Ważne: Przepisów o skutkach niezachowania formy dla celów dowodowych (*ad probationem*) **nie stosuje** się do czynności prawnych dokonywanych w stosunkach pomiędzy **przedsiębiorcami** (art. 74 § 4 k.c.).

9.9. Zmiana, rozwiązanie, wypowiedzenie, odstąpienie

Wymagania w zakresie formy:

- dla zmiany umowy (**niezależnie od formy**) – forma zastrzeżona dla zawarcia umowy;
- dla rozwiązania umowy, wypowiedzenia lub odstąpienia (**umowa zawarta w formie pisemnej, dokumentowej lub elektronicznej**) – forma dokumentowa (chyba że ustawa lub umowa zastrzegają inną formę);
- dla rozwiązania umowy (**umowa zawarta w formie szczególnej**) – forma zastrzeżona dla umowy;
- dla wypowiedzenia umowy lub odstąpienia (**umowa zawarta w formie szczególnej**) – forma pisemna.

10. Wady oświadczenia woli

10.1. Brak świadomości lub swobody

Oświadczenie woli złożone przez osobę, która z jakichkolwiek powodów znajdowała się w **stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli** (w tym przemijające zaburzenie czynności psychicznych), jest **nieważne**.

10.2. Pozorność

Oświadczenie woli złożone dla pozoru jest nieważne, przy czym:

- jeżeli oświadczenie takie zostało złożone w celu **ukrycia innej czynności prawnej**, ważność oświadczenia ocenia się według właściwości tej czynności;
- pozorność **nie wpływa** na skuteczność **odpłatnej czynności prawnej**, jeżeli wskutek tej czynności osoba trzecia nabyła prawo lub została zwolniona z obowiązku (**chyba że działała w złej wierze**).

10.3. Błąd

Można **uchylić się od skutków prawnych oświadczenia woli**, które zostało złożone pod wpływem błędu co do treści czynności prawnej, gdy:

- błąd **był istotny**, tj. taki, że gdyby składający oświadczenie woli nie działał pod wpływem błędu i oceniał sprawę rozsądnie, nie złożyłby oświadczenia tej treści;
- błąd został **wywołany przez drugą stronę**, chociażby bez jej winy, oraz
- druga strona **o błędzie wiedziała lub mogła z łatwością go zauważyć**.

10.4. Podstęp

Można **uchylić się od skutków prawnych oświadczenia woli**, jeżeli błąd został wywołany podstępnie (**celowe wprowadzenie w błąd**) przez:

- 1) drugą stronę lub
- 2) osobę trzecią, jeżeli:
 - a) druga strona o podstępie wiedziała i nie zawiadomiła o nim składającego oświadczenie albo
 - b) czynność prawna była nieodpłatna.

10.5. Groźba

Można uchylić się od skutków prawnych oświadczenia woli złożonego pod wpływem groźby (**bezprawnej**), jeżeli z okoliczności wynika, że składający oświadczenie mógł się obawiać, że jemu samemu lub innej osobie grozi **poważne niebezpieczeństwo osobiste lub majątkowe**.

10.6. Termin uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia woli złożonego pod wpływem błędu, podstępu lub groźby

Uchylenie się następuje przez złożenie oświadczenia drugiej stronie w formie pisemnej. Uprawnienie to wygasa:

- w razie błędu – z upływem roku od **wykrycia błędu**;
- w razie groźby – z upływem roku od chwili, kiedy **stan obawy ustał**.

11. Warunek i termin

11.1. Warunek

11.1.1. Wprowadzenie

Czynność prawna jest dokonana pod warunkiem, gdy od **zdarzenia przyszłego i niepewnego** zależy:

- powstanie skutków czynności prawnej (**warunek zawieszający**);
- ustanie skutków czynności prawnej (**warunek rozwiązujący**).

11.1.2. Warunek niemożliwy

Zastrzeżenie warunku **niemożliwego** do spełnienia lub warunku **sprzecznego z ustawą** bądź **zasadami współżycia społecznego**:

- skutkuje **nieważnością** czynności prawnej, jeżeli zastrzeżono **warunek zawieszający**;
- uznaje się za **niedokonane**, jeżeli zastrzeżono **warunek rozwiązujący**.

Ważne: Skutek ziszczenia się warunku nie ma mocy wstecznej, chyba że zastrzeżono inaczej.

11.1.3. Ochrona uprawnionego

Wskutek zastrzeżenia warunku:

- warunkowo uprawniony może wykonywać wszystkie czynności, które zmierzają **do zachowania jego prawa**;
- z chwilą ziszczenia się warunku **tracą moc późniejsze rozporządzenia** prawem będącym przedmiotem czynności obejmującej rozporządzenie pod warunkiem (jeśli udaremniają lub ograniczają skutek ziszczenia się warunku), z zastrzeżeniem odpowiedniego stosowania przepisów o ochronie dobrej wiary osób trzecich;
- jeżeli strona, której zależy na nieziszczeniu się warunku (warunek zawieszający) lub na ziszczeniu się warunku (warunek rozwiązujący), **przeszkodzi w sposób spreczny z zasadami współżycia społecznego** ziszczeniu się warunku, następują skutki takie, jakby warunek się ziścił (warunek zawieszający) lub nie ziścił (warunek rozwiązujący).

11.2. Termin

Jeżeli zastrzeżono, że skutki czynności prawnej mają w oznaczonym czasie:

- powstać (termin początkowy) – stosuje się przepisy o warunku zawieszającym;
- ustać (termin końcowy) – stosuje się odpowiednio przepisy o warunku rozwiązującym.

Termin oznaczony w:

- **dniach** kończy się z upływem ostatniego dnia, przy czym nie uwzględnia się przy jego obliczaniu dnia, w którym nastąpiło zdarzenie będące początkiem terminu;
- **tygodniach** kończy się z upływem dnia, który **nazwą** odpowiada początkowemu dniowi terminu;
- **miesiącach lub latach** – kończy się z upływem dnia, który **datą** odpowiada początkowemu dniowi terminu (gdyby takiego dnia w ostatnim miesiącu nie było – w ostatnim dniu tego miesiąca).

Ważne: Początek miesiąca – 1. dzień miesiąca; środek miesiąca – 15. dzień miesiąca; koniec miesiąca – ostatni dzień miesiąca; połowa miesiąca – 15 dni.

Wyjątek: W przypadku gdy koniec terminu do wykonania czynności przypada na **dzień ustawowo wolny od pracy lub sobotę**, termin upływa następnego dnia, który nie jest dniem wolnym od pracy ani sobotą (art. 115 k.c.).

12. Przedstawicielstwo (art. 95–109⁹ k.c.)

12.1. Istota przedstawicielstwa

Czynność prawna dokonana przez przedstawiciela w granicach umocowania **wywołuje skutki bezpośrednio dla reprezentowanego** (art. 95 § 2 k.c.). Umocowanie może opierać się na ustawie (**przedstawicielstwo ustawowe**) albo na oświadczeniu reprezentowanego (**pełnomocnictwo**) (art. 96 k.c.).

Wyjątek: Można dokonać czynności prawnej przez przedstawiciela z zastrzeżeniem wyjątków określonych w **ustawie** albo wynikających z **właściwości czynności prawnej**.

12.2. Pełnomocnictwo

Pełnomocnictwo jest jednostronną czynnością prawną.

12.2.1. Rodzaje pełnomocnictw

Pełnomocnictwo ogólne obejmuje umocowanie do **czynności zwykłego zarządu** (art. 98 zdanie pierwsze k.c.). Do dokonania czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu niezbędne jest pełnomocnictwo określające rodzaj tych czynności (**pełnomocnictwo rodzajowe**), chyba że ustawa wymaga pełnomocnictwa do poszczególnej czynności (**pełnomocnictwo szczególne**) (art. 98 zdanie drugie k.c.). Ustanowienie przez pełnomocnika dla mocodawcy innych pełnomocników (**pełnomocnictwo substytucyjne**) jest możliwe, gdy umocowanie takie wynika z treści pełnomocnictwa, ustawy lub ze stosunku prawnego będącego podstawą pełnomocnictwa (art. 106 k.c.).

Ważne: Ograniczenie w zdolności do czynności prawnych pełnomocnika **nie wpływa** na ważność czynności dokonanej przez niego w imieniu mocodawcy (art. 100 k.c.).

12.2.2. Forma pełnomocnictwa

Wymagane jest zachowanie:

- dla pełnomocnictwa ogólnego – **formy pisemnej** pod rygorem nieważności;
- dla pełnomocnictwa do dokonania czynności prawnej, do ważności której potrzebna jest szczególna forma – **formy wymaganej do ważności tej czynności prawnej**.

12.2.3. Wygaśnięcie pełnomocnictwa

Pełnomocnictwo wygasa z chwilą:

- jego **odwołania** (co może nastąpić w każdym czasie, chyba że mocodawca zrzekł się odwołania z przyczyn uzasadnionych treścią stosunku prawnego będącego podstawą pełnomocnictwa);
- **śmierci mocodawcy lub pełnomocnika** (chyba że zastrzeżono inaczej z przyczyn uzasadnionych treścią stosunku prawnego będącego podstawą pełnomocnictwa).

12.2.4. Działanie bez umocowania lub z przekroczeniem zakresu umocowania (*falsus procurator*)

Skutkiem działania bez umocowania lub z przekroczeniem jego zakresu jest:

- **bezskuteczność zawieszona umowy** (wymóg potwierdzenia jej przez osobę, w której imieniu została zawarta);
- **nieważność jednostronnej czynności prawnej**.

12.3. Prokura

12.3.1. Definicja

Prokura jest pełnomocnictwem udzielonym przez przedsiębiorcę podlegającego obowiązkowi wpisu do CEiDG albo do rejestru przedsiębiorców KRS.

12.3.2. Rodzaje prokury

Prokura może:

- być udzielona kilku osobom łącznie (**prokura łączna**), tj. obejmować umocowanie do dokonywania przez prokurenta czynności wspólnie z innym prokurentem;
- obejmować umocowanie także albo wyłącznie do dokonywania czynności wspólne z członkiem organu zarządzającego lub współnikiem uprawnionym do reprezentowania spółki osobowej (**prokura łączna niewłaściwa**);
- ograniczona do zakresu spraw wpisanych do rejestru oddziału przedsiębiorstwa (**prokura oddziałowa**).

Ważne: Udzielenie i wygaśnięcie prokury przedsiębiorcy obowiązany jest zgłosić do CEiDG albo rejestru przedsiębiorców KRS, wskazując jej rodzaj, a w przypadku prokury łącznej lub prokury łącznej niewłaściwej – także sposób jej wykonywania.

12.3.3. Zakres prokury

Prokura obejmuje umocowanie do dokonywania czynności sądowych i pozasądowych, które są związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa. Prokura nie obejmuje umocowania do:

- zbycia przedsiębiorstwa,
- oddania przedsiębiorstwa do czasowego korzystania,
- zbywania i obciążania nieruchomości.

Ważne: Prokurent może ustanowić pełnomocnika do poszczególnych czynności lub czynności określonego rodzaju (substytucja).

Ważne: Prokura nie może być ograniczona ze skutkiem wobec osób trzecich, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej, co dotyczy prokury łącznej, prokury łącznej niewłaściwej i prokury oddziałowej (art. 109¹ § 2 k.c.).

12.3.4. Forma prokury

Prokura musi być udzielona w formie pisemnej pod rygorem nieważności (art. 109² § 1 k.c.).

12.3.5. Wygaśnięcie prokury

Prokura może być w każdym czasie odwołana, a także wygasa wskutek:

- wykreślenia przedsiębiorcy z CEiDG albo rejestru przedsiębiorców KRS,
- ogłoszenia upadłości przedsiębiorcy,
- otwarcia likwidacji przedsiębiorcy,
- przekształcenia przedsiębiorcy,
- śmierci prokurenta,
- ustanowienia kuratora dla przedsiębiorcy będącego osobą prawną, która nie może być reprezentowana lub prowadzić swoich spraw ze względu na brak organu albo brak w składzie organu uprawnionego do jej reprezentowania.

Ważne: Utrata przez przedsiębiorcę zdolności do czynności prawnych nie powoduje wygaśnięcia prokury (art. 109⁷ § 4 k.c.).

13. Przedawnienie roszczeń (art. 117–125 k.c.)

13.1. Przedawnienie

Wskutek przedawnienia ten, przeciwko komu przysługuje roszczenie majątkowe, może uchylić się od jego zaspokojenia.

Wyjątek: Można zrzec się korzystania z zarzutu przedawnienia, przy czym zrzeczenie takie jest nieważne, jeśli nastąpiło przed upływem terminu przedawnienia.

13.2. Terminy przedawnienia

Ogólny termin przedawnienia roszczeń majątkowych wynosi 6 lat, natomiast dla roszczeń:

- o świadczenia okresowe – 3 lata;
- związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej – 3 lata;

- stwierdzonych prawomocnym orzeczeniem sądu lub innego organu powołanego do rozpoznawania spraw danego rodzaju albo orzeczeniem sądu polubownego, jak również roszczeń stwierdzonych ugodą zawartą przed sądem albo sądem polubownym albo ugodą zawartą przed mediatorem i zatwierdzoną przez sąd – 6 lat.

Wyjątek: Przepisy szczególne mogą dla poszczególnych czynności prawnych określać inne niż ogólne terminy przedawnienia.

Ważne: Terminy przedawnienia nie mogą być skracane ani przedłużane przez czynność prawną (art. 119 k.c.).

Ważne: Koniec terminu przedawnienia przypada na **ostatni dzień roku kalendarzowego**, chyba że termin przedawnienia jest krótszy niż 2 lata (art. 118 zdanie drugie k.c.).

13.3. Początek przedawnienia

Bieg przedawnienia **rozpoczyna się od dnia**, w którym roszczenie stało się **wymagalne**, przy czym:

- jeżeli wymagalność roszczenia zależy od podjęcia określonej czynności przez uprawnionego, bieg przedawnienia rozpoczyna się od dnia, w którym roszczenie stałoby się wymagalne, gdyby uprawniony podjął czynność w najwcześniejszym możliwym terminie (art. 120 § 1 k.c.);
- bieg przedawnienia roszczeń o zaniechanie rozpoczyna się od dnia, w którym ten, przeciwko komu roszczenie przysługuje, nie zastosował się do treści roszczenia (art. 120 § 2 k.c.).

13.4. Zawieszenie biegu przedawnienia

Bieg przedawnienia nie rozpoczyna się, a rozpoczęty ulega zawieszeniu:

- co do roszczeń, które przysługują dzieciom przeciwko rodzicom – przez czas trwania władzy rodzicielskiej;
- co do roszczeń, które przysługują osobom niemającym pełnej zdolności do czynności prawnych przeciwko osobom sprawującym opiekę lub kuratelę – przez czas sprawowania przez te osoby opieki lub kurateli;
- co do roszczeń, które przysługują jednemu z małżonków przeciwko drugiemu – przez czas trwania małżeństwa;

- co do wszelkich roszczeń, których z powodu siły wyższej uprawniony nie może dochodzić przed sądem lub innym organem powołanym do rozpoznawania spraw danego rodzaju – przez czas trwania przeszkody;
- co do roszczeń objętych umową o mediację – przez czas trwania mediacji;
- co do roszczeń objętych wnioskiem o zawezwanie do próby ugodowej – przez czas trwania postępowania pojednawczego.

13.5. Przerwanie biegu przedawnienia

Bieg przedawnienia przerywa się:

- przez każdą czynność przed sądem lub innym organem powołanym do rozpoznawania spraw lub egzekwowania roszczeń danego rodzaju albo przed sądem polubownym przedsięwziętą **bezpośrednio w celu dochodzenia lub ustalenia albo zaspokojenia lub zabezpieczenia roszczenia**;
- przez **uznanie roszczenia** przez osobę, przeciwko której roszczenie przysługuje.

Ważne: Przedawnienie biegnie na nowo po każdym przerwaniu jego biegu.

Wyjątek: W razie przerwania biegu przedawnienia przez czynność w postępowaniu przed sądem lub innym organem albo przez wszczęcie mediacji przedawnienie nie biegnie na nowo, **dopóki postępowanie to nie zostanie zakończone** (art. 124 § 2 k.c.).

WŁASNOŚĆ I INNE PRAWA RZECZOWE

Prawo własności	
Korzystanie z rzeczy	W granicach określonych przez ustawy i zasady współżycia społecznego właściciel może, z wyłączeniem innych osób, korzystać z rzeczy zgodnie ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem .
Pobieranie pożytków i dochodów	Właściciel może w szczególności pobierać pożytki i inne dochody z rzeczy.
Rozporządzanie rzeczą	Właściciel może rozporządzać rzeczą (np. sprzedać, oddać w najem) w tych samych granicach, w jakich może z niej korzystać.